

ISSN: 1848-2228

HRVATSKO FILOZOFSKO DRUŠTVO
CROATIAN PHILOSOPHICAL SOCIETY
KROATISCHE PHILOSOPHISCHE GESELLSCHAFT
ASSOCIAZIONE CROATA DI FILOSOFIA

34. DANI FRANE PETRIĆA
34th DAYS OF FRANE PETRIĆ
34. FRANE-PETRIĆ-TAGE
34. GIORNI DI FRANCESCO PATRIZI

Cres, Hrvatska, 20. – 26. rujna 2026.
Cres, Croatia, September 20–26, 2026
Cres, Kroatien, 20.–26. September 2026
Cherso, Croazia, 20–26 settembre 2026

Pokrovitelji 34. *Dana Frane Petrića*

Predsjednik Republike Hrvatske
Zoran Milanović

Primorsko-goranska županija
KONČAR – Elektroindustrija d. d.

Patrons of the 34th *Days of Frane Petrić*

President of the Republic of Croatia
Zoran Milanović

Primorje-Gorski Kotar County
KONČAR – Elektroindustrija d. d.

Organizator *Dana Frane Petrića*

Hrvatsko filozofsko društvo

Suorganizatori *Dana Frane Petrića*

Grad Cres

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu

Hrvatsko bioetičko društvo

The organizer of the *Days of Frane Petrić*

Croatian Philosophical Society

The co-organizers of the *Days of Frane Petrić*

Town of Cres

Faculty of Croatian Studies of the University of Zagreb

Croatian Bioethical Society

SADRŽAJ / CONTENTS

Organizacijski odbor i Programski odbori /	
Organization Committee and Programme Committees	7
Uvod / Introduction	9
• <i>Tehnologija – tehnika – tehnosvijet /</i>	
<i>Technology – Technique – Technoworld</i>	11
• <i>Hrvatska filozofija i kultura u interakciji i kontekstu /</i>	
<i>Croatian Philosophy and Culture in Interaction and Context</i>	17
Program / Programme	21
• <i>Simpozij Tehnologija – tehnika – tehnosvijet /</i>	
<i>Technology – Technique – Technoworld Symposium</i>	23
• <i>Simpozij Hrvatska filozofija i kultura u interakciji i kontekstu / Croatian</i>	
<i>Philosophy and Culture in Interaction and Context Symposium</i>	41
Sažeci izlaganja / Paper abstracts	51
• <i>Simpozij Tehnologija – tehnika – tehnosvijet /</i>	
<i>Technology – Technique – Technoworld Symposium</i>	53
• <i>Simpozij Hrvatska filozofija i kultura u interakciji i kontekstu / Croatian</i>	
<i>Philosophy and Culture in Interaction and Context Symposium</i>	133
Adresar izlagača / Addresses of the speakers	171
• <i>Simpozij Tehnologija – tehnika – tehnosvijet /</i>	
<i>Technology – Technique – Technoworld Symposium</i>	173
• <i>Simpozij Hrvatska filozofija i kultura u interakciji i kontekstu / Croatian</i>	
<i>Philosophy and Culture in Interaction and Context Symposium</i>	181
Donatori 34. Dana Frane Petrića /	
Donors of the 34th Days of Frane Petrić	185
Kronologija Dana Frane Petrića 1992. – 2026. /	
Chronology of the Days of Frane Petrić 1992–2026	189
Knjige u izdanju Hrvatskog filozofskog društva /	
Books published by the Croatian Philosophical Society	195
Bilješke / Notes	209

Organizacijski odbor Dana Frane Petrića /
Organization Committee of the Days of Frane Petrić

Stjepan Radić (Zagreb), *predsjednik/President*, Jan Defrančeski (Zagreb), *glavni tajnik/Chief Secretary*, Tomislav Bunoza (Đakovo), *glavni tajnik/Chief Secretary*, Valentino Findrik (Zagreb), *glavni tajnik/Chief Secretary*, Mira Matijević (Zagreb), *poslovna tajnica/Business Secretary*, Sead Alić (Zagreb), Eva D. Bahovec (Ljubljana), Ivan Bekavac Basić (Zagreb), Ivana Buljan (Zagreb), Elmana Cerić (Sarajevo), Igor Čatić (Zagreb), Ante Čović (Zagreb), Bruno Ćurko (Split), Jelena Dunato (Cres), Ivo Džinić (Zagreb), Jakov Erdeljac (Zagreb), Igor Eterović (Rijeka), Predrag Finci (London), Michael George (Fredericton), Marin Gregorović (Cres), Josip Guć (Split), Luka Janeš (Zagreb), Ljudevit Fran Ježić (Zagreb), Mislav Ježić (Zagreb), Hrvoje Jurić (Zagreb), Kristijan Jurjako (Cres), Nevad Kahteran (Sarajevo), Ivica Kelam (Osijek), Lidija Knorr (Zagreb), Denis Kos (Zagreb), Marko Kos (Zagreb), Gábor Kovács (Budapest), Tomislav Krznar (Zagreb), Gottfried Küenzlen (München), Mislav Kukoč (Zagreb), Nenad Malović (Zagreb), Ivica Martinović (Dubrovnik/Zagreb), Ana Maskalan (Zagreb), Béla Mester (Budapest), Željka Metesi Deronjić (Zagreb), Arto Mutanen (Helsinki), Tomáš Nejeschleba (Olomouc), Ivan Perkov (Zagreb), Boško Pešić (Osijek), Ivan Platovnjak (Ljubljana), Josip Pope (Cres), Astrit Salihu (Prishtina), Marija Selak Raspudić (Zagreb), Mirjana Rupčić (Cres), Walter Salković (Cres), Željka Stasić (Cres), Goran Sunajko (Zagreb), Matija Mato Škerbić (Zagreb), Tomislav Škrbić (Sisak), Alen Tafra (Pula), Nives Triva (Šibenik), Lino Veljak (Zagreb), Ivana Zagorac (Zagreb), Dževad Zečić (Zenica)

Programski odbor simpozija
Tehnologija – tehnika – tehnosvijet /
Programme Committee of The
Technology – Technique – Technoworld Symposium

Marko Kos (Zagreb), *predsjednik/President*, Mihael Vrbanc (Zagreb), *tajnik/Secretary*, Mira Matijević (Zagreb), *poslovna tajnica/Business Secretary*, Igor Čatić (Zagreb), Michael George (Fredericton), Ivana Greguric (Zagreb), Hrvoje Jurić (Zagreb), Denis Kos (Zagreb), Marcus Knaup (Hagen/Freiburg), Alexander Naumenko-Kühne (München), Franc Mali (Ljubljana), Žarko Paić (Zagreb), Željko Radinković (Beograd), Marija Selak Raspudić (Zagreb), Matija Vigato (Zagreb)

Programski odbor simpozija
Hrvatska filozofija i kultura u interakciji i kontekstu /
Programme Committee of the
Croatian Philosophy and Culture in Interaction and Context Symposium

Ivo Džinić (Zagreb), *predsjednik/President*, Jakov Erdeljac (Zagreb), *tajnik/Secretary*, Mira Matijević (Zagreb), *poslovna tajnica/Business Secretary*, Bruno Ćurko (Split), Josip Guć (Split), Ivan Perkov (Zagreb), Marijana Kolednjak (Zagreb), Suzana Maslač (Đakovo)

34. DANI FRANE PETRIĆA

Uvod

34th DAYS OF FRANE PETRIĆ

Introduction

TEHNOLOGIJA – TEHNIKA – TEHNOSVIJET

Marko Kos i Mihael Vrbanc

Predsjednik i tajnik Programskog odbora simpozija

Tehnologija – tehnika – tehnosvijet

Suvremeni čovjek svojim iskustvom svjedoči da tehnika više nije tek skup oruđa kojima ostvaruje unaprijed zamišljene ciljeve, nego je ona postala sveobuhvatni medij njegova mišljenja, djelovanja i razumijevanja svijeta. Metamorfoze tehnike i tehnologije ne mijenjaju samo svijet koji čovjek nastanjuje, nego istodobno preoblikuju i samoga čovjeka kao njihova stvaratelja, korisnika i tumača. Pitanje više nije samo kako čovjek stvara tehniku, nego u kojoj mjeri tehnika i tehnologija oblikuju čovjeka, njegove spoznajne horizonte, društvene institucije, intuicije i emocije te samu strukturu svakodnevnoga iskustva. Drugim riječima, pitanje tehnologije postupno prerasta u pitanje tehnosvijeta.

Uvažimo li ove kompleksnosti, nalaže nam se pitanje »Gdje početi misliti tehnologiju i tehniku?« Svakako, jasno razlikovanje temeljnih pojmova omogućuje preciznije razumijevanje odnosa između tehnike, tehnologije i tehničkih artefakata. Međutim, filozofijsko razumijevanje tehnike seže znatno dublje od određenja pojmova. Korijeni 'tehnike' i 'tehnologije' nalaze se u grčkom pojmu *techne*, koji označava jedinstvo znanja, umijeća i stvaralaštva, ali sa sobom donosi i određenu predodžbu svijeta. U antičkom mišljenju *techne* nije samo proizvodnja predmeta, nego i oblik stvaralačkog otkrivanja svijeta (*poiesis*), pri čemu tehnički artefakt predstavlja izraz ljudske prosudbe, svrhovitosti i razumijevanja prirode. Stoga povijest tehnologije i tehnike nije tek kronologija izuma, nego povijest čovjekova stvaralačkog odnosa prema svijetu te načina na koji je tim stvaranjem oblikovao vlastitu stvarnost. Stvarnost koja je posredstvom artefakata razapeta između kontradikcija – čovjek je biće koje projicira svoje (organske) nedostatke u artefakte kojima nastanjuje svijet, čineći ga sebi sličnim, dok se s druge strane otuđuje od vlastite ljudskosti.

Ubrzani razvoj suvremene tehnologije, osobito u drugoj polovici dvadesetoga stoljeća, postupno dovodi u pitanje klasično antropocentrično razumijevanje tehnike i naglašava promjene koje u njoj svakodnevno opažamo. Jacques Ellul upozorava da tehnika više nije tek metoda kojom čovjek zadovoljava potrebe i ostvaruje unaprijed određene ciljeve kroz masovnu reprodukciju i efikasnost, nego autonomni sustav čija logika učinkovitosti postupno prožima društvene, političke, gospodarske i kulturne sfere. Slično tomu, Hans Jonas ističe da suvremena tehnologija nadilazi funkciju sredstva i prerasta u samoodrživ proces koji neprestano generira nove mogućnosti, potrebe i ciljeve. U takvim okolnostima tehnološki napredak više nije rezultat pojedinačnih inovacija, nego temeljno načelo funkcioniranja tehnološkoga sustava. Tehnologija stoga više ne odgovara isključivo na postojeće ljudske potrebe, nego ih aktivno oblikuje i proizvodi. Ujedno, na njoj opažamo i novu razinu kompleksnosti unutarnje kontradikcije tehnološki određenog društva. Poimanje koje smo opazili u interpretacijama tradicionalnog razumijevanja tehnike – projekcija organskog u artefakte i samo-otuđenje – prošireno je opaskom o apsolutnom stapanju tehnike s čovjekom i njegovim institucijama, kao i stapanje čovjeka s novostvorenom umjetnom okolinom, te dalje, invazijom umjetnog u »prirodno« okruženje.

Tehnologije i tehnike koje je čovjek postavio u svijet, projicirajući sebi svojstvene fiziološke i kognitivne karakteristike u artefakte, sada se, izmijenjene do krajnjih razina prepoznatljivosti, vraćaju natrag u čovjeka i šire se iz njega u ostatak životnog prostora kao virus koji ga mijenja prema svojoj unutarnjoj logici, mimo njegove želje, pa čak i mimo njegova razumijevanja – stvarajući tehnosvijet.

Tehnosvijet ne prikazuje samo svijet ispunjen tehničkim uređajima, nego ontološki i kulturni horizont u kojem tehnologija postaje dominantni posrednik ljudskog iskustva. Društvene interakcije, umjetnost, političko odlučivanje, ekonomski procesi, znanstvena istraživanja, pa čak i moralne prosudbe sve se češće odvijaju unutar tehnološki oblikovanih sustava. Algoritmi, digitalne platforme i generativna umjetna inteligencija nisu samo sredstva kojima se čovjek služi, nego čimbenici koji aktivno strukturiraju način na koji opažamo, tumačimo i vrednujemo stvarnost.

Klasična filozofija tehnike polazila je od pretpostavke da postoji djelatni subjekt koji stvara vrijednosno neutralne tehničke artefakte. Suvremeni tehnološki razvoj, međutim, otvorio je mogućnost drukčijega odnosa. Umjesto čovjeka kao stvaratelja pojavljuje se čovjek kao njen subjekt/objekt, ali i pasivni promatrač procesa u kojem tehnološki sustavi razvijaju vlastitu dinamiku. Stvaranje tehnike postupno ustupa mjesto stvaralačkoj tehnici, odnosno procesima u kojima tehnološki sustavi generiraju nove tehnologije, nove potrebe i nove oblike društvene organizacije neovisno o čovjeku.

TECHNOLOGY – TECHNIQUE – TECHNOWORLD

Marko Kos and Mihael Vrbanc

President and Secretary of the Programme Committee of the
Technology – Technique – Technoworld Symposium

The experience of contemporary human beings testifies that technology is no longer merely a collection of tools through which predetermined goals are achieved; rather, it has become the pervasive medium through which understanding, acting, and thinking about the world are constituted. The metamorphoses of technique and technology do not merely transform the world that humans inhabit; they simultaneously reshape the human being as their creator, user, and interpreter. The central question, therefore, is no longer simply how humans create technologies, but to what extent techniques and technologies shape human beings themselves – their cognitive horizons, social institutions, intuitions, emotions, and the very structure of everyday experience. In other words, the question of technology gradually becomes the question of the technoworld.

If these complexities are taken seriously, a more fundamental question emerges: Where should philosophical reflection on technology and technique begin? A clear distinction between the basic definitions certainly provides a more precise understanding of the relationship between technique, technology, and technical artefacts. Yet the philosophical understanding of technique reaches far beyond conceptual explanations. The roots of both ‘technique’ and ‘technology’ lie in the Greek notion of *techne*, which signifies the unity of knowledge, craftsmanship and creative activity while simultaneously conveying a particular understanding of the world. In ancient thought, *techne* does not merely denote the production of objects but rather a mode of creatively to disclose the world (*poiesis*), in which every technical artefact embodies human judgment, purposes, and an understanding of nature. Consequently, the history of technique and technology is not simply a chronology of inventions but the history of humanity’s creative rela-

tionship with the world and the ways in which this creative activity has shaped human reality. It is a reality suspended between contradictions: human beings project their organic limitations into the artefacts through which they inhabit the world, rendering it more akin to themselves, while at the same time becoming increasingly alienated from their own humanity.

The rapid development of modern technology, particularly during the second half of the twentieth century, has progressively challenged the classical anthropocentric understanding of technique and brought into sharper focus the transformations that characterize it today. Jacques Ellul argues that technique is no longer merely a method by which human beings satisfy needs and pursue predetermined ends through efficiency and mass production; rather, it has become an autonomous system whose logic of efficiency progressively permeates social, political, economic, and cultural life. Similarly, Hans Jonas maintains that modern technology has transcended its instrumental function and evolved into a self-sustaining process that continuously generates new possibilities, new needs, and new goals. Under such conditions, technological progress is no longer the cumulative result of individual innovations but the fundamental principle governing the operation of the technological system itself. Technology no longer merely responds to existing human needs; it actively shapes and produces them. At the same time, technology reveals a new level of complexity inherent in the internal contradictions of technological societies. The conception already present in classical interpretations of technique – the projection of the organic into artefacts accompanied by human self-alienation – is expanded by the observation that technique increasingly merges with human beings and their institutions, just as human beings merge with the artificial environment they have created. Beyond this, the artificial progressively penetrates what was once regarded as the “natural” environment.

The technologies and techniques that human beings originally projected into the world by externalizing their physiological and cognitive capacities in technical artefacts now return to humanity in radically transformed forms. Having evolved beyond the limits of their original recognizability, they spread from the human sphere into the broader liv-

ing environment like a virus, reshaping it according to their own internal logic, independently of human intentions and, increasingly, beyond human comprehension. In doing so, they give rise to the technoworld.

The technoworld does not simply denote a world populated by technical devices. Rather, it constitutes an ontological and cultural horizon in which technology becomes the dominant mediator of human experience. Social interaction, artistic creation, political decision-making, economic processes, scientific inquiry, and even moral judgment increasingly unfold within technologically structured systems. Algorithms, digital platforms, and generative artificial intelligence are no longer merely instruments employed by human beings; they have become active agents that structure the ways in which reality is perceived, interpreted, and evaluated. The classical philosophy of technology proceeded from the assumption that there exists an active human subject who creates value-neutral technical artefacts. Contemporary technological development, however, has opened the possibility of an altogether different relationship. Instead of appearing solely as the creator of technologies, the human being increasingly emerges as both the subject and the object of technological processes, while simultaneously becoming a passive observer of systems that develop according to their own internal dynamics. The creation of technology gradually gives way to creative technologies – processes in which technological systems generate new technologies, new needs, and new forms of social organization with an autonomy that increasingly exceeds human direction and control.

HRVATSKA FILOZOFIJA I KULTURA U INTERAKCIJI I KONTEKSTU

Ivo Džinić i Jakov Erdeljac

Predsjednik i tajnik Programskoga odbora simpozija
Hrvatska filozofija i kultura u interakciji i kontekstu

U djelu *Sretan grad*, svojevrsnoj renesansnoj utopiji i vodiču za čovjekovu sreću, znameniti Cresanin, filozof i polihistor Frane Petrić (Cres, 1529. – Rim, 1597.) obrazlaže kako usamljeni pojedinac »nije kadar steći za život potrebno, već treba ispomoći drugih ljudi« – i tako je »uspostavljen grad«. Analogno tome, moglo bi se ustvrditi kako usamljeni mislilac puno toga može domisliti i stvoriti, ali i kako uz razmjenu misli s drugima i njegove misli postižu dodatnu dimenziju dubine, utemeljenosti i privlačnosti. U tome bi se mogao prepoznati i smisao znanstvenih konferencija općenito, pri čemu se ne uspostavlja grad, ali se izgrađuje zajedništvo koje svakoj konferenciji daje posebnu notu.

Znanstveni simpozij *Hrvatska filozofija i kultura u interakciji i kontekstu* i ove se godine održava u sklopu trideset i četvrte po redu znanstveno-kulturne manifestacije *Dani Frane Petrića* u gradu Cresu. Kao i proteklih godina, ove će se godine na skupu okupiti brojni istraživači iz različitih znanstvenih područja i disciplina, a svi s ciljem istraživanja i zajedničkog promišljanja o tradiciji filozofske misli i kulturne baštine u hrvatskome društvu te njihovih implikacija u europskom i svjetskom obzoru.

Polazeći od činjenice da se filozofska misao u najvećoj mjeri razvija u trajnoj interakciji s kulturom, znanošću, odgojem i društvenim kretanjima, ovaj znanstveni skup predstavlja platformu za međuznanstveni dijalog i razmjenu mišljenja, te otvara prostor i daje smjernice za nova istraživanja hrvatske filozofije i kulture uopće.

Tako je i ove godine program skupa vrlo bogat i raznolik te obuhvaća teme iz šireg područja filozofske i kulturološke misli, poput povijesti filozofije, logike, etike, spoznajne teorije, ali i filozofije odgoja, tehnike i kulture, te kulturologije i etnologije. Skup je interdisciplinaran i oku-

plja predavače iz Hrvatske te susjednih zemalja Bosne i Hercegovine, Slovenije i Mađarske, ali i iz Sjedinjenih Američkih Država. Ova raznolikost sudionika i istraživačkih pristupa potvrđuje vitalnost hrvatske filozofske misli i kulturne baštine, koja se očituje kako u brojnim interpretativnim mogućnostima tako i u njihovoj aktualnosti povezano i sa suvremenim znanstvenim i društvenim pitanjima.

Uz veliki broj vrlo zanimljivih tema posebno valja istaknuti dvije sesije o filozofskoj ostavštini hrvatskog filozofa i pedagoga Marijana Tkalčića te njegovu značaju u okviru novije hrvatske filozofije. Tu su i brojne druge teme koje ocrtavaju interes i aktivnu zauzetost u promišljanju o sasvim suvremenim i vrlo izazovnim pitanjima koja se tiču ljudskog individualnog i društvenog života.

I ove godine bit će organizirano javno predavanje u palači *Moise* u Cresu o istaknutom franjevcu Antunu Marcellu de Petrisu, provincijalu i generalu franjevačkog reda te biskupu u Novigradu Istarskom. Riječ je o još jednom hrvatskom duhovnom velikanu koji se je nakon zauzeć tog i izazovnog života povukao u creski franjevački samostan gdje je i umro i pokopan je u tamošnjoj crkvi.

Bez sumnje će i ovogodišnja izlaganja i rasprave na ovome skupu pridonijeti produbljivanju dosadašnjih, ali i otkrivanju novih spoznaja o hrvatskoj filozofskoj i kulturnoj baštini te će potaknuti i plodonosni znanstveni dijalog i nove istraživačke planove. Tako će se – parafrazirajući još jednom Petrića – i ove godine uz ispomoć drugih steći bogatstvo sadržaja koje polagano uspostavlja čvrstu građevinu znanja o hrvatskoj filozofiji i kulturi.

CROATIAN PHILOSOPHY AND CULTURE IN INTERACTION AND CONTEXT

Ivo Džinić and Jakov Erdeljac

President and Secretary of the Programme Committee of the
Croatian Philosophy and Culture in Interaction and Context
Symposium

In his work *The Happy City*, a kind of Renaissance utopia and guide to human happiness, Frane Petrić (Franciscus Patricius; Cres, 1529 – Rome, 1597), the renowned native of Cres, philosopher and polymath, explains that a solitary individual “is not capable of acquiring what is necessary for life, but requires the assistance of other people” – and thus “the city was established.” By analogy, one might argue that a solitary thinker can conceive and create much, yet through the exchange of ideas with others, his thoughts attain an additional dimension of depth, groundedness, and appeal. In this, one may also recognize the purpose of scientific conferences in general: although they do not establish a city, they build a sense of community that gives each conference its distinctive character.

The scientific symposium *Croatian Philosophy and Culture in Interaction and Context* is once again being held this year as part of the thirty-fourth scientific and cultural conference *Days of Frane Petrić* in the town of Cres. As in previous years, the symposium will gather numerous researchers from various scientific fields and disciplines, all with the aim of exploring and jointly reflecting on the tradition of philosophical thought and cultural heritage in Croatian society, as well as their implications within the European and global horizon.

Proceeding from the fact that philosophical thought develops largely through continuous interaction with culture, science, education, and social movements, this conference serves as a platform for interdisciplinary dialogue and exchange of opinions, while also opening space for and providing guidance toward new research into Croatian philosophy and culture in general.

This year's programme is once again rich and diverse, encompassing topics from the broader fields of philosophical and cultural thought, such as the history of philosophy, logic, ethics, epistemology, as well as the philosophy of education, technology and culture, together with cultural studies and ethnology. The symposium is interdisciplinary and brings together speakers from Croatia, the neighbouring countries of Bosnia and Herzegovina, Slovenia, and Hungary, as well as from the United States. This diversity of participants and research approaches confirms the vitality of Croatian philosophical thought and cultural heritage, manifested both in numerous interpretative possibilities and in their continuing relevance to contemporary scientific and social issues.

Among the many highly interesting topics, special attention should be given to two sessions dedicated to the philosophical legacy of the Croatian philosopher and educator Marijan Tkalčić, and to his significance within modern Croatian philosophy. There are also numerous other topics that reflect a strong interest and active engagement in reflecting upon thoroughly contemporary and highly challenging issues concerning individual and social human life.

This year as well, a public lecture will be organized in the *Moise* Palace in Cres on the distinguished Franciscan Antun Marcello de Petris, provincial and general of the Franciscan Order and bishop of Novigrad in Istria. He was another great Croatian spiritual figure who, after an active and demanding life, withdrew to the Franciscan monastery in Cres, where he died and was buried in the monastery church.

There is no doubt that this year's presentations and discussions will contribute both to the deepening of existing knowledge and to the discovery of new insights into Croatian philosophical and cultural heritage, while also encouraging fruitful scholarly dialogue and new research initiatives. Thus – to paraphrase Frane Petrić once more – with the assistance of others, a wealth of content will again be acquired this year, gradually establishing a solid edifice of knowledge about Croatian philosophy and culture.

34. DANI FRANE PETRIĆA

Program

34th DAYS OF FRANE PETRIĆ

Programme

Simpozij
TEHNOLOGIJA – TEHNIKA – TEHNOSVIJET

Symposium
TECHNOLOGY – TECHNIQUE – TECHNOWORLD

NEDJELJA, 20. rujna 2026. / SUNDAY, 20 September 2026

Dolazak i smještaj sudionika u hotel *Kimen*, Cres /
Arrival and accommodation of participants at *Kimen* Hotel, Cres

18.00–19.30 Zajednica Talijana Cres / Comunità degli Italiani di Cherso

Javno predavanje (na hrvatskom) /
Public lecture (in Croatian)

MARKO KOS (Hrvatska/Croatia): Umjetna inteligencija –
prilika ili opasnost? / Artificial Intelligence – Opportunity or
Threat?

20.00 *Piće dobrodošlice i večera / Welcome drink and dinner*

PONEDJELJAK, 21. rujna 2026. / MONDAY, 21 September 2026

9.00–10.00 *Otvaranje skupa i pozdravne riječi /
Opening ceremony and welcoming speeches*

10.00–10.30 *Pauza / Break*

PLENARNO PREDAVANJE (engleski) PLENARY LECTURE (English)

Predsjedava / Chairperson: MARKO KOS

10.30–11.00 MARCUS KNAUP (Germany/Njemačka): The Price of Fire:
From Prometheus to Modern Techno-Worlds / Cijena vatre: od
Prometeja do suvremenih tehnosvjetova

11.00–11.30 *Rasprava / Discussion*

11.30–11.45 *Pauza / Break*

Sekcija A (engleski) ::: Section A (English)

Predsjedava / Chairperson: JAN DEFRANČESKI

11.45–12.00 FRANJO MIJATOVIĆ (Croatia/Hrvatska): Technologies of
the Self in M. Foucault's Thought within the Technoworld: An
Ethical Perspective / Tehnologije sebstva M. Foucaulta u tehnosvijetu: etička perspektiva

12.00–12.15 EVA D. BAHOVEC (Slovenia/Slovenija): Women and Tech-
nology: From Reproductive Intervention to Domestic Robotics
/ Žene i tehnologija: od reproduktivnih intervencija do kućan-
ske robotike

- 12.15–12.30 HRVOJE JURIĆ (Croatia/Hrvatska): Concepts of the Natural and the Artificial in the Case of Parenthood / Koncepti prirodnoga i umjetnoga u slučaju roditeljstva
- 12.30–12.45 MARTINA IVANOVIĆ, BOŠKO PEŠIĆ (Croatia/Hrvatska): “Technoworld” as an Interpretation of Humanism in Peter Sloterdijk’s Thought / »Tehnosvijet« kao interpretacija humanizma u mišljenju Petera Sloterdijka
- 12.45–13.00 *Rasprava / Discussion*

Sekcija B (engleski) ::: Section B (English)

Predsjedava / Chairperson: MIHAEL VRBANC

- 11.45–12.00 DEJAN DONEV (North Macedonia/Sjeverna Makedonija): Improvement or Enhancement!? / Unaprjeđenje ili poboljšanje!?
- 12.00–12.15 IVAN PLATOVNJAK (Slovenia/Slovenija): Compassionate Presence in the Technoworld: Christian Spirituality and the Accompaniment of People in Grief / Suosjećajna prisutnost u tehnosvijetu: kršćanska duhovnost i pratnja osobama u žalovanju
- 12.15–12.30 IVANA KNEŽIĆ (Croatia/Hrvatska): Ambivalence of the Relationship between *phýsis* and *téchne* in Plotinus’ *Enneads* / Ambivalentnost odnosa *phýsis* i *téchne* u Plotinovim *Eneadama*
- 12.30–12.45 JAKOV KALAJŽIĆ (Croatia/Hrvatska): The Natural and the Artificial in the Neoplatonic Perspective / Ono prirodno i ono umjetno u novoplatoničkoj perspektivi
- 12.45–13.00 *Rasprava / Discussion*

Sekcija C (hrvatski) ::: Section C (Croatian)

Predsjedava / Chairperson: DARKO KOVAČIĆ

- 11.45–12.00 JOSIP MARKOTIĆ (Hrvatska/Croatia): Umjetna inteligencija i nastanak ljudskog života: antropološko-etički pogled / Artificial Intelligence and the Beginning of Human Life: An Anthropological and Ethical Perspective
- 12.00–12.15 SANDRA MURATOVIĆ (Bosna i Hercegovina/Bosnia and Herzegovina): Umjetna inteligencija na kauču: ispitivanje stavova prema umjetnoj inteligenciji u kontekstu mentalnog zdravlja / Artificial Intelligence on the Couch: Examining Attitudes Toward Artificial Intelligence in the Context of Mental Health
- 12.15–12.30 ROMAN ŠIMUNOVIĆ (Hrvatska/Croatia): Tehnosvijet i političko informiranje studenata: povjerenje u umjetnu inteligenciju, algoritamska svjesnost i prosudba društveno-političkih tema / The Technoworld and Students' Political Information Seeking: Trust in Artificial Intelligence, Algorithmic Awareness, and the Judgment of Socio-Political Topics
- 12.30–12.45 *Rasprava / Discussion*
- 13.00 *Ručak / Lunch*

Sekcija A (engleski) ::: Section A (English)

Predsjedava / Chairperson: PAULO RAŠICA

- 15.00–15.15 ERNEST ŽENKO (Slovenia/Slovenija): The Octopus Behind the Windmills: Artificial Intelligence Ethics and Intellectual Formation in Education / Hobotnica iza vjetrenjača: etika umjetne inteligencije i intelektualno oblikovanje u obrazovanju

- 15.15–15.30 TOMAŽ GRUŠOVNIK (Slovenia/Slovenija): Right Not to Know in the Digital Age / Pravo na neznanje u digitalnom dobu
- 15.30–15.45 KATARINA GAMBERGER (Croatia/Hrvatska): The Algorithmic Panopticon: Surveillance Technology and the Disappearance of Privacy / Algoritamski panoptikum: tehnologija nadzora i nestanak privatnosti
- 15.45–16.00 *Rasprava / Discussion*

Sekcija B (hrvatski) ::: Section B (Croatian)

Predsjedava / Chairperson: SANDRA MURATOVIĆ

- 15.00–15.15 ELMANA CERIĆ (Bosna i Hercegovina/Bosnia and Herzegovina): Tehnosvijet i odgoj za mišljenje: zajednica istraživanja kao emancipacijska praksa / Technoworld and Education for Thinking: The Community of Inquiry as an Emancipatory Practice
- 15.15–15.30 TOMISLAV ZELIĆ (Hrvatska/Kroatien): Od tradicionalne do digitalne filologije i natrag – izvještaj iz istraživačke radionice za akademiju / Von der traditionellen zur digitalen Philologie und zurück – Ein Bericht aus der Forschungswerkstatt für die Akademie
- 15.30–15.45 ALEN TAFRA (Hrvatska/Croatia): Odgoj u vrtlogu tehnifikacije: neuspjeh antropologije po mjeri tehnike / Education in the Vortex of Technification: The Failure of an Anthropology by the Measure of Technology
- 15.45–16.00 *Rasprava / Discussion*

Sekcija C (hrvatski) ::: Section C (Croatian)

Predsjedava / Chairperson: JOSIP MARKOTIĆ

- 15.00–15.15 ANA JELIČIĆ, NEVENA ALJINOVIĆ (Hrvatska/Croatia): Tko ima posljednju riječ? Pravne i algoretičke implikacije primjene umjetne inteligencije u kaznenom pravosuđu / Who Has the Final Say? Legal and Algorethical Implications of the Application of Artificial Intelligence in Criminal Justice
- 15.15–15.30 DŽEVAD ZEČIĆ (Bosna i Hercegovina/Bosnia and Herzegovina): Nova znanstvena revolucija – teorija kaosa / A New Scientific Revolution – Chaos Theory
- 15.30–15.45 SLOBODAN SADŽAKOV (Srbija/Serbia): Etika i nove tehnologije (Kompjutorska etika – osnovni problemi i pitanje njezina utemeljenja) / Ethics and New Technologies (Computer Ethics – Basic Problems and the Issue of Its Foundation)
- 15.45–16.00 *Rasprava / Discussion*
- 16.00–16.15 *Pauza / Break*

Sekcija A (engleski) ::: Section A (English)

Predsjedava / Chairperson: DAMIAN SRŠA

- 16.15–16.30 DANIELA G. CAMHY (Austria/Austrija): Technology – Knowledge – Responsibility / Tehnologija – znanje – odgovornost
- 16.30–16.45 ARTO MUTANEN (Finland/Finska): Toward a Unified Methodology for the Philosophy of Technology and Engineering / Prema jedinstvenoj metodologiji filozofije tehnologije i inženjstva

16.45–17.00 DAFNE VIDANEC (Croatia/Hrvatska): Profession and Science: A Gap Yet Not Being Overcome / Profesija i znanost: jaz koji još uvijek nije premošten

17.00–17.15 *Rasprava / Discussion*

Sekcija B (hrvatski) ::: Section B (Croatian)

Predsjedava / Chairperson: VALENTINO FINDRIK

16.15–16.30 IVICA KELAM, DARIJA RUPČIĆ KELAM (Hrvatska/Croatia): Ontologija tehnosvijeta i kolonizacija ljudske biti: kritika TESCREAL ideologije / Ontology of the Technoworld and the Colonisation of the Human Being: A Critique of the TESCREAL Ideology

16.30–16.45 LINO VELJAK (Hrvatska/Croatia): Budućnost tehnike / The Future of Technique

16.45–17.00 MIHAEL VRBANC (Hrvatska/Croatia): Svijet kojim ne vladamo iliti krhkost moderne ugodnosti / A World We Don't Manage or the Fragility of Modern Comfort

17.00–17.15 *Rasprava / Discussion*

Sekcija C (hrvatski) ::: Section C (Croatian)

Predsjedava / Chairperson: SAŠA HORVAT

16.15–16.30 TOMISLAV BUNOZA (Hrvatska/Croatia): Izazov traganja za jastvom u digitalnom okruženju uz misao S. Kierkegaarda / The Challenge of Searching for the Self in a Digital Environment in Light of S. Kierkegaard's Thought

16.30–16.45 MARIJAN KRIVAK (Hrvatska/Croatia): Kraj subjekta... Proteze jastva / The End of Subject... Prosthetics of the Self

- 16.45–17.00 PATRICIA DUTKOVIĆ, MARIJANA KOLEDNJAK (Hrvatska/Croatia): Tehnološke proteze čovječanstva: ontološka transformacija čovjeka između ovisnosti i etike odgovornosti / Humanity's Technological Prostheses: The Ontological Transformation of Man Between Addiction and the Ethics of Responsibility
- 17.00–17.15 *Rasprava / Discussion*
- 17.15–17.30 *Pauza / Break*

Sekcija A (engleski) ::: Section A (English)

Predsjedava / Chairperson: DIVNA VUKSANOVIĆ

- 17.30–17.45 ANDREA PJEVIĆ (Serbia/Srbija): Artificial Intelligence and the Aesthetics of War: Archival Practice Between Control and Resistance / Umjetna inteligencija i estetika rata: arhivska praksa kao sredstvo kontrole i otpora
- 17.45–18.00 MUXHAHID ISMAILI (Albania/Albanija): The Techno-Political Order: Reconfiguration of Power, Control and Governance in the Digital Era / Tehnopolitički poredak: preoblikovanje moći, kontrole i upravljanja u digitalnom dobu
- 18.00–18.15 TADEJ STREHOVEC (Slovenia/Slovenija): The Face Behind the Score: Care Ethics, Autonomous Weapons Systems, and the Dehumanisation of the Technoworld / Lice iza algoritamske ocjene: etika skrbi, autonomni oružani sustavi i dehumanizacija tehnosvijeta
- 18.15–18.30 *Rasprava / Discussion*

Sekcija B (hrvatski) ::: Section B (Croatian)

Predsjedava / Chairperson: IVAN DODLEK

- 17.30–17.45 HRISTINA MITIĆ, BILJANA MITROVIĆ (Srbija/Serbia):
Virtualni svijet kao paradigma tehnosvijeta / The Virtual World
as a Paradigm of the Technoworld
- 17.45–18.00 MARKO ŠKORIĆ, LUNA RADEVIĆ (Srbija/Serbia): Fluen-
tnost bez kompetencije i kognitivna predaja pred velikim jezič-
nim modelima / Fluency without Competence and Cognitive
Surrender to Large Language Models
- 18.00–18.15 STJEPAN RADIĆ (Hrvatska/Kroatien): Istraživanje moz-
ga i filozofija: može li bio-tehnika do kraja objasniti svijest? /
Hirnforschung und Philosophie: Kann die Biotechnologie das
Bewusstsein vollständig erklären?
- 18.15–18.30 *Rasprava / Discussion*
- 19.00 *Večera / Dinner*

UTORAK, 22. rujna 2026. / TUESDAY, 22 September 2026

PLENARNO PREDAVANJE (hrvatski)

PLENARY LECTURE (hrvatski)

Predsjedava / Chairperson: HRVOJE JURIĆ

10.15–10.45 ŽELJKO RADINKOVIĆ (Srbija/Serbien): Od postava do algoritma: Heideggerova filozofija tehnike i problem transklasičnih tehnologija / Vom Ge-stell zum Algorithmus: Heideggers Technikphilosophie und das Problem transklassischer Technologien

10.45–11.15 *Rasprava / Discussion*

11.15–11.45 *Pauza / Break*

Sekcija A (engleski) ::: Section A (English)

Predsjedava / Chairperson: MATEJA PEVEC ROZMAN

11.45–12.00 DANIEL G. OPREAN (Romania/Rumunjska): *Transformatio mundi*: Human Achievement or Divine Design? / *Transformatio mundi*: ljudsko postignuće ili Božji naum?

12.00–12.15 SAŠA HORVAT (Croatia/Hrvatska): Dying in Translation: Science, Religion, and Technology at the Patient's Bedside / Umiranje u prijevodu: znanost, religija i tehnologija uz bolničku postelju

12.15–12.30 CORNELIU C. SIMUȚ (Romania/Rumunjska): The Role of Technology in the Public Theology of Russell D. Moore / Uloga tehnologije u javnoj teologiji Russella D. Moorea

12.30–12.45 *Rasprava / Discussion*

Sekcija B (engleski) ::: Section B (English)

Predsjedava / Chairperson: MARKO KOS

- 11.45–12.00 LUKA PERUŠIĆ (Croatia/Hrvatska): Justifiability of Artificial Interest Criterion for the Formation of Moral Considerateness Towards Autonomous Artificial Entities / Opravdanost kriterija umjetnog interesa za uspostavu moralne obzirnosti prema autonomnim umjetnim bićima
- 12.00–12.15 JAN DEFRANČESKI (Croatia/Hrvatska): “Simple in Means, Rich in Ends” – A Deep-Ecological Critique of Technological Society / »Jednostavan u sredstvima, bogat u ciljevima« – dubinsko-ekološka kritika tehnološkoga društva
- 12.15–12.30 DUGA MAVRINAC (Croatia/Hrvatska): Between Scarcity and Fear: Decarbonization, Touristification and Nuclear Ambivalence in Istria / Između oskudice i straha: dekarbonizacija, turistifikacija i nuklearna ambivalentnost u Istri
- 12.30–12.45 DAMIAN SRŠA (Croatia/Hrvatska): The Influence of Modern Technology on our Worldviews and Morals / Utjecaj suvremene tehnologije na naše svjetonazore i moral
- 12.45–13.00 *Rasprava / Discussion*

Sekcija C (hrvatski) ::: Section C (Croatian)

Predsjedava / Chairperson: NEVIA RAOS

- 11.45–12.00 MELITA JEROLIMOV (Hrvatska/Croatia): Tehnologija kao globalni panoptikon u neoliberalizmu / Technology as a Global Panopticon in Neoliberalism

- 12.00–12.15 NIKOLA BOGIĆEVIĆ (Bosna i Hercegovina/Bosnia and Herzegovina): Paklena tehnika: slučaj Ellul i Kaczynski / Infernal Technique: The Case of Ellul and Kaczynski
- 12.15–12.30 PAULA REM (Hrvatska/Croatia): Potop, Toranj, Idol ili Spasitelj? Diskursi o tehnologiji / Flood, Tower, Idol or Savior? Discourses about Technology
- 12.30–12.45 *Rasprava / Discussion*
- 13.00 *Ručak / Lunch*

Sekcija A (engleski) ::: Section A (English)

Predsjedava / Chairperson: ELMANA CERIĆ

- 15.00–15.15 NATALIE NENADIC (United States of America/Sjedinjene Američke Države): AI Deepfake Pornography: A Gendered Attack on Democracy / Pornografija stvorena pomoću umjetne inteligencije (*deepfake*): rodno uvjetovani napad na demokraciju
- 15.15–15.30 MATEA ČENDEŠ (Croatia/Hrvatska): A Lie without a Liar? Epistemic Logic, Frankfurt's *On Bullshit* and the Problem of Speaker Status in AI-Generated Communication / Laž bez lažljivca? Epistemička logika, Frankfurtova *On Bullshit* i pitanje statusa govornika u iskazima umjetne inteligencije
- 15.30–15.45 MARIJA GLASNOVIĆ KAMENović (Serbia/Srbija): Heidegger and the Uncanny Technology – The Unhomeliness of the Tech-World / Heidegger i nelagodnost tehnologije – nedomovnost tehno-svijeta
- 15.45–16.00 STEVEN S. GOUVEIA (Portugal): Can Generative Artificial Intelligence Be Regarded as an Aesthetic Subject? The Argument from Aesthetic Answerability / Može li se generativna umjetna inteligencija smatrati estetskim subjektom? Argument iz estetske odgovornosti

16.00–16.15 *Rasprava / Discussion*

Sekcija B (hrvatski) ::: Section B (Croatian)

Predsjedava / Chairperson: MIHAEL VRBANC

15.00–15.15 VALENTINO FINDRIK (Hrvatska/Croatia): Apokaliptički imaginarij i transhumanizam u svjetlu četvrte sekularizacije / Apocalyptic Imaginaries and Transhumanism in Light of the Fourth Secularization

15.15–15.30 IVAN DODLEK (Hrvatska/Croatia): Lice i naličje tehnike kroz prizmu socijalne ontologije / The Two Sides of Technology Through the Lens of Social Ontology

15.30–15.45 BOŠKO PEŠIĆ (Hrvatska/Croatia): Metafizika instrumentalnog uma / The Metaphysics of Instrumental Reason

15.45–16.00 *Rasprava / Discussion*

Sekcija C (hrvatski) ::: Section C (Croatian)

Predsjedava / Chairperson: PAULA REM

15.00–15.15 VLATKO ILIĆ, VOJISLAV KLAČAR (Srbija/Serbia): Tehnosvijet i umjetnički svjetovi / Technoworld and Artistic Worlds

15.15–15.30 DIVNA VUKSANOVIĆ (Srbija/Serbia): Umjetnost i tehnologija: dijalektika humanističkog i algoritamskog stvaralaštva / Art and Technology: The Dialectics of Humanist and Algorithmic Creativity

- 15.30–15.45 GORAN REM (Hrvatska/Croatia): Tehnologija, umjetnost i zatamnjivanje čovječanstva / Technology, Art and Darkening of Humanity
- 15.45–16.00 *Rasprava / Discussion*
- 16.00–16.30 *Pauza / Break*

Sekcija A (hrvatski) ::: Section A (Croatian)

Predsjedava / Chairperson: STJEPAN RADIĆ

- 16.30–16.45 PAVAO ŽITKO (Hrvatska/Croatia): Vremenu protivni stavovi o tehnici, čovjeku i bitku u perspektivi rosminijeve ontološkijske tradicije / Counter-Cultural Views on Technology, the Human Person, and Being within the Rosminian Ontological Tradition
- 16.45–17.00 NEVIA RAOS (Hrvatska/Croatia): Tehnocen i transformacija antropocentrične konfiguracije svijeta / The Technocene and the Transformation of the Anthropocentric World
- 17.00–17.15 ŽELJKO ŠARIĆ (Bosna i Hercegovina/Bosnia and Herzegovina): Univerzalni darvinizam i umjetna inteligencija: dizajn, teleonomija i granice selekcijske logike u tehnosvijetu / Universal Darwinism and Artificial Intelligence: Design, Teleonomy, and the Limits of Selectionist Logic in the Technosphere
- 17.15–17.30 IRIS BROMAN, ANTONIJA MIJATOVIĆ (Hrvatska/Croatia): Etički i biomedicinski aspekti istraživanja hobotnica: izazovi, tehnologije i buduće perspektive / Ethical and Biomedical Aspects of Octopus Research: Challenges, Technologies, and Future Perspectives
- 17.30–17.45 *Rasprava / Discussion*

Sekcija B (engleski) ::: Section B (English)

Predsjedava / Chairperson: GAŠPER PIRC

- 16.30–16.45 PAULO RAŠICA (Croatia/Hrvatska): *Physis and Nomos / Fysis i nomos*
- 16.45–17.00 DARKO KOVAČIĆ (Croatia/Hrvatska): From Artificial Regulation to Natural Virtue: The Transformative Mission of Bioethics / Od umjetne regulacije do prirodne vrline: preobražajna misija bioetike
- 17.00–17.15 MICHAEL GEORGE (Canada/Kanada): What Is Social Responsibility? Recognizing Ethical Limitations and Emerging Problems in the Technoworld / Što je društvena odgovornost? Prepoznavanje etičkih ograničenja i novih problema u tehnosvijetu
- 17.15–17.30 MATEJA PEVEC ROZMAN (Slovenia/Slovenija): *Phronesis* in the Age of Filters: Technology in the Service of Humanity and the Conditions for True Peace / Razboritost (*phronesis*) u doba filtara: tehnologija u službi čovjeka i uvjeti istinskoga mira
- 17.30–17.45 *Rasprava / Discussion*
- 17.45–18.00 *Pauza / Break*

18.00–19.00 ***Predstavljanje recentnih izdanja (na hrvatskom) /
Presentation of recent publications (in Croatian)***

Predsjedava / Chairperson: MARKO KOS

- Milan Galović: *Uvod u filozofiju znanosti i tehnike: znanost i tehnika u razdoblju nagovještaja povijesnog obrata (drugo, izmijenjeno izdanje)* [Introduction to the Philosophy of Science and Technology: Science and Technology in the Age of Foreshadowing of a Historical Turn (Second, Revised Edition)], Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo, 2025.
- Luka Perušić: *Tehnoznanost [Technoscience]*, Zagreb: Pergamena; Znanstveni centar izvrsnosti za integrativnu bioetiku, 2025.
- Divna Vuksanović: *Melanholija mašina: filozofski ogledi o veštačkoj inteligenciji* [The Melancholy of Machines: Philosophical Essays on Artificial Intelligence], Beograd: Institut za pozorište, film, radio i televiziju Fakulteta dramskih umetnosti u Beogradu; Estetičko društvo Srbije, 2026.
- Predrag Finci: *Estetsko u promijenjenom svijetu* [The Aesthetical in a Changed World], Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo, 2025.
- Bernard Harbaš: *Osjetilnost kulture* [Sensuousness of Culture], Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo, 2025.
- Marijana Kolednjak: *Emocije i etika: filozofska perspektiva Marthe Nussbaum* [Emotions and Ethics: Martha Nussbaum's Philosophical Perspective], Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo, 2025.
- Daniel Bučan: *U prividu: ogledi i skice* [In Semblance: Essays and Sketches], Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo, 2025.

Predstavljajući / Presenters: Luka Perušić, Darko Kovačić, Vlatko Ilić, Boško Pešić, Lino Veljak, Hrvoje Jurić, Paulo Rašica

19.00 *Večera / Dinner*

SRIJEDA, 23. rujna 2026. / WEDNESDAY, 23 September 2026

- 09.00 Sastanak Organizacijskog odbora *Dana Frane Petrića* / Meeting of the Organization Committee of the *Days of Frane Petrić*
- 09.00 Obilazak grada Cresa uz stručno vodstvo / Explore the Town of Cres – Guided Tour

PLENARNO PREDAVANJE (engleski) PLENARY LECTURE (English)

- 11.00–11.30 GAŠPER PIRC (Slovenia/Slovenija): Parallel Worlds: Selfhood, Community, and the Ethics of Online Existence / Paralelni svjetovi: sopstvo, zajednica i etika online-egzistencije
- 11.30–12.00 *Rasprava / Discussion*
- 12.00–12.30 ***Završna rasprava i zatvaranje simpozija /
Closing discussion and closing of the symposium***
- 13.00 *Ručak / Lunch*
- 15.00 *Polazak organiziranog autobusa za Zagreb /
Departure of the organized bus to Zagreb*

Simpozij
HRVATSKA FILOZOFIJA I KULTURA
U INTERAKCIJI I KONTEKSTU

Symposium
CROATIAN PHILOSOPHY AND CULTURE
IN INTERACTION AND CONTEXT

SRIJEDA, 23. rujna 2026. / WEDNESDAY, 23 September 2026

Dolazak i smještaj sudionika u hotel *Kimen* u Cresu /
Arrival and accommodation of participants at *Kimen* Hotel, Cres

18.00–19.30 Palača *Moise*, Cres / *Moise* Palace, Cres

Javno predavanje (na hrvatskom) /
Public lecture (in Croatian)

Predsjedava / Chairperson: IVO DŽINIĆ

LJUDEVIT MARAČIĆ (Hrvatska/Croatia): Antun Marcello de Petris: provincijal, general Reda i biskup u Novigradu Istarskom, s osobitim osvrtom na njegovu oporuku / Antun Marcello de Petris: Provincial, Minister General of the Order, and Bishop of Novigrad in Istria, with Special Reference to His Last Will

20.00 *Piće dobrodošlice i večera / Welcome drink and dinner*

ČETVRTAK, 24. rujna 2026. / THURSDAY, 24 September 2026

9.00–9.30 ***Otvaranje skupa i pozdravne riječi /
Opening ceremony and welcome speeches***

Kultura, baština i sjećanje / Culture, Heritage and Memory

Predsjedava / Chairperson: IVO DŽINIĆ

9.30–9.45 LORETA KOVAČEVIĆ, ANA POPOVIĆ (Hrvatska/Croatia):
Kulturno-umjetnička društva Vukovarsko-srijemske županije
kao nositelji baštine / Cultural and Artistic Associations of
Vukovar-Srijem County as Custodians of Cultural Heritage

9.45–10.00 ANA ARAČIĆ (Hrvatska/Croatia): Od Slavonije prema hr-
vatskoj i europskoj kulturnoj baštini: Josip Juraj Strossmayer,
Matija Mesić i Josip Stadler / From Slavonia toward Croatian
and European Cultural Heritage: Josip Juraj Strossmayer, Ma-
tija Mesić and Josip Stadler

10.00–10.15 DAMIR KUKIĆ (Bosna i Hercegovina/Bosnia and Herzegovi-
na): Kulturni turizam – (ne)otkriveni fenomen / Cultural Tour-
ism – An (Un)discovered Phenomenon

10.15–10.30 IVAN PERKOV (Hrvatska/Kroatien): Kultura sjećanja kao
sociološki problem: Holokaust između obrazovanja, javne
memorije i demokratskih vrijednosti / Erinnerungskultur als
soziologisches Problem: Der Holocaust zwischen Bildung,
öffentlicher Erinnerung und demokratischen Werten

10.30–10.45 *Rasprava / Discussion*

10.45–11.00 *Pauza / Break*

**Filozofija odgoja /
Philosophy of Education**

Predsjedava / Chairperson: DAMIR KUKIĆ

- 11.00–11.15 ZVONIMIR KOMAR (Hrvatska/Croatia): Ideja pedagogije kroz misao Đure Arnolda / The Idea of Pedagogy in the Thought of Đuro Arnold
- 11.15–11.30 LIVIA PAVLETIĆ (Hrvatska/Croatia): Pedagogija Đure Arnolda / The Pedagogy of Đuro Arnold
- 11.30–11.45 RÓZSA BERTÓK, ZSÓFIA BÉCSI (Hungary/Mađarska): Philosophy of Education as a Theoretical Foundation of Teacher Education: A Comparative Curriculum Analysis of Teacher Education Programmes in Hungary and Croatia / Filozofija odgoja kao teorijski temelj obrazovanja učitelja: poredbena kurikulumaska analiza učiteljskih studijskih programa u Mađarskoj i Hrvatskoj
- 11.45–12.00 *Rasprava / Discussion*
- 12.00–12.15 *Pauza / Break*

**Etika, feminizam i tehnika /
Ethics, Feminism and Technology**

Predsjedava / Chairperson: LIVIA PAVLETIĆ

- 12.15–12.30 NATALIE NENADIC (United States of America/Sjedinjene Američke Države): Croatia, African-American Feminist Thought, and the Concept of Rape as Genocide / Hrvatska, afroamerička feministička misao i pojam silovanja kao genocida

- 12.30–12.45 EVA D. BAHOVEC (Slovenia/Slovenija): Arendt and Beauvoir: Different Approaches to Women in Slovene and Croatian Philosophy / Arendt i Beauvoir: različiti pristupi ženama u slovenskoj i hrvatskoj filozofiji
- 12.45–13.00 HRVOJE JURIĆ (Hrvatska/Croatia): Univerzalizam humanizma, marksizma i feminizma: u spomen na Gordanu Bosanac povodom njezina 90. rođendana / Universalism of Humanism, Marxism and Feminism: In Memory of Gordana Bosanac on the Occasion of Her 90th Birthday
- 13.00–13.15 LUKA PERUŠIĆ (Hrvatska/Croatia): Umjetna inteligencija i pluriperspektivnost / Artificial Intelligence and Pluriperspectivity
- 13.15–13.30 *Rasprava / Discussion*
- 13.30 *Ručak / Lunch*
- 19.00 *Večera / Dinner*

**Filozofija stvaralaštva Marijana Tkalčića /
Marijan Tkalčić's Philosophy of Creation**

Predsjedava / Chairperson: IVAN PERKOV

- 9.00–9.15 JAN DEFRANČESKI, TIN FRESL (Hrvatska/Croatia): Zbilja kao nedovršeno zbivanje: nepoznate i neispisane stranice Tkalčićeve biografije / Reality as Unfinished Becoming: Unknown and Unwritten Pages of Tkalčić's Biography
- 9.15–9.30 JAN DEFRANČESKI (Hrvatska/Croatia): Obzori nedovršena zbivanja u filozofiji stvaralaštva Marijana Tkalčića / Horizons of Unfinished Becoming in Marijan Tkalčić's Philosophy of Creation
- 9.30–9.45 LEA MRAZ (Hrvatska/Croatia): Između krajnosti: zbivanje i stvaralaštvo / Between Extremes: Becoming and Creation
- 9.45–10.00 TIN FRESL (Hrvatska/Croatia): Definiranje »dijalektičkog realizma« u okviru Tkalčićeve ontologije zbivanja / Defining "Dialectical Realism" within Tkalčić's Ontology of Becoming
- 10.00–10.15 *Rasprava / Discussion*
- 10.15–10.30 *Pauza / Break*

**Iz filozofske i pedagoške ostavštine Marijana Tkalčića /
From Marijan Tkalčić's Philosophical and Pedagogical Legacy**

Predsjedava / Chairperson: TIN FRESL

- 10.30–10.45 TOMISLAV ŠKRBIĆ (Hrvatska/Croatia): Tkalčićeva interpretacija filozofije egzistencijalizma / Tkalčić's Interpretation of the Philosophy of Existentialism

- 10.45–11.00 HRVOJE POTLIMBRZOVIĆ (Hrvatska/Croatia): Dijalektičko uporište Tkalčičeva razumijevanja indukcije / The Dialectical Foundation of Tkalčić's Understanding of Induction
- 11.00–11.15 IVANA RELJANOVIĆ (Hrvatska/Croatia): Tkalčičevo poimanje škole u djelu *Pedagogija i tehnika učenja* / Tkalčić's Understanding of School in His Work *Pedagogy and Technique of Learning*
- 11.15–11.30 IVAN SMILJANIĆ (Hrvatska/Croatia): Povijest kao generacijsko zbivanje: filozofija povijesti Marijana Tkalčiča / History as Generational Becoming: Marijan Tkalčić's Philosophy of History
- 11.30–11.45 *Rasprava / Discussion*
- 11.45–12.00 *Pauza / Break*

**Hrvatska filozofska i kulturna baština /
Croatian Philosophical and Cultural Heritage**

Predsjedava / Chairperson: IVAN SMILJANIĆ

- 12.00–12.15 IVANA DELIĆ (Hrvatska/Croatia): Uloga Filipa Vesdina u oblikovanju europskog znanja o Indiji: *Viaggio alle Indie orientali* (Rim, 1796.) / The Role of Filip Vesdin in Shaping European Knowledge of India: *Viaggio alle Indie orientali* (Rome, 1796)
- 12.15–12.30 JOSIP PERIŠA (Hrvatska/Croatia): Ideološko čitanje *Suzane čiste* Mavra Vetranovića / An Ideological Reading of *Suzana čista* by Mavro Vetranović
- 12.30–12.45 MONIKA JURIĆ JANJIK (Hrvatska/Croatia): Zvuk savršenog svijeta: glazba u *Sretnome gradu* i *Utopiji* / The Sound of a Perfect World: Music in *The Happy Town* and *Utopia*

- 12.45–13.00 KLARA ČAVAR, Marija DŽINIĆ (Hrvatska/Croatia): Tradicija i kultura kanonskopravne izobrazbe u Hrvatskoj / The Culture and Tradition of Canon Law Education in Croatia
- 13.00–13.15 *Rasprava / Discussion*
- 13.30 *Ručak / Lunch*
- 19.00 *Večera / Dinner*

SUBOTA, 26. rujna 2026. / SATURDAY, 26 September 2026

Filozofija kulture i medija / Philosophy of Culture and Media

Predsjedava / Chairperson: IVANA DELIĆ

- 9.15–9.30 DAMIR KUKIĆ (Bosna i Hercegovina/Bosnia and Herzegovina): Simuliranje (medijskih) sloboda / Simulating (Media) Freedoms
- 9.30–9.45 GORAN REM, PAULA REM (Hrvatska/Croatia): Kafe kultura i masovni mediji osamdesetih / Café Culture and Mass Media of the 1980s
- 9.45–10.00 PETRA BUDIMIR-BEKAN (Hrvatska/Croatia): Društvene mreže kao pokretači kulturnih promjena među mladima u Hrvatskoj / Social Media as Drivers of Cultural Change among Young People in Croatia
- 10.00–10.15 IVO DŽINIĆ (Hrvatska/Croatia): Između *mythosa* i *logosa*: filozofsko čitanje hrvatske mitološke baštine / Between *Mythos* and *Logos*: A Philosophical Reading of Croatian Mythological Heritage
- 10.15 –10.30 *Rasprava / Discussion*
- 10.30–10.45 *Pauza / Break*

Logika, znanost i filozofija prakse /
Logic, Science and the Philosophy of Praxis

Predsjedava / Chairperson: GORAN REM

- 10.45–11.00 DŽEVAD ZEČIĆ (Bosna i Hercegovina/Bosnia and Herzegovina): Jedinstvena povijest logike u Bosni i Hercegovini u dva paralelna toka / A Unique History of Logic in Bosnia and Herzegovina in Two Parallel Streams
- 11.00–11.15 HRVOJE POTLIMBRZOVIĆ (Hrvatska/Croatia): Odnos Stjepana Matičevića i Branka Gavella prema psihologizmu / Stjepan Matičević's and Branko Gavella's Views on Psychologism
- 11.15–11.30 LUCIJAN MOFARDIN (Hrvatska/Croatia): Pitanje vrijednosne neutralnosti znanosti kroz filozofiju Nevena Sesardića / The Question of the Value Neutrality of Science through the Philosophy of Neven Sesardić
- 11.30–11.45 MISLAV KUKOČ (Hrvatska/Croatia): Utopija i eshaton u filozofiji Milana Kangrga / Utopia and Eschaton in the Philosophy of Milan Kangrga
- 11.45–12.00 *Rasprava / Discussion*
- 12.00–12.30 ***Zatvaranje skupa / Closing of the symposium***
- 12.30 *Ručak i odlazak sudionika /*
Lunch and departure of participants

34. DANI FRANE PETRIĆA

Sažeci izlaganja

34th DAYS OF FRANE PETRIĆ

Paper abstracts

Simpozij
TEHNOLOGIJA – TEHNIKA – TEHNOSVIJET

Symposium
TECHNOLOGY – TECHNIQUE – TECHNOWORLD

Javno predavanje / Public lecture

MARKO KOS

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia*

UMJETNA INTELIGENCIJA – PRILIKA ILI OPASNOST?

Umjetna inteligencija (UI) jedna je od najvažnijih tehnoloških inovacija današnjice koja snažno utječe na gotovo sva područja ljudskog života. Predstavlja veliku priliku jer omogućuje brže i učinkovitije rješavanje problema, napredak u medicini, obrazovanju, industriji i znanosti te olakšava svakodnevni život ljudi. UI može povećati produktivnost, smanjiti ljudske pogreške i pomoći u donošenju boljih odluka.

Međutim, razvoj umjetne inteligencije nosi i određene opasnosti. Postoji zabrinutost zbog gubitka radnih mjesta, narušavanja privatnosti, zloupotrebe podataka te mogućnosti da ljudi postanu previše ovisni o tehnologiji. Također se postavlja pitanje etike i kontrole nad sustavima koji mogu donositi samostalne odluke.

Zaključno, umjetna inteligencija može biti i prilika i opasnost, ovisno o načinu na koji se koristi. Uz odgovornu primjenu, jasna pravila i etički pristup, UI ima potencijal znatno unaprijediti društvo i kvalitetu života ljudi – ili barem napisati sažetak za predavanje o umjetnoj inteligenciji.

ARTIFICIAL INTELLIGENCE – OPPORTUNITY OR THREAT?

Artificial intelligence (AI) is one of the most significant technological innovations of our time, profoundly influencing almost every aspect of human life. It represents a major opportunity by enabling faster and more efficient problem-solving, advancing medicine, education, industry, and scientific research, and making everyday life easier. AI can increase productivity, reduce human error, and support better decision-making.

However, the development of artificial intelligence also brings significant risks. Concerns include job displacement, threats to privacy, the misuse of personal data, and the possibility that people may become overly dependent on technology. It also raises important ethical questions regarding accountability, transparency, and human control over systems capable of making autonomous decisions.

In conclusion, artificial intelligence can be both an opportunity and a threat, depending on how it is developed and used. With responsible governance, clear regulatory frameworks, and a strong ethical foundation, AI has the potential to significantly improve society and enhance people's quality of life – or, at the very least, write an abstract for a lecture on artificial intelligence.

Plenarna predavanja / Plenary lectures

MARCUS KNAUP

*University of Hagen, Germany /
Sveučilište u Hagenu, Njemačka*

THE PRICE OF FIRE: FROM PROMETHEUS TO MODERN TECHNO-WORLDS

The contribution examines the transformation of technology from an instrumental tool to comprehensive technological worlds that increasingly structure human perception, action, and self-understanding. Starting from the myth of Prometheus, technology is interpreted as an ambivalent form of human self-empowerment that enables freedom while simultaneously generating new dependencies and dimensions of responsibility.

The analysis focuses on the shift from “acting” to “making”, which alters the role of the subject and leads to phenomena such as overburdening, shifting boundaries, and a “Promethean shame” in response to human-made technical systems. Technological environments increasingly shape temporal orientation, relations of power and truth, processes of meaning production, and deeply affect embodied and existential forms of experience.

The essay argues that technological worlds produce not only material infrastructures but also symbolic orders in which new myths of progress and control emerge. Finally, it is contended that under conditions of pervasive technification, an expanded concept of responsibility is required – one that accounts for the structural shaping of human lifeworlds by technology.

CIJENA VATRE: OD PROMETEJA DO SUVREMENIH TEHNO SVJETOVA

Ovaj rad razmatra preobrazbu tehnike od instrumentalnog sredstva do sveobuhvatnih tehnosvjetova koji sve više oblikuju ljudsku percepciju, djelovanje i samorazumijevanje. Polazeći od mita o Prometeju, tehnika se tumači kao ambivalentan oblik ljudskog samoosnaživanja koji omogućuje slobodu, ali istodobno stvara nove oblike ovisnosti i nove dimenzije odgovornosti.

Analiza je usmjerena na prijelaz od »djelovanja« prema »proizvođenju«, koji mijenja ulogu subjekta te dovodi do pojava poput preopterećenosti, pomicanja granica i »prometejskog srama« pred tehničkim sustavima koje je stvorio čovjek. Tehnološka okruženja sve više oblikuju vremensku orijentaciju, odnose moći i istine, procese stvaranja značenja te duboko utječu na utjelovljene i egzistencijalne oblike iskustva.

U radu se tvrdi da tehnosvjetovi ne stvaraju samo materijalne infrastrukture, nego i simboličke poretke u kojima nastaju novi mitovi napretka i kontrole. Naposljetku se zastupa stajalište da uvjeti sveobuhvatne tehnifikacije zahtijevaju prošireni pojam odgovornosti – onaj koji uzima u obzir strukturno oblikovanje ljudskih životnih svjetova posredstvom tehnike.

ŽELJKO RADINKOVIĆ

*Institut za filozofiju i društvenu teoriju, Sveučilište u Beogradu, Srbija /
Institut für Philosophie und Sozialtheorie, Universität Belgrad, Serbien*

OD POSTAVA DO ALGORITMA: HEIDEGGEROVA FILOZOFIJA TEHNIKE I PROBLEM TRANSKLASIČNIH TEHNOLOGIJA

Polazeći od Heideggerova razumijevanja tehnike kao povijesnog načina razotkrivanja bitka, izlaganje nastoji uspostaviti vezu između njegova pojma *Ge-stell* i suvremenih transklasičnih tehnologija. Temeljno je polazište da tehnički sustavi nisu tek sredstva ljudskog djelovanja, nego konstitutivni okviri unutar kojih se oblikuju iskustvo, opažanje i razumijevanje stvarnosti. Izlaganje zastupa tezu da se u transklasičnim tehnologijama može prepoznati nova faza tehničkog konstituiranja iskustva, zbog čega se Heideggerovo pitanje o bitku interpretira kao pitanje o uvjetima pojavljivanja i razumljivosti svijeta. To je od posebnog značaja jer, paradoksalno, transklasične tehnologije postupno potiskuju iskustvenu osnovu odnosa čovjeka i tehnike, slabeći mogućnost neposrednog povezivanja intencije, sredstva i rezultata djelovanja.

VOM GE-STELL ZUM ALGORITHMUS: HEIDEGGERS TECHNIKPHILOSOPHIE UND DAS PROBLEM TRANSKLASSISCHER TECHNOLOGIEN

Ausgehend von Heideggers Verständnis der Technik als einer geschichtlichen Weise der Entbergung des Seins versucht der Vortrag, eine Verbindung zwischen seinem Begriff des *Ge-stells* und den gegenwärtigen transklassischen Technologien herzustellen. Die grundlegende Annahme lautet, dass technische Systeme nicht bloß Mittel menschlichen Handelns sind, sondern konstitutive Rahmenbedingungen, innerhalb derer sich Erfahrung, Wahrnehmung und das Verständnis von Wirklichkeit ausbilden. Der Vortrag vertritt die These, dass sich in den transklassischen Technologien eine neue Phase der technischen Konstitution von Erfahrung erkennen lässt, weshalb Heideggers Frage nach dem Sein als Frage nach den Bedingungen des Erscheinens und der Verständlichkeit von Welt interpretiert wird. Dies ist von besonderer Bedeutung, da transklassische Technologien paradoxerweise die Erfahrungsbasis der Mensch-Technik-Beziehung zunehmend verdrängen und damit die Möglichkeit schwächen, Intention, Mittel und Handlungsergebnis unmittelbar miteinander zu verknüpfen.

GAŠPER PIRC

Alma Mater Europaea University, Maribor & Science and Research Centre Koper, Slovenia /

Sveučilište Alma Mater Europaea, Maribor & Znanstveno-istraživačko središte Koper, Slovenija

PARALLEL WORLDS: SELFHOOD, COMMUNITY, AND THE ETHICS OF ONLINE EXISTENCE

The paper argues that the avatar – the subject's performative realization in digital space – constitutes a genuine form of posthuman subjectivity, with its own conditions of authenticity, vulnerability, and ethical significance. Drawing on theories of personal identity (Parfit, Ricœur, Metzinger) and social recognition (Honneth, Fraser, Taylor), and on empirical findings such as the Proteus Effect, it establishes that harm to the avatar is harm to the person, and that recognition is systematically distorted in digital environments by surveillance capitalism and algorithmic misrecognition. The paper further examines virtual communi-

ties as normative structures and the metaverse as a philosophical object, concluding with a proposal for a recognition-grounded framework for internet law adequate to the irreducible ethical stakes of digital existence.

PARALELNI SVJETOVI: SOPSTVO, ZAJEDNICA I ETIKA ONLINE-EGZISTENCIJE

Rad zastupa tezu da avatar – performativna realizacija subjekta u digitalnom prostoru – predstavlja autentičan oblik posthumanog subjektiviteta s vlastitim uvjetima autentičnosti, ranjivosti i etičke relevantnosti. Oslanjajući se na teorije osobnog identiteta (Parfit, Ricœur, Metzinger), teorije društvenog priznanja (Honneth, Fraser, Taylor) te na empirijske nalaze poput Protejeva učinka, pokazuje se da je šteta nanescena avataru ujedno šteta nanescena osobi te da je priznanje u digitalnim okruženjima sustavno iskrivljeno nadzornim kapitalizmom i algoritamskim pogrešnim priznavanjem. Rad nadalje razmatra virtualne zajednice kao normativne strukture te metaverzum kao filozofski objekt, zaključujući prijedlogom pravnog okvira za regulaciju interneta utemeljenog na priznanju, koji bi bio primjeren nesvodivim etičkim ulozima digitalne egzistencije.

Izlaganja u sekcijama / Section papers

EVA D. BAHOVEC

*Faculty of Arts, University of Ljubljana, Slovenia /
Filozofski fakultet, Sveučilište u Ljubljani, Slovenija*

WOMEN AND TECHNOLOGY: FROM REPRODUCTIVE INTERVENTION TO DOMESTIC ROBOTICS

The paper examines the shift from early feminist reflections on reproductive technologies – particularly Shulamith Firestone’s critique of the “tyranny of reproduction” and Donna Haraway’s influential *Cyborg Manifesto* – to contemporary developments in human robotics and their potentially liberating role in domestic labor, a problem already foregrounded in Simone de Beauvoir’s seminal work *The Second Sex*.

It begins with a brief overview of recent advances in robotics and artificial intelligence, especially the transition from medical, military, and industrial applications toward personal support technologies for everyday life. Researchers such as Rodney Brooks, Jean-Paul Laumond and others have contributed to the development of human-centered robotics capable of assisting with domestic tasks, mobility, communication, and caregiving.

The paper then explores how these technologies may help alleviate the “double burden” traditionally borne by women. Unlike earlier feminist hopes invested in reproductive technologies, domestic robotics offers the possibility not of transforming biological reproduction itself, but of redistributing repetitive household and care labor.

Despite ongoing ethical concerns regarding accessibility, surveillance, and the commodification of care, domestic robotics may provide a promising alternative for both women and men. The relationship between women and technology may therefore lie not only in greater female participation in technological industries, but also in technologies capable of reshaping everyday life and challenging entrenched divisions of labor.

ŽENE I TEHNOLOGIJA: OD REPRODUKTIVNIH INTERVENCIJA DO KUĆANSKE ROBOTIKE

Rad razmatra prijelaz od ranih feminističkih promišljanja reproduktivnih tehnologija – osobito kritike »tiranije reprodukcije« Shulamith Firestone i utjecajnog *Kiborškog manifesta* Donne Haraway – prema suvremenom razvoju humanoidne robotike i njezinoj potencijalno oslobađajućoj ulozi u kućanskom radu, problemu koji je već istaknula Simone de Beauvoir u svojem znamenitom djelu *Drugi spol*.

Rad započinje kratkim pregledom novijih dostignuća u robotici i umjetnoj inteligenciji, osobito prijelaza s medicinskih, vojnih i industrijskih primjena prema tehnologijama osobne podrške u svakodnevnom životu. Istraživači poput Rodneyja Brooksa, Jean-Paula Laumonda i drugih pridonijeli su razvoju humanoidne robotike usmjerene na čovjeka, sposobne pomagati u kućanskim poslovima, mobilnosti, komunikaciji i skrbi.

Nadalje se istražuje kako ove tehnologije mogu pridonijeti ublažavanju »dvostrukog opterećenja« koje tradicionalno nose žene. Za razliku od ranijih feminističkih očekivanja vezanih uz reproduktivne tehnologije, kućanska robotika ne nudi mogućnost preobrazbe same biološke reprodukcije, nego preraspodjelu ponavljajućeg kućanskog rada i rada skrbi.

Unatoč trajnim etičkim pitanjima povezanim s dostupnošću, nadzorom i komifikacijom skrbi, kućanska robotika može predstavljati obećavajuću alternativu i za žene i za muškarce. Odnos između žena i tehnologije stoga se ne očituje samo u većem sudjelovanju žena u tehnološkim industrijama, nego i u razvoju tehnologija koje mogu preoblikovati svakodnevni život i dovesti u pitanje ukorijenjene podjele rada.

NIKOLA BOGIĆEVIĆ

*Građanski demokratski centar Res Publica, Prnjavor, Bosna i Hercegovina /
Res Publica Civic Democratic Centre, Prnjavor, Bosnia and Herzegovina*

PAKLENA TEHNIKA: SLUČAJ ELLUL I KACZYNSKI

U knjizi *Tehnika ili Ulog vijeka (La Technique ou l'Enjeu du siècle)*, razrađujući koncept »tehničkog« putem kojeg čovjek od slobodnog i samoodređujućeg bića postaje rob planiranja, izvršenja i efikasnosti, francuski mislilac i anarhistički kršćanin Jacques Ellul nesvjesno je postao intelektualni otac naj-

poznatijem suvremenom tehnopesimistu Theodoreu Kaczynskom, matematičkom geniju i teroristu, poznatijem pod imenom *Unabombaš* (*Unabomber*). Analizirajući stavove iz Unabombaševa manifesta i pisma Ellulu, demonstrirat ćemo nevjerojatnu vezu između dvojice sličnih, a ispostaviti će se, opet tako različitih umova, te ispitati vrijednost Unabombaševih ideja u kontekstu suvremenih tehnoloških tendencija, posebno u digitalnom svijetu u kojem dominiraju društvene mreže, algoritamsko mišljenje i alati umjetne inteligencije.

INFERNAL TECHNIQUE: THE CASE OF ELLUL AND KACZYNSKI

In his book *The Technological Society* (*La Technique ou l'Enjeu du siècle*), elaborating the concept of “technical” through which man, from a free and self-determining being, becomes a slave to a system of planning, execution and efficiency, the French thinker and anarchist Christian, Jacques Ellul unwittingly became the intellectual father of the most famous contemporary techno-pessimist, Theodore Kaczynski, a mathematical genius and terrorist, better known as *Unabomber*. By analyzing the positions in the Unabomber’s manifesto and his letter to Ellul, we will demonstrate the incredible connection between two similar and yet seemingly different minds, and examine the value of Unabomber’s ideas in the context of contemporary technological tendencies, especially in the digital world dominated by social networks, algorithmic thinking and artificial intelligence tools.

IRIS BROMAN¹, ANTONIJA MIJATOVIĆ²

¹ Medicinski fakultet, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /
Faculty of Medicine, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Croatia

² Medicinski fakultet, Sveučilište u Splitu, Hrvatska /
School of Medicine, University of Split, Croatia

ETIČKI I BIOMEDICINSKI ASPEKTI ISTRAŽIVANJA HOBOTNICA: IZAZOVI, TEHNOLOGIJE I BUDUĆE PERSPEKTIVE

Istraživanja hobotnica posljednjih godina dobivaju značajnu pozornost zbog njihovih iznimnih kognitivnih sposobnosti, razvijenog živčanog sustava, rege-

nerativnog potencijala i sofisticirane kamuflaže. Ove osobine otvaraju mogućnosti razvoja novih tehnologija u području biomedicine, umjetne inteligencije, meke robotike, prostetike i biomimikrije. Istodobno, rast istraživačkog interesa potaknuo je razvoj etičkih smjernica i regulatornih okvira koji hobotnice svrstavaju među životinje s visokom razinom dobrobiti, usporedivom s kralježnjacima. Poseban izazov predstavljaju laboratorijski uvjeti jer hobotnice pokazuju kompleksno ponašanje, visoku razinu stresa u zatočeništvu i ograničenu suradljivost u pokusima. Buduća istraživanja zahtijevat će interdisciplinarni pristup koji povezuje tehnologiju, neuroznanost, veterinarsku medicinu i bioetiku.

ETHICAL AND BIOMEDICAL ASPECTS OF OCTOPUS RESEARCH: CHALLENGES, TECHNOLOGIES, AND FUTURE PERSPECTIVES

Octopus research has gained significant attention in recent years due to the animals' exceptional cognitive abilities, highly developed nervous system, regenerative potential, and sophisticated camouflage mechanisms. These characteristics open possibilities for the development of innovative technologies in biomedicine, artificial intelligence, soft robotics, prosthetics, and biomimetics. At the same time, the growing scientific interest has encouraged the development of ethical guidelines and regulatory frameworks that classify octopuses among animals requiring welfare standards comparable to those applied to vertebrates. Laboratory conditions present a particular challenge, as octopuses display complex behavior, high levels of stress in captivity, and limited cooperation during experimental procedures. Future research will require an interdisciplinary approach integrating technology, neuroscience, veterinary medicine, and bioethics.

TOMISLAV BUNOZA

Đakovo, Hrvatska /

Đakovo, Croatia

IZAZOV TRAGANJA ZA JASTVOM U DIGITALNOM OKRUŽENJU UZ MISAO S. KIERKEGAARDA

Potruga za jastvom, kakvu je obilježio Søren Kierkegaard, nije okončana tehnološkim razvojem. Skrivenost takvoga jastva očituje nove izazove, te artikulacije pristupa kojima ih se nastoji nadići. Rehabilitacija pojma katarze s uvažavanjem polazišne kulturno-filozofske tradicije pokazuje se važnima za analizu bremenitog, interdisciplinarnog problema. Jastvu karakteriziranom egzistencijalističkim odrednicama pristupa se iz vidika konkretnog pojedinca, čime se nastoji aktualizirati Kierkegaardov poziv za jastvom u kontekstu informacijskog i digitalnog doba. Čin izbora ostaje ključnim sredstvom u potrazi za jastvom, a samim time sredstvom isključivanja sadržaja koji takvu potragu onemogućuju.

THE CHALLENGE OF SEARCHING FOR THE SELF IN A DIGITAL ENVIRONMENT IN LIGHT OF S. KIERKEGAARD'S THOUGHT

The quest for the self, as characterized by Søren Kierkegaard, has not been brought to an end by technological development. The hiddenness self as such reveals new challenges, as well as the articulations of approaches aimed at overcoming them. The rehabilitation of the concept of catharsis, with due respect to the foundational cultural-philosophical tradition, proves important for the analysis of this fraught, interdisciplinary problem. A self, characterized by existentialist determinations, is approached from the perspective of the concrete individual, thereby seeking to actualize Kierkegaard's call for the self within the context of the information and digital age. The act of choice remains a crucial means in the quest for the self, and consequently, a means of excluding content that hinders such a quest.

DANIELA G. CAMHY

*Department of Philosophy, University of Graz, Austria /
Odjel za filozofiju, Sveučilište u Grazu, Austrija*

TECHNOLOGY – KNOWLEDGE – RESPONSIBILITY

Our digitalized world brings new ethical challenges that affect society, politics, and the environment. Artificial intelligence (AI) systems now influence everyday decisions, yet they often make mistakes, invent facts, and reflect biases. Although many still view AI as neutral, generative large language models (LLMs) can reproduce distorted or discriminatory results. This raises questions about how technology shapes knowledge, truth, and responsibility. The flood of online information makes it harder to distinguish truth from deception and skepticism toward scientific standards and experts grows. These developments highlight the need to place ethics and social responsibility at the center of technological innovation. This lecture aims to contribute to the current debate on the responsible use of AI applications and to encourage a critical yet constructive approach to technological progress.

TEHNOLOGIJA – ZNANJE – ODGOVORNOST

Naš digitalizirani svijet donosi nove etičke izazove koji zahvaćaju društvo, politiku i okoliš. Sustavi umjetne inteligencije danas utječu na svakodnevno donošenje odluka, no pritom često griješe, izmišljaju činjenice i odražavaju postojeće pristranosti. Iako mnogi umjetnu inteligenciju još uvijek smatraju neutralnom tehnologijom, generativni veliki jezični modeli (*large language models*, LLM) mogu reproducirati iskrivljene ili diskriminirajuće rezultate. To otvara pitanja o tome kako tehnologija oblikuje znanje, istinu i odgovornost. Istodobno, golema količina informacija dostupnih na internetu sve više otežava razlikovanje istine od obmane, dok raste skepticizam prema znanstvenim standardima i stručnjacima. Takvi trendovi ukazuju na potrebu da etika i društvena odgovornost zauzmu središnje mjesto u razvoju tehnoloških inovacija. Ovo predavanje nastoji pridonijeti aktualnoj raspravi o odgovornoj primjeni umjetne inteligencije te potaknuti kritičan, ali istodobno konstruktivan pristup tehnološkom napretku.

ELMANA CERIĆ

*Druga gimnazija, Sarajevo, Bosna i Hercegovina /
Second Gymnasium, Sarajevo, Bosnia and Herzegovina*

TEHNO SVIJET I ODGOJ ZA MIŠLJENJE: ZAJEDNICA ISTRAŽIVANJA KAO EMANCIPACIJSKA PRAKSA

Znanje se, u kontekstu digitalizacije, fragmentacije informacija i instrumentalizacije obrazovanja, sve češće reducira na informaciju, a obrazovanje na razvoj mjerljivih kompetencija. Takve promjene otvaraju pitanje može li obrazovanje još uvijek biti prostor oblikovanja autonomnih i refleksivnih subjekata sposobnih za prosuđivanje, dijalog i odgovorno djelovanje. U radu se polazi od pitanja kako tehnosvijet mijenja uvjete mišljenja i mogućnosti odgoja za mišljenje.

Oslanjajući se na filozofiju odgoja Johna Deweyja te na koncepciju zajednice filozofskog istraživanja Matthewa Lipmana, u radu se zastupa teza da zajednica istraživanja predstavlja oblik odgoja za mišljenje primjeren izazovima tehnosvijeta. Kao prostor zajedničkog propitivanja, argumentacije i traganja za značenjem, ona se interpretira kao emancipacijska praksa koja mišljenje razumije kao dijaloški proces samooblikovanja, te odnosa prema drugima i svijetu.

TECHNOWORLD AND EDUCATION FOR THINKING: THE COMMUNITY OF INQUIRY AS AN EMANCIPATORY PRACTICE

Knowledge, in the context of digitalization, the fragmentation of information, and the instrumentalization of education, is increasingly reduced to information, while education is reduced to the development of measurable competencies. Such developments raise the question of whether education can still serve as a space for the formation of autonomous and reflective subjects capable of judgment, dialogue, and responsible action.

This paper starts from the question of how the technosphere transforms the conditions of thinking and the possibilities of educating for thinking. Drawing on John Dewey's philosophy of education and Matthew Lipman's conception of the community of philosophical inquiry, the paper advances the thesis that the community of inquiry represents a form of education for thinking suited to the challenges of the technosphere. As a space of shared questioning, ar-

gumentation, and the search for meaning, it is interpreted as an emancipatory practice that understands thinking as a dialogical process of self-formation and of shaping one's relationship to others and the world.

MATEA ČENDEŠ

Xth Gymnasium Ivan Supek, Zagreb, Croatia /

X. gimnazija Ivan Supek, Zagreb, Hrvatska

A LIE WITHOUT A LIAR? EPISTEMIC LOGIC, FRANKFURT'S *ON BULLSHIT* AND THE PROBLEM OF SPEAKER STATUS IN AI-GENERATED COMMUNICATION

On the grounds of Frankfurt's distinction between lying and *bullshit*, it will be examined whether these concepts can be applied to generative artificial intelligence. While lying presupposes a speaker's relation to the truth and an intention to deceive, *bullshit* refers to a form of communication in which the truthfulness of a statement ceases to be a relevant criterion – a *bullshitter* is indifferent towards the truth. Since current AI models possess neither intentionality nor mental states, the question arises whether their outputs can be analyzed in terms of lying and *bullshit*. The problem is examined from the perspective of epistemic logic, which enables an analysis of the role of knowledge, belief, and intentionality in attributing speech acts to a speaking subject. The aim is to show that the challenge posed by artificial intelligence concerns not only the distinction between true and false propositions, but also whether a system without intentional states can have the status of a speaker who is responsible for his own statements.

LAŽ BEZ LAŽLJIVCA? EPISTEMIČKA LOGIKA, FRANKFURTOV *ON BULLSHIT* I PITANJE STATUSA GOVORNIKA U ISKAZIMA UMJETNE INTELIGENCIJE

Može li umjetna inteligencija lagati ako ne posjeduje vjerovanja, znanje i namjere? Na temelju Frankfurtove razlike između laži i *bullshita*, propituje se primjenjivost navedenih pojmova na generativnu umjetnu inteligenciju. Dok laž pretpostavlja odnos govornika prema istini s namjerom obmanjivanja, *bullshit* označava oblik komunikacije u kojoj istinitost iskaza prestaje biti relevan-

tan kriterij – *bullshitter* je ravnodušan prema istini. Budući da današnji modeli ne posjeduju ni intencionalnost, ni mentalna stanja, postavlja se pitanje mogu li se njihovi iskazi uopće analizirati u terminima laži i *bullshita*. Problem se razmatra iz perspektive epistemičke logike, koja omogućuje ispitivanje uloge znanja, vjerovanja i intencionalnosti u pripisivanju govornog čina subjektu iskazivanja. Cilj je pokazati da izazov umjetne inteligencije nije samo u razlikovanju istinitih i neistinitih iskaza, nego i u pitanju može li sustav bez intencionalnih stanja imati status govornika odgovornog za vlastite iskaze.

JAN DEFRAČESKI

*University Centre for Integrative Bioethics, University of Zagreb, Croatia /
Sveučilišni centar za integrativnu bioetiku, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska*

“SIMPLE IN MEANS, RICH IN ENDS” – A DEEP- ECOLOGICAL CRITIQUE OF TECHNOLOGICAL SOCIETY

Drawing on the philosophy of Arne Næss (*Ecology, Community and Lifestyle: Outline of an Ecosophy*, 1989), this presentation offers a deep-ecological critique of technological society (Jacques Ellul, *The Technological Society*, 1964), with a particular emphasis on its ecological challenges. By reconstructing Næss’s radical critique of the technological way of thinking, the presentation argues that the ecological crisis should be understood not merely as a consequence of technological development, but as an expression of a deeper value-based relationship to nature as a whole. Finally, the presentation aims to examine the theoretical strengths and practical limitations of Næss’s maxim *simple in means, rich in ends* as a possible philosophical answer to the challenges of contemporary technological society.

»JEDNOSTAVAN U SREDSTVIMA, BOGAT U CILJEVIMA« – DUBINSKO-EKOLOŠKA KRITIKA TEHNOLOŠKOGA DRUŠTVA

Polazeći od filozofske misli Arnea Næssa (*Ecology, Community and Lifestyle: Outline of an Ecosophy*, 1989.), u ovom izlaganju ponudit ćemo dubinsko-ekološku kritiku tehnološkoga društva (Jacques Ellul, *The Technological Society*, 1964.), s posebnim naglaskom na njegove ekološke izazove. Rekonstrukcijom

Næssove korjenite kritike tehnološkoga načina mišljenja nastojat ćemo pokazati da ekološka kriza nije tek posljedicom tehnološkoga razvoja, nego izrazom dubljega vrijednosnoga odnosa prema prirodi kao cjelini. Naposljetku, cilj je izlaganja razmotriti teorijske prednosti i praktička ograničenja Næssove maksime *simple in means, rich in ends* (*jednostavan u sredstvima, bogat u ciljevima*) kao mogućega filozofskoga odgovora na izazove suvremenoga tehnološkoga društva.

IVAN DODLEK

*Katolički bogoslovni fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Catholic Faculty of Theology, University of Zagreb, Croatia*

LICE I NALIČJE TEHNIKE KROZ PRIZMU SOCIJALNE ONTOLOGIJE

U izlaganju se analizira tehnika kroz prizmu socijalne ontologije pri čemu se pokazuje da tehnika nije samo skup alata i postupaka, nego je bitna odrednica čovjeka koja oblikuje njegove odnose s prirodom i društvenom zajednicom. Lice tehnike očituje se tako kroz pozitivna dostignuća: prilagođavanje prirodne okoline čovjeku i time njegovo oslobođenje od bioloških ograničenja, smanjenje i ušteda napora u nastojanju oko zadovoljenja temeljnih ljudskih potreba, te mogućnost realizacije osobnog i društvenog blagostanja. Naličje tehnike otkriva, međutim, rizike: pretjeranu specijalizaciju i tehnokraciju zbog čega dolazi do smanjenja slobode, kreativnosti i odgovornosti pojedinca, te »tehničku hipnotiziranost« koja kroz iluziju neograničenih mogućnosti može dovesti do različitih oblika instrumentalizacije čovjeka. Kako bi se podsjetilo na to da je krajnji cilj tehnike u tome da bude sredstvo za ostvarenje dobrobiti (blagostanja) pojedinca i zajednice, a ne svrha samoj sebi, kroz prizmu socijalne ontologije naglašava se važnost načelâ intersubjektivnosti (odnosne subjektivnosti), dijaloške odgovornosti i heterocentrizma.

THE TWO SIDES OF TECHNOLOGY THROUGH THE LENS OF SOCIAL ONTOLOGY

In this presentation, technology is analyzed through the lens of social ontology, showing that technology is not merely a set of tools and procedures, but

an essential determinant of the human being that shapes their relations with nature and with the social community. One side of technology thus manifests itself through positive achievements: adapting the natural environment to humans and thereby freeing them from biological limitations, reducing and economizing the effort in the pursuit of satisfying fundamental human needs, and the possibility of realizing personal and social well-being. The other side of technology, however, reveals risks: excessive specialization and technocracy, which lead to a reduction of freedom, creativity, and responsibility of the individual, and “technological hypnotism” which, through the illusion of unlimited possibilities, can lead to various forms of instrumentalization of the human being. To remind us that the ultimate goal of technology is to be a means for achieving the well-being (prosperity) of the individual and the community, and not an end in itself, the perspective of social ontology emphasizes the importance of the principles of intersubjectivity (relational subjectivity), dialogical responsibility, and heterocentrism.

DEJAN DONEV

Faculty of Philosophy, Ss. Cyril and Methodius University of Skopje, North Macedonia /

Filozofski fakultet, Sveučilište Sv. Ćirila i Metodija u Skopju, Sjeverna Makedonija

IMPROVEMENT OR ENHANCEMENT!?

If we look deep down in human history, we will find the fact that man has always aimed to become something more than it was, trying to overcome its biological limitations and to become *Homo superior*. To do so, the human enhances its intellectual capacities through education, discipline and meditation, and its body through physical exercises and diets.

However, is human enhancement by the means of exploitation of new unnatural technologies that raise human capabilities above statistic normal level for functioning of an individual, is ethically controversial? It is so because the enormous development of science and technology enables human challenges for self-improvement to stand on the very verge of realization, and therefore, on the verge of the human enhancement’s revolution in face of the transhumanist ideology.

In this sense, the author examines the reality and feasibility of such possibilities.

UNAPRJEĐENJE ILI POBOLJŠANJE!?

Ako detaljnije pogledamo ljudsku povijest, vidjet ćemo da je čovjek uvijek težio tome da postane nešto više nego što jest, pokušavajući nadići svoja biološka ograničenja ne bi li postao *Homo superior*. Kako bi ovo postigao, čovjek poboljšava svoje intelektualne kapacitete putem obrazovanja, discipline i meditacije, dok svoje tijelo poboljšava putem fizičkih vježbi i dijeta.

No je li ljudsko poboljšanje putem istraživanja novih neprirodnih tehnologija, koje podižu ljudske sposobnosti iznad statistički normalnog nivoa funkcioniranja jedne individue, etički kontroverzno? Tome je tako jer golemi razvoj znanosti i tehnologije dovodi ljudske izazove samopoboljšanja do samog ruba realizacije i otuda do ruba revolucije ljudskog poboljšanja, i to u ime transhumanističke ideologije.

U ovom smislu, autor istražuje realnost i izvodljivost ovih mogućnosti.

PATRICIA DUTKOVIĆ, MARIJANA KOLEDNJAK

*Fakultet filozofije i religijskih znanosti, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Philosophy and Religious Studies, University of Zagreb, Croatia*

TEHNOLOŠKE PROTEZE ČOVJEČANSTVA: ONTOLOŠKA TRANSFORMACIJA ČOVJEKA IZMEĐU OVISNOSTI I ETIKE ODGOVORNOSTI

Tehnologija danas više nije skup vanjskih alata, već naš stalni okoliš i produžetak tijela. Dok su stari mediji masovno oblikovali naše vrijednosti i trendove, suvremeni ekrani koji nas okružuju postaju stalni tehnički produžeci našeg uma. Izlaganje (a kasnije i rad) istražuje kako simbioza s personaliziranim algoritimima stvara ovisnost koja mijenja ljudsku svakodnevnicu i međuljudske odnose. Oslanjajući se na filozofiju Frane Petrića o prostoru i svjetlosti, izlaganje/rad analizira kako je naš fizički okoliš danas zamijenjen digitalnim prostorom ekranske svjetlosti. Na taj način, prepuštajući pažnju ekranima, polako gubimo kontrolu nad vlastitim odlukama i ponašanjem. Zaključuje se da nova etika odgovornosti počinje upravo osvještavanjem te ovisnosti kako bismo unatoč tehnologiji sačuvali ljudsku slobodu i empatiju u odnosima.

HUMANITY'S TECHNOLOGICAL PROSTHESES: THE ONTOLOGICAL TRANSFORMATION OF MAN BETWEEN ADDICTION AND THE ETHICS OF RESPONSIBILITY

Today, technology is no longer just a set of external tools, but rather our constant environment and an extension of the body. While old media shaped our values and trends on a mass scale, the contemporary screens that surround us are becoming permanent technical extensions of our minds. This presentation (and subsequent paper) explores how the symbiosis with personalized algorithms creates an addiction that alters human daily life and interpersonal relationships. Drawing upon Frane Petrić's philosophy of space and light, the presentation/paper analyzes how our physical environment has today been replaced by the digital space of screen light. Consequently, by relinquishing our attention to screens, we are slowly losing control over our own decisions and behavior. It concludes that a new ethics of responsibility begins precisely with becoming aware of this addiction, so that – despite technology – we can preserve human freedom and empathy in relationships.

VALENTINO FINDRIK

*IKRA – Institut za kulturu mišljenja, Zagreb, Hrvatska /
IKRA – Institute for the Culture of Thinking, Zagreb, Croatia*

APOKALIPTIČKI IMAGINARIJ I TRANSHUMANIZAM U SVJETLU ČETVRTE SEKULARIZACIJE

Izlaganje obuhvaća pokušaj proširenja odabranih koncepata Charlesa Taylora u kontekstu suvremene rasprave o transhumanizmu. Taylorova ideja socijalnog imaginarija, kao opće predodžbe modernog zapadnog čovjeka o onome što tvori njegov kolektivni društveni život i svijet, poslužit će kao osnova za obrazloženje koncepta apokaliptičkog imaginarija, kao opće predodžbe o onome što može tvoriti totalni kraj čovjekova društvenog života i svijeta. Taylorov koncept triju sekularizacija, odnosno modusa sekularnosti, nadopunjuje se četvrtim modusom, koji za razliku od prva tri podrazumijeva sekularizaciju same religije kao onoga što je po definiciji suprotstavljeno sekularnom. Međutim, sekularizacija religije ne znači i konačan kraj religijskog, a to se na zanimljiv

način ogleda u pojavi izvorno religijskih apokaliptičkih motiva u nereligij-skom kontekstu kakav je transhumanizam.

APOCALYPTIC IMAGINARIES AND TRANSHUMANISM IN LIGHT OF THE FOURTH SECULARIZATION

The presentation attempts to extend selected concepts of Charles Taylor in the context of the contemporary debate on transhumanism. Taylor's idea of the social imaginary, as the general notion of how people in the modern West conceive of their collective social life and the world, will serve as the basis for the development of the concept of the apocalyptic imaginary, as the general notion of how people conceive of that which might constitute the total end of their collective social life and the world. Taylor's concept of the three secularizations, or modes of secularity, is complemented by a fourth mode, which, unlike the first three, involves the secularization of religion itself, as that which, by definition, stands in opposition to the secular. However, the secularization of religion does not imply the total end of all things religious, and this is particularly reflected in the emergence of originally religious apocalyptic motifs in a non-religious context, such as transhumanism.

KATARINA GAMBERGER

*Lucijan Vranjanin Gymnasium, Zagreb, Croatia /
Gimnazija Lucijana Vranjanina, Zagreb, Hrvatska*

THE ALGORITHMIC PANOPTICON: SURVEILLANCE TECHNOLOGY AND THE DISAPPEARANCE OF PRIVACY

The paper examines how algorithmic systems and digital surveillance transform the concept of privacy and reshape power relations in the contemporary techno-world. Based on Foucault's analysis of the panopticon and Deleuze's theory of control societies, it analyses how surveillance capitalism (Zuboff) and psychopolitics (Han) turn human experience into raw material for predictive algorithms. Through concrete examples – the Cambridge Analytica scandal, the Chinese social credit system, and the European GDPR – the paper questions whether privacy as a precondition for autonomous subjectivity is

today threatened not by repression, but by the logic of optimization and voluntary self-surveillance.

ALGORITAMSKI PANOPTIKUM: TEHNOLOGIJA NADZORA I NESTANAK PRIVATNOSTI

Izlaganje propituje kako algoritamski sustavi i digitalni nadzor transformiraju pojam privatnosti i preoblikuju odnose moći u suvremenom tehnosvijetu. Polazeći od Foucaultove analize panoptikuma i Deleuzove teorije društava kontrole, analizira se kako nadzorni kapitalizam (Zuboff) i psihopolitika (Han) pretvaraju ljudsko iskustvo u sirovinu za prediktivne algoritme. Kroz konkretne primjere – skandal Cambridge Analytica, kineski sustav socijalnog kredita i europski GDPR – propituje se je li privatnost kao uvjet mogućnosti autonomnog subjekta danas ugrožena ne represijom, nego logikom optimizacije i dobrovoljnog samo-nadzora.

MICHAEL GEORGE

*Religious Studies Department, St. Thomas University, Fredericton, Canada /
Odjel za religijske studije, Sveučilište Sv. Tome, Fredericton, Kanada*

WHAT IS SOCIAL RESPONSIBILITY? RECOGNIZING ETHICAL LIMITATIONS AND EMERGING PROBLEMS IN THE TECHNOWORLD

Attempting to identify and raise ethical questions in our current globally informed environment is increasingly problematic. In part, this is due to the growing discrepancies between our traditional understandings and concepts of what it is to be human and our electronically mediated experience. Inasmuch as time and space are no longer significant factors in determining human sensibilities, the possibility of an engaged social historical consciousness is less probable and thus not a factor in deliberating and attempting to resolve current problems and dilemmas. Without historical consciousness the likelihood of achieving a comprehensive contextual understanding of what is actually happening is negligible. This state of reality indicates that our collective ability to intervene and solve problems within an adequately identified and shared ethical perspective is completely lacking. The current dysfunctional state of

most, if not all, of our social institutions demonstrates just how severe and ubiquitous this situation is. In the previous extent of human experience some sort of implicit socio/theological anthropology provided a generally shared point of reference that served to orient people in their social realities towards actions that were considered positive and helpful, if not admirable. It remains to be seen if traditional narrative accounts that situate humans meaningfully (including at least motivation and identity) are possible under the current electronically situated environment that we collectively inhabit. While piece-meal approaches to the larger questions and problems are already occurring, which is what happens when new technologies create and shape lived environments, the question remains whether the larger problematics that face all beings on our planet supersedes all issues of adaptation and gradual change that characterize previous historical epochs. My question is essentially about whether ethics is a viable current project, or are we all only able to deal with experience on the basis of some sort of crisis management model?

ŠTO JE DRUŠTVENA ODGOVORNOST? PREPOZNAVANJE ETIČKIH OGRANIČENJA I NOVIH PROBLEMA U TEHNOSVIJETU

Pokušaj prepoznavanja i postavljanja etičkih pitanja u današnjem globalno umreženom okruženju postaje sve problematičniji. Razlog tomu djelomično leži u sve većem raskoraku između naših tradicionalnih shvaćanja i pojmova o tome što znači biti čovjek te iskustva koje je posredovano elektroničkim tehnologijama. Budući da vrijeme i prostor više nisu presudni čimbenici u oblikovanju ljudske osjetljivosti, mogućnost razvijanja angažirane društveno-povijesne svijesti postaje sve manje vjerojatna te stoga više ne predstavlja važan čimbenik u promišljanju i nastojanjima da se razriješe suvremeni problemi i dileme. Bez povijesne svijesti vjerojatnost postizanja cjelovitoga kontekstualnog razumijevanja onoga što se doista događa gotovo je zanemariva. Takvo stanje upućuje na to da nam u potpunosti nedostaje zajednička sposobnost interveniranja i rješavanja problema iz jasno prepoznate i zajednički prihvaćene etičke perspektive. Trenutačno disfunkcionalno stanje većine, ako ne i svih, naših društvenih institucija pokazuje koliko je ta situacija ozbiljna i sveprisutna. U prijašnjim razdobljima ljudskoga iskustva određena implicitna društveno-teološka antropologija pružala je općeprihvaćeno uporište koje je ljudima pomagalo da se orijentiraju u društvenoj stvarnosti i usmjere svoje djelovanje

prema onome što se smatralo dobrim, korisnim, pa čak i vrijednim divljenja. Ostaje otvoreno pitanje jesu li tradicionalni narativi, koji čovjeku omogućuju smisleno mjesto u svijetu – uključujući motivaciju i identitet – još uvijek mogući u suvremenom elektronički posredovanom okruženju koje zajednički nastanjujemo. Premda se parcijalni pristupi širim pitanjima i problemima već pojavljuju, što je uobičajena posljedica razvoja novih tehnologija koje oblikuju životna okruženja, ostaje pitanje nadilaze li veliki problemi s kojima se suočavaju sva bića na našem planetu pitanja prilagodbe i postupnih promjena koje su obilježavale prethodna povijesna razdoblja. Moje se temeljno pitanje stoga svodi na sljedeće: je li etika još uvijek održiv projekt našega vremena ili smo svi osuđeni nositi se s iskustvom isključivo prema modelu upravljanja krizama?

MARIJA GLASNOVIĆ KAMENović

*Faculty of Philosophy, University of Niš, Serbia /
Filozofski fakultet, Sveučilište u Nišu, Srbija*

HEIDEGGER AND THE UNCANNY TECHNOLOGY – THE UNHOMELINESS OF THE TECH-WORLD

In this lecture, I argue that Heidegger's understanding of the uncanny (*Unheimlichkeit*) is intrinsically connected to his analysis of technology as Enframing (*Gestell*). The first part establishes a unified framework for interpreting these two concepts together. In the second part, I examine Heidegger's understanding of the uncanny and the essence of technology. *Gestell* is defined through imposition, challenge, and extraction, while *to deinon* ("the uncanny") reveals itself through the fearful, the powerful, and the inhabital. Drawing on Heidegger's interpretation of Sophocles' play *Antigone*, I show how homelessness drives humanity toward a violent search for home that culminates in modern technological domination of nature. In the final part, I argue that the uncanny is an aspect of *Gestell* itself. By reducing nature to exploitable resources, technological disclosure creates an alien and hostile world in which *Dasein* becomes displaced, powerless, and existentially homeless.

HEIDEGGER I NELAGODNOST TEHNOLOGIJE – NE-DOMOVNOST TEHNO-SVIJETA

U ovom predavanju zastupam tezu da je Heideggerovo razumijevanje ne-zavičajnosti (*Unheimlichkeit*) neraskidivo povezano s njegovom analizom tehnike kao postava (*Gestell*). Prvi dio izlaganja uspostavlja jedinstveni interpretativni okvir za zajedničko razumijevanje ovih dvaju pojmova. U drugom dijelu razmatram Heideggerovo poimanje ne-zavičajnosti i biti tehnike. *Gestell* se određuje kroz nametanje, izazivanje i iznuđivanje, dok se *to deinon* (»ono ne-zavičajno«) očituje kroz zastrašujuće, moćno i neobično. Oslanjajući se na Heideggerovu interpretaciju Sofoklove *Antigone*, pokazujem kako ne-zavičajnost potiče čovjeka na nasilnu potragu za zavičajem, koja svoj vrhunac doseže u modernoj tehnološkoj dominaciji nad prirodom. U završnom dijelu izlaganja tvrdim da je ne-zavičajnost sastavni aspekt samoga *Gestella*. Svođeći prirodu na iskoristive resurse, tehnološko razotkrivanje stvara otuđen i neprijateljski svijet u kojem *Dasein* postaje izmješten, nemoćan i egzistencijalno bez zavičaja.

STEVEN S. GOUVEIA

*Faculty of Arts and Humanities, University of Porto, Portugal /
Filozofski fakultet, Sveučilište u Portu, Portugal*

CAN GENERATIVE ARTIFICIAL INTELLIGENCE BE REGARDED AS AN AESTHETIC SUBJECT? THE ARGUMENT FROM AESTHETIC ANSWERABILITY

Generative artificial intelligence (AI) now produces images, music, poetry, and films that can be difficult to distinguish from human-made works. This talk asks whether such systems should be regarded not merely as tools, but as aesthetic subjects. Rather than inferring subjecthood from output quality or denying it because current systems lack consciousness, I argue that aesthetic subjecthood requires aesthetic answerability: the capacity to sustain commitments, recognize criticism, revise practice for aesthetic reasons, and remain vulnerable to success or failure within an intelligible project. Current systems can be highly productive, but they do not yet possess aesthetic projects of their own or treat criticism as a reason for revision. Generative AI can therefore be

aesthetically productive without yet being an aesthetic subject. I conclude with implications for authorship, attribution, and AI-assisted art.

MOŽE LI SE GENERATIVNA UMJETNA INTELIGENCIJA SMATRATI ESTETSKIM SUBJEKTOM? ARGUMENT IZ ESTETSKE ODGOVORNOSTI

Generativna umjetna inteligencija danas stvara slike, glazbu, poeziju i filmove koje je često teško razlikovati od djela nastalih ljudskim stvaralaštvom. Ovo izlaganje postavlja pitanje treba li takve sustave promatrati ne samo kao alate, nego i kao estetske subjekte. Umjesto da se subjektivitet izvodi iz kvalitete proizvedenih djela ili unaprijed odbacuje zbog toga što današnji sustavi nemaju svijest, zastupam tezu da estetski subjektivitet zahtijeva estetsku odgovornost (*aesthetic answerability*): sposobnost ustrajavanja u vlastitim estetskim opredjeljenjima, prihvatanja i razumijevanja kritike, mijenjanja vlastite prakse iz estetskih razloga te ostajanja izloženim uspjehu ili neuspjehu unutar razumljivoga stvaralačkog projekta. Današnji sustavi mogu biti iznimno produktivni, ali još uvijek nemaju vlastite estetske projekte niti kritiku prihvaćaju kao razlog za preoblikovanje vlastitoga djelovanja. Generativna umjetna inteligencija stoga može biti estetski produktivna, a da pritom još uvijek nije estetski subjekt. Na kraju se razmatraju posljedice takvoga stajališta za autorstvo, pripisivanje autorstva i umjetničko stvaralaštvo potpomognuto umjetnom inteligencijom.

TOMAŽ GRUŠOVNIK

*Faculty of Arts, University of Maribor, Slovenia /
Filozofski fakultet, Sveučilište u Mariboru, Slovenija*

RIGHT NOT TO KNOW IN THE DIGITAL AGE

The right not to know is usually debated in bioethical contexts related to genetic testing. Several authors have argued that individuals have the right to refuse to be informed of the results of a test, as well as the right not to be approached with unsolicited disclosures. But can this right be extended beyond the bioethical context to the general digital environment in which we now live? One could argue that the sheer volume of AI-processed information minimizes

meaningful decision-making. If algorithms constantly suggest our decisions, does our capacity to take an autonomous stance diminish? In this case, the right not to know would protect our autonomy. Purposefully refusing to acknowledge information, and avoiding the use of information-processing algorithms in decision-making, could protect our private sphere of meaning-making and decision-making. In this sense, the right not to know could be an epistemic analogue to our right to privacy.

PRAVO NA NEZNANJE U DIGITALNOM DOBU

Pravo na neznanje najčešće se razmatra u bioetičkom kontekstu genetičkog testiranja. Brojni autori zastupaju stajalište da pojedinci imaju pravo odbiti biti obaviješteni o rezultatima testiranja, kao i pravo da im se takve informacije ne priopćavaju bez njihova pristanka. No može li se to pravo proširiti izvan bioetičkoga konteksta na šire digitalno okruženje u kojem danas živimo? Moglo bi se ustvrditi da golema količina informacija obrađenih umjetnom inteligencijom umanjuje mogućnost smislenoga donošenja odluka. Ako algoritmi neprestano predlažu naše izbore, slabi li time naša sposobnost zauzimanja autonomnoga stava? U tom bi slučaju pravo na neznanje služilo zaštititi naše autonomije. Namjerno odbijanje prihvatanja određenih informacija te suzdržavanje od uporabe algoritama za obradu informacija pri donošenju odluka moglo bi zaštititi našu privatnu sferu oblikovanja značenja i odlučivanja. U tom bi smislu pravo na neznanje moglo predstavljati epistemološki pandan pravu na privatnost.

SAŠA HORVAT

*Faculty of Health Studies, University of Rijeka, Croatia /
Fakultet zdravstvenih studija, Sveučilište u Rijeci, Hrvatska*

DYING IN TRANSLATION: SCIENCE, RELIGION, AND TECHNOLOGY AT THE PATIENT'S BEDSIDE

The space around the bedside of a terminally ill patient is inhabited by multiple, overlapping languages, each emerging from a distinct world. The biomedical language of medicine conveys the patient's condition with measured words and professional distance, often unintelligible to laypersons – carrying, in mo-

ments of prognosis, an almost oracular weight. In contrast, the patient and their family navigate a subjective language shaped by life experience, memory, and emotion. For religious patients, this language often turns toward the transcendental, seeking meaning and reconciliation at life's end. Hospital chaplains add another layer: a religious language that engages with medical realities and the patient's narrative, facilitating meaning in the face of death. The continuous care of healthcare staff generates yet another register – one that bridges medical, everyday, and religious discourses, offering warm, authentic words where others falter. Yet alongside these human voices, a new interlocutor is entering the bedside: artificial intelligence. Clinical decision-support systems, algorithmic prognostic tools, and AI-driven documentation increasingly mediate the biomedical language itself – raising questions about what happens when the voice of medicine is no longer wholly human. Drawing on the philosophy of technology presentation examines how technology, including AI, shapes the linguistic and existential landscape at the bedside.

UMIRANJE U PRIJEVODU: ZNANOST, RELIGIJA I TEHNOLOGIJA UZ BOLNIČKU POSTELJU

Prostor uz postelju teško bolesnog pacijenta ispunjen je višestrukim, međusobno isprepletenim jezicima, od kojih svaki izvire iz posebnog svijeta. Biomedicinski jezik medicine opisuje pacijentovo stanje odmjerenim riječima i profesionalnom distancom, često nerazumljiv laicima – noseći, u trenucima prognoze, gotovo proročansku težinu. Nasuprot tome, pacijent i njegova obitelj osmišljavaju svoje dane u subjektivnom jeziku oblikovanom životnim iskustvom, sjećanjem i emocijama. Za religiozne pacijente taj se jezik često okreće prema transcendentnom, tražeći smisao i pomirenje na kraju života. Bolnički kapelani dodaju još jedan sloj: religijski jezik koji uvažava medicinske stvarnosti i uključuje se u pacijentovu priču, pomažući mu da pronađe smisao suočen sa smrću. Kontinuirana skrb zdravstvenog osoblja stvara pak poseban registar – onaj koji premošćuje medicinski, svakodnevni i religijski diskurs, nudeći tople, autentične riječi tamo gdje drugi zakazuju. No uz sve te ljudske glasove, uz postelju se pojavljuje novi sugovornik: umjetna inteligencija. Sustavi za podršku kliničkom odlučivanju, algoritamski prognostički alati i dokumentacija vođena umjetnom inteligencijom sve više posreduju u samom biomedicinskom jeziku – otvarajući pitanje što se događa kada glas medicine više nije u cijelosti ljudski. Oslanjajući se na filozofiju tehnologije, izlaganje

ispituje kako tehnologija, uključujući umjetnu inteligenciju, oblikuje jezični i egzistencijalni krajolik uz bolničku postelju.

VLATKO ILIĆ¹, VOJISLAV KLAČAR²

¹ *Fakultet dramskih umjetnosti, Sveučilište umjetnosti u Beogradu, Srbija /
Faculty of Dramatic Arts, University of Arts in Belgrade, Serbia*

² *Fakultet suvremenih umjetnosti u Beogradu, Srbija /
Faculty of Contemporary Arts in Belgrade, Serbia*

TEHNOSVIJET I UMJETNIČKI SVJETOVI

Razumijevanje utjecaja tehnološkog razvoja na umjetnost i dinamiku njezina razvoja tijekom prošloga stoljeća uvelike se oslanjalo na čuvenu Benjaminovu misao o gubitku aure umjetničkog djela u doba njegove tehničke reprodukcije. Danas svjedočimo sve raširenijoj uporabi novih tehnoloških alata u suvremenom stvaralaštvu, kao i proliferaciji termina kojima se nastoje opisati nove forme i izražajna sredstva. Na primjeru višegodišnje umjetničke prakse pod nazivom *Kraljevina Koreta* nastojat ćemo pokazati kako se umjetnost odnosi prema tehnosvijetu, što od njegove svakodnevice preuzima te kako stvara prostor za refleksiju.

TECHNOWORLD AND ARTISTIC WORLDS

Understanding the impact of technological development on art and the dynamics of its development during the last century is largely based on Benjamin's famous thought about the loss of the aura of a work of art in the age of its technical reproduction. Today, we are witnessing the increasingly widespread use of new technological tools when it comes to contemporary art, as well as the proliferation of terms used to describe emerging forms and means of expression. Using the example of the artistic practice named the *Kingdom of Koreta*, we will try to show how art mediates the technoworld, what it takes from its practices and how it creates a space for reflection.

MUXHAHID ISMAILI

*Department of Applied Social Sciences, European University of Tirana, Albania /
Odjel za primijenjene društvene znanosti, Europsko sveučilište u Tirani, Albanija*

THE TECHNO-POLITICAL ORDER: RECONFIGURATION OF POWER, CONTROL AND GOVERNANCE IN THE DIGITAL ERA

The advent of the technoworld marks one of the most profound changes of contemporary civilization, one that has reconfigured the relationships between technology, society, and politics. This paper examines the linked concepts of technology, technique, and technoworld, with the claim that contemporary technology cannot simply be conceptualized as an array of tools available at the behest of humanity. Rather, technology has come to assume its character as an organizing system for society, polity and human action.

Drawing on analyses of technique as a mode of ordering reality, the paper further investigates how technological rationality now comes to organize much of contemporary life through mechanisms of efficiency, optimization, data extraction and algorithmic management. It turns to the political dimensions of the technoworld and trace how digital infrastructure, artificial intelligence and algorithms have become the apparatus of a new style of politics whose tools now structure public administration, economic operations, security policies and everyday interactions. A new form of power is emerging that relies on the infrastructure of the digital to mine data to organize society, politics and the public in ways that challenge democratic accountability, transparency and freedom of choice. A techno-political order is emerging and in this new order of the technoworld, new mechanisms of control and coercion are to be found within pervasive networks of monitoring, predictive algorithms and automated decision systems. In the face of a new politics of the technoworld where the relationship between individual autonomy, citizenship and the state is renegotiated, the present paper demonstrates the necessity of examining the political implications of both technique and technology in order to comprehend the potential for and the risks to freedom, democracy and self-determination.

TEHNOPOLITIČKI POREDAK: PREOBLIKOVANJE MOĆI, KONTROLE I UPRAVLJANJA U DIGITALNOM DOBU

Pojava tehnosvijeta označava jednu od najdubljih promjena suvremene civilizacije – promjenu koja je iz temelja preoblikovala odnose između tehnologije, društva i politike. Ovaj rad razmatra međusobno povezane pojmove tehnologije, tehnike i tehnosvijeta, polazeći od teze da se suvremena tehnologija više ne može shvaćati tek kao skup alata kojima čovjek raspolaže. Naprotiv, tehnologija je poprimila obilježja organizacijskog sustava koji oblikuje društvo, politički poredak i ljudsko djelovanje.

Polazeći od analiza tehnike kao načina uređivanja stvarnosti, rad nadalje istražuje kako tehnološka racionalnost danas organizira velik dio suvremenoga života putem mehanizama učinkovitosti, optimizacije, prikupljanja podataka i algoritamskog upravljanja. Posebna se pozornost posvećuje političkim dimenzijama tehnosvijeta te se pokazuje kako su digitalna infrastruktura, umjetna inteligencija i algoritmi postali instrumenti novoga oblika politike, čiji mehanizmi danas oblikuju javnu upravu, gospodarske procese, sigurnosne politike i svakodnevne društvene interakcije. Pritom nastaje novi oblik moći koji se oslanja na digitalnu infrastrukturu i prikupljanje podataka kako bi organizirao društvo, politiku i javni prostor na načine koji dovode u pitanje demokratsku odgovornost, transparentnost i slobodu izbora. Oblikuje se novi tehnopolitički poredak u kojem se mehanizmi kontrole i prisile sve više ostvaruju kroz sveprisutne mreže nadzora, prediktivne algoritme i automatizirane sustave odlučivanja. Suočen s novom politikom tehnosvijeta, u kojoj se iznova pregovaraju odnosi između individualne autonomije, građanstva i države, rad pokazuje nužnost promišljanja političkih implikacija tehnike i tehnologije kako bi se razumjeli njihovi potencijali, ali i rizici koje predstavljaju za slobodu, demokraciju i samoodređenje.

MARTINA IVANOVIĆ, BOŠKO PEŠIĆ

*Faculty of Humanities and Social Sciences, Josip Juraj Strossmayer University of
Osijek, Croatia /
Filozofski fakultet, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Hrvatska*

“TECHNOWORLD” AS AN INTERPRETATION OF HUMANISM IN PETER SLOTERDIJK’S THOUGHT

Peter Sloterdijk conceives *spheres* as time-sensitive human spaces that constitute communal life and existence itself. Such spaces, according to Sloterdijk, permeate human action, shaping the ways in which humans position themselves in relation to the world. Humans are not raised or “domesticated” exclusively by monumental narratives of history, literary ideals and humanistic traditions, but are also shaped by the technoworld and digital communication. The digital world can therefore be understood as a contemporary sphere, or rather as a space that temporally refers to the conditions and challenges of modernity. In this sense, technology and the technoworld are not merely external means of human action, but key factors in self-development and shaping contemporary human relationships. Furthermore, Sloterdijk emphasizes that humans are beings who constantly create park-like spaces around themselves: protected, shaped and cultivated spaces in which thinking, education and self-preservation strategies develop. Through spheres, humans establish a space of protection, communication and relational action regarding others and the environment. In this framework, technology cannot be understood only as a tool, means or a space for entertainment, but as a constitutive way of self-development, communication and resonance of modernity. At the same time, being in the technosphere raises the question of responsibility, especially regarding the future consequences of technologically mediated existence. Nevertheless, what remains of humanism, then, is not merely the artifacts of human thought, but the demand for active participation, co-existence and responsible shaping of a shared world.

»TEHNOSVIJET« KAO INTERPRETACIJA HUMANIZMA U MIŠLJENJU PETERA SLOTERDIJKA

Peter Sloterdijk *sfere* razumije kao vremenski osjetljive ljudske prostore koji konstituiraju zajednički život i samu egzistenciju. Takvi prostori, prema Slo-

terdijku, prožimaju ljudsko djelovanje, oblikujući načine čovjekova samopostavljanja u odnosu prema svijetu. Čovjek se pritom ne odgaja i ne »pripitomljuje« isključivo monumentalnim narativima povijesti, književnim idealima i humanističkom tradicijom, nego se jednako tako oblikuje tehnosvijetom i digitalnom komunikacijom. Digitalni se svijet stoga može razumjeti kao suvremena sfera, odnosno kao prostor koji temporalno upućuje na uvjete i izazove suvremenosti. Tehnologija i tehnosvijet u tom smislu nisu tek vanjska sredstva ljudskog djelovanja, nego ključni čimbenici samorazvitka i oblikovanja suvremenih ljudskih odnosa. Sloterdijk osobito naglašava da su ljudi bića koja oko sebe neprestano stvaraju prostore nalik vrtu: zaštićene, oblikovane i kultivirane prostore u kojima se razvijaju mišljenje, obrazovanje i strategije samoočuvanja. Sferama čovjek, u odnosu prema drugima i prema okolini, uspostavlja prostor zaštite, komunikacije i odnošajnog djelovanja. U tom se okviru ni tehnologija ne može razumjeti samo kao alat, sredstvo ili prostor zabave, nego kao konstitutivan način samorazvoja, komunikacije i rezonancije suvremenosti. Istodobno, boravak u tehnosferi otvara pitanje odgovornosti, osobito s obzirom na buduće posljedice tehnološki posredovanog bivanja. Od humanizma, dakle, ne preostaju tek artefakti ljudske misli, nego zahtjev za aktivnim sudjelovanjem, su-bivanjem i odgovornim oblikovanjem zajedničkog svijeta.

ANA JELIČIĆ, NEVENA ALJINOVIĆ

*Fakultet za forenzičke znanosti, Sveučilište u Splitu, Hrvatska /
Faculty of Forensic Sciences, University of Split, Croatia*

TKO IMA POSLJEDNJU RIJEČ? PRAVNE I ALGORETIČKE IMPLIKACIJE PRIMJENE UMJETNE INTELIGENCIJE U KAZNENOM PRAVOSUĐU

Primjena alata umjetne inteligencije (UI) u kaznenom pravosuđu obuhvaća širok spektar mogućnosti – od analize velikih skupova podataka i sudske prakse, anonimizacije sudskih odluka te procjene rizika do njezine uporabe kao auk-silijarnog alata pri donošenju odluka. Iako UI-sustavi mogu pridonijeti većoj učinkovitosti i objektivnosti, njihova uporaba istodobno izaziva zabrinutost zbog mogućih pogrešaka, netransparentnosti algoritama i reprodukcije postojećih društvenih predrasuda. Posebno se problematičnom pokazuje uporaba algoritamskih sustava pri donošenju odluka u kontekstu ostvarivanja prava na

pravično suđenje, osobito načela jednakosti pred zakonom i prava na djelotvoran pravni lijek.

U izlaganju će se analizirati mogućnosti i granice primjene UI-alata u kaznom pravosuđu, s posebnim naglaskom na očuvanje sudačke neovisnosti, slobodne ocjene dokaza i ljudske odgovornosti za konačnu odluku. Također će se razmotriti implikacije primjene umjetne inteligencije, ponajprije u odnosu na zaštitu ljudskog dostojanstva, autonomije i očuvanje ljudske kontrole nad procesima odlučivanja u okviru algoretike. Posebna će se pozornost posvetiti granici između tehnološke potpore i delegiranja odlučivanja algoritamskim sustavima, uz naglasak na razvoj tehnologije usmjerene na čovjeka, utemeljene na načelima pravednosti, dobrobiti, odgovornosti, nepristranosti i transparentnosti. Cilj je izlaganja kritički razmotriti mogućnosti i ograničenja primjene UI-sustava te pridonijeti raspravi o razvoju odgovornog i algoretički utemeljenog okvira za njezinu primjenu.

WHO HAS THE FINAL SAY? LEGAL AND ALGORETHICAL IMPLICATIONS OF THE APPLICATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN CRIMINAL JUSTICE

The application of artificial intelligence (AI) tools in criminal justice encompasses a broad spectrum of functions, including the analysis of large datasets and case law, anonymization of court decisions, risk assessment, and support for judicial decision-making. Although AI systems may improve efficiency and objectivity, their implementation raises significant concerns about potential errors, algorithmic opacity, and the reinforcement of existing social biases. Integrating algorithmic systems into decision-making processes, particularly regarding the right to a fair trial and the principles of equality before the law, and access to effective remedies, presents substantial challenges.

This presentation examines the possibilities and limitations of applying AI tools in criminal justice, with particular emphasis on preserving judicial independence, the free assessment of evidence, and human accountability for final decisions. It further explores the implications of artificial intelligence, particularly regarding the protection of human dignity, autonomy, and the maintenance of human oversight in decision-making processes within the framework of algorethics. Special attention is given to distinguishing between technological support and the delegation of decision-making to algorithmic systems, emphasizing the development of human-centered technology grounded in the

principles of fairness, well-being, accountability, impartiality, and transparency. The objective is to critically assess the potential and constraints of AI systems in this context and to advance the discourse on establishing a responsible, algorithmically based framework for their application.

MELITA JEROLIMOV

*Selecta savjetovanje, Zadar, Hrvatska /
Selecta Consulting, Zadar, Croatia*

TEHNOLOGIJA KAO GLOBALNI PANOPTIKON U NEOLIBERALIZMU

Byung-Chul Han tvrdi da »cijeli svijet postaje panoptikon gdje Google i DM nadziru sve predstavljajući se kao mjesta slobode, a nadzor ne predstavlja uobičajeni napad na slobodu, već se svi dobrovoljno prepuštaju nadzoru. Pri punoj svijesti pojedinci surađuju s digitalnim panoptikonom ogoljujući i izlagajući sebe drugima. Uronjen u dijalektiku slobode zatvorenik digitalnog panoptikona je istovremeno počinitelj i žrtva a sloboda postaje oblik kontrole.« Društvo se sve više širi time što mreža digitalnih odnosa postaje sve isprepletenija. Razvoj u pravcu narcističkog totalnog društva nužno je popraćen rizikom totalnog istrebljenja čovječanstva. U svakom pojedincu ostaje sve manje nedokučivog i nedostupnog tehno-digitalnoj kontroli te su njegova autonomnost i autentičnost upitne. Premda je ovakvo društvo narcističko i u njemu svi moraju uspjeti i rade isto, a fokusirani su isključivo na sebe same pod egidom »Možeš sve što hoćeš!«, taj isti pojedinac u svojoj nutrini pati od pregorijevanja, anksioznosti i/ili depresivnosti uz sveprisutnu tehnologiju koja olakšava sam proces propadanja.

TECHNOLOGY AS A GLOBAL PANOPTICON IN NEOLIBERALISM

Byung-Chul Han argues that “the entire world is becoming a panopticon in which Google and digital media monitor everything while presenting themselves as spaces of freedom. Surveillance no longer appears as the conventional violation of freedom; instead, people voluntarily submit themselves to it. Fully aware of what they are doing, individuals cooperate with the digital

panopticon by exposing and revealing themselves to others. Immersed in the dialectic of freedom, the prisoner of the digital panopticon is simultaneously both perpetrator and victim, while freedom itself becomes a form of control.” Society continues to expand as the network of digital relationships becomes ever more densely interconnected. This development toward a narcissistic total society is necessarily accompanied by the risk of the total destruction of humanity. Within each individual, there remains progressively less that is inaccessible or inscrutable to techno-digital control, rendering personal autonomy and authenticity increasingly questionable. Although this is a narcissistic society in which everyone is expected to succeed, everyone does the same things, and individuals are focused exclusively on themselves under the slogan “You can achieve anything you want!”, that same individual inwardly suffers from burnout, anxiety, and/or depression, while omnipresent technology facilitates the very process of personal decline.

HRVOJE JURIC

*Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia /
Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska*

CONCEPTS OF THE NATURAL AND THE ARTIFICIAL IN THE CASE OF PARENTHOOD

Parenthood, in any form, represents the junction of nature and culture, because on the one hand, parenthood is about the biological facts of creating a new life and/or caring for the growth and development of a new being, and on the other hand, it is about upbringing, i.e. caring for an emerging subject and his/her socialization and cultivation. However, it would be wrong to understand this distinction between the natural and the cultural as if there are two separate spheres that are only brought into connection and interaction with a certain theoretical and practical effort. They are, by their essence, intertwined and the boundaries between them are blurred, which is reflected in the very concepts of parenting and parenthood, especially when it comes to discussions about the “natural” and the “unnatural” (in) parenting and parenthood either on a descriptive or a normative level (from “natural parenthood”, through *in vitro* fertilization and surrogacy, to adoption and fostering).

KONCEPTI PRIRODNOGA I UMJETNOGA U SLUČAJU RODITELJSTVA

Roditeljstvo, u bilo kojem obliku, predstavlja presjecište prirode i kulture jer, s jedne strane, u roditeljstvu se radi o biološkim činjenicama stvaranja novog života i/ili skrbi za rast i razvoj novoga bića, a s druge strane, radi se o odgajanju, odnosno skrbi za nastajući subjekt te njegovu socijalizaciju i kultivaciju. Međutim, bilo bi pogrešno shvaćati ovu distinkciju između prirodnoga i kulturnoga kao da postoje dvije odvojene sfere koje se povezuju i interagiraju tek uz određeni teorijski i praktički napor. One su, po svojoj biti, prepletene i granice među njima su mutne, što se odražava i na sam koncept roditeljstva, osobito kad dođe do rasprava o »prirodnom« i »neprirodnom« (u) roditeljstvu, bilo na deskriptivnoj ili na normativnoj razini (od »prirodnog roditeljstva«, preko *in vitro* fertilizacije i surogatnog roditeljstva, do posvajanja i udomljavanja).

JAKOV KALAJŽIĆ

*Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia /
Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska*

THE NATURAL AND THE ARTIFICIAL IN THE NEOPLATONIC PERSPECTIVE

In this presentation, I explore the topic of the relationship between the natural and the artificial from a Neoplatonic perspective, not opposing the natural to the artificial or *a priori* assuming their difference, but assuming a continuity between the two. The artificial, understood as that which is born or created by *technē* (art, craft, skill), in the Platonic perspective is not opposed to the natural as being more original, higher in rank, or in any other way metaphysically privileged, but rather the very nature of production reflects its closeness to the idea as the highest, which determines the truth of both the artificial and the natural. By pointing out the illusion of such a dichotomy, I hope to contribute to the contemporary consideration of the topic, offering a view that does not oppose the natural to the artificial in the contemporary context, but rather views both in a kind of continuity that culminates in an idealistic view of the human being, human activity, and human world.

ONO PRIRODNO I ONO UMJETNO U NOVOPLATONIČKOJ PERSPEKTIVI

U ovom izlaganju istražujem temu odnosa između prirodnoga i umjetnoga iz novoplatoničke perspektive, ne suprotstavljajući prirodno umjetnomu niti *a priori* pretpostavljajući njihovu različitost, nego pretpostavljajući kontinuitet između njih. Umjetno, shvaćeno kao ono što nastaje ili je stvoreno po *techné* (umjetnosti, umijeću, vještini), u platoničkoj perspektivi nije suprotstavljeno prirodnomu kao izvornije, više po rangu ili na bilo koji drugi način metafizički povlašteno, nego sama narav proizvodnje odražava svoju bliskost ideji kao najvišoj, koja određuje istinu i umjetnoga i prirodnoga. Ukazujući na privid takve dihotomije, nadam se pridonijeti suvremenom razmatranju ove teme, nudeći pogled koji u suvremenom kontekstu ne suprotstavlja prirodno umjetnomu, nego radije promatra oboje u svojevrsnom kontinuitetu koji kulminira idealističkim pogledom na ljudsko biće, ljudsku djelatnost i ljudski svijet.

IVICA KELAM¹, DARIJA RUPČIĆ KELAM²

¹Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Hrvatska / Faculty of Education, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Croatia

²Filozofski fakultet, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Hrvatska / Faculty of Humanities and Social Sciences, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Croatia

ONTOLOGIJA TEHNOSVIJETA I KOLONIZACIJA LJUDSKE BITI: KRITIKA TESCREAL IDEOLOGIJE

Ovaj rad istražuje kako suvremena tehnologija radikalno nadilazi svoju tradicionalnu ulogu pukog, neutralnog sredstva u rukama čovjeka te se uspostavlja kao vladajući ontološki horizont i ukupni krajolik 21. stoljeća. Središnji naglasak stavlja se na sustavnu kritičku dekonstrukciju TESCREAL sklopa ideologija (transhumanizam, ekstopijanizam, singularitarijanizam, kozmizam, racionalizam, efektivni altruizam i longtermizam) koji danas presudno oblikuje vizije i djelovanje tehnološke elite Silicijske doline. U radu se detaljno analizira na koji način fuzija ovih naizgled progresivnih struja redefinira same temelje pojma čovjeka, prirode i slobode. Umjesto obećane emancipacije i širenja ljudskih mogućnosti, ovaj ideološki paket ljudsko tijelo, um i cjelokupnu

egzistenciju tretira isključivo kao sirovi, optimizirani resurs unutar globalnog tehnološko-znanstvenog procesa. Rad zaključuje da takav radikalni redukcionizam, vođen imperativima učinkovitosti i nadzora, ukida autentičnu ljudsku slobodu te nameće tehnosvijet kao neizbježnu i jedinu preostalu povijesnu zbilju.

ONTOLOGY OF THE TECHNOWORLD AND THE COLONISATION OF THE HUMAN BEING: A CRITIQUE OF THE TESCREAL IDEOLOGY

This paper explores how contemporary technology radically transcends its traditional role as a mere, neutral tool in human hands and establishes itself as the dominant ontological horizon and overall landscape of the 21st century. The central emphasis is placed on a systematic critical deconstruction of the TESCREAL set of ideologies (transhumanism, extopianism, singularitarianism, cosmism, rationalism, effective altruism, and longtermism) that today crucially shape the visions and actions of the Silicon Valley technological elite. The paper analyses in detail how the fusion of these seemingly progressive currents redefines the very foundations of the concepts of man, nature, and freedom. Instead of the promised emancipation and expansion of human possibilities, this ideological package treats the human body, mind, and entire existence exclusively as a raw, optimised resource within a global techno-scientific process. The paper concludes that such radical reductionism, driven by the imperatives of efficiency and control, abolishes authentic human freedom and imposes the technoworld as the inevitable and only remaining historical reality.

IVANA KNEŽIĆ

*Department of Philosophy, University of Zadar, Croatia /
Odjel za filozofiju, Sveučilište u Zadru, Hrvatska*

AMBIGUENCE OF THE RELATIONSHIP BETWEEN *PHÝSIS* AND *TÉCHNE* IN PLOTINUS' *ENNEADS*

Plotinus seems to express divergent and even opposed attitudes on the relationship between *phýsis* and *téchne* in different treatises in *Enneads*. While treatise V. 8. *On the Intelligible Beauty* stands out in giving priority to *téchne* over *phýsis*, following Aristotle's idea that *téchne* sometimes "completes what *phý-*

sis cannot bring to a finish”, other treatises seem to reveal Plotinus as a faithful Platonist who gives priority to *phýsis* over *téchne*, maintaining that the latter is only an imitation of the former. This presentation aims at showing that these two views of the relationship between *phýsis* and *téchne* are not mutually exclusive nor contradictory, arguing that the full elucidation of this relationship can be found in Plotinus’ classifications of *téchnai*, which unite the seemingly opposed views into a single coherent theory.

AMBIVALENTNOST ODNOSA *PHÝSIS* I *TÉCHNE* U PLOTINOVIM *ENEADAMA*

Čini se da Plotin u različitim spisima svojih *Eneada* izražava različita pa čak i oprečna mišljenja o odnosu *phýsis* i *téchne*. Dok se spis V. 8. *O inteligibilnoj ljepoti* ističe u odnosu na ostale time što daje prednost *téchne* pred *phýsis*, slijedeći Aristotelovu misao kako *téchne* ponekad »dovršava ono što *phýsis* ne može završiti«, čini se da ostali spisi otkrivaju Plotina kao vjernog platonista koji daje prednost *phýsis* pred *téchne* te koji smatra kako je posljednje samo imitacija prethodnoga. Ovo izlaganje ima za cilj pokazati kako ova dva tumačenja odnosa između *phýsis* i *téchne* nisu međusobno isključiva ni kontradiktorna, dokazujući kako se potpuno rasvjetljenje ovoga odnosa može pronaći u Plotinovim klasifikacijama *téchnai*, koje ujedinjuju prividno oprečna gledišta u jednu koherentnu teoriju.

DARKO KOVAČIĆ

*Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia /
Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska*

FROM ARTIFICIAL REGULATION TO NATURAL VIRTUE: THE TRANSFORMATIVE MISSION OF BIOETHICS

Resistance to destructive patterns of age marked by ecological degradation, social fragmentation, and technological acceleration, requires a dual strategy. The first proceeds from *the top-down* through educational policies, legal frameworks, and political mechanisms that establish limits and standards capable of reducing socio-environmental harm. Such measures are necessary, yet they remain corrective and temporary. The second strategy emerges from *the*

bottom-up through the long-term formation of virtues, values, and habits that shape individual character and collective culture. This approach seeks to transform bioethics from a specialized field into a foundational ethos of humanity. Its success depends not on external control but on personal and generational self-transformation, making ethical responsibility an integral part of everyday life and global coexistence.

OD UMJETNE REGULACIJE DO PRIRODNE VRLINE: PREOBRAŽAJNA MISIJA BIOETIKE

Otpor destruktivnim obrascima našega doba, obilježenoga ekološkom degradacijom, društvenom fragmentacijom i ubrzanom tehnološkom transformacijom, zahtijeva dvostruku strategiju. Prva polazi *odozgo prema dolje*, kroz obrazovne politike, pravne okvire i političke mehanizme koji uspostavljaju granice i standarde sposobne smanjiti društvenu i okolišnu štetu. Takve su mjere nužne, ali ostaju prvenstveno korektivne i privremene.

Druga strategija razvija se *odozdo prema gore*, kroz dugoročno oblikovanje vrlina, vrijednosti i navika koje izgrađuju karakter pojedinca i kulturu zajednice. Takav pristup nastoji preobraziti bioetiku iz specijaliziranoga područja u temeljni etos čovječanstva. Njegov uspjeh ne ovisi o vanjskoj kontroli, nego o osobnoj i međugeneracijskoj samopreobrazbi, čime etička odgovornost postaje sastavni dio svakodnevnoga života i globalnoga suživota.

MARIJAN KRIVAK

*Filozofski fakultet, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, Josip Juraj Strossmayer University of
Osijek, Croatia*

KRAJ SUBJEKTA... PROTEZE JASTVA

Izlaganje se dotiče temeljnih odnosa između tehnike, tehnologije i *tehnosfere*. Između ostaloga problematizira i odnos između gubitka svrhovite uporabe tehnike u korist autopoietičke funkcionalnosti tehnologije. Pritom u središte polemičkog diskursa uzima i pojam *tehnosfere* Žarka Paića, »nove konstelacije odnosa između čovjeka, životinje i stroja« kao društvene entropije globalnog kapitalizma. Također, izlaganje tematizira problematiku tzv. »endizma« iz per-

spektive Derridaove kritike tog fenomena. Jednako tako, dotiče se i radikalnog stava Michela Foucaulta iznesenog u *Riječima i stvarima* (1966.) o tzv. »kraju čovjeka«. Govori se i o »kraju svijeta« kakav danas jest, iznoseći tezu da za njime ne treba žaliti!? Problematika se, na koncu, radikalizira kroz priču o mrežnom terorizmu usmjeren na proteze jastva, koji od nas zahtijeva »poželjan tjelesni (ali i mentalni!) image«.

THE END OF SUBJECT... PROSTHETICS OF THE SELF

The presentation touches on the fundamental relationships between technique, technology and the *technosphere*. Among other things, it also problematizes the relationship between the loss of purposeful use of technique in favor of the autopoietic functionality of technology. In doing so, it also takes Žarko Paić's concept of *technosphere*, "a new constellation of relations between man, animal and machine" as the social entropy of global capitalism, into the center of the polemical discourse. The presentation also thematizes the issue of so-called "endism" from the perspective of Derrida's critique of this phenomenon. It also touches on Michel Foucault's radical position presented in *Words and Things* (1966) on the so-called "end of man". It also talks about the "end of the world" as it is today, presenting the thesis that we should not regret it!? The issue is ultimately radicalized through the story of network terror aimed at the prosthetics of the self that demands from us a "desirable physical (but also mental!) image".

JOSIP MARKOTIĆ

STE – Science Transfer Engineering, Split, Hrvatska /

STE – Science Transfer Engineering, Split, Croatia

UMJETNA INTELIGENCIJA I NASTANAK LJUDSKOG ŽIVOTA: ANTROPOLOŠKO-ETIČKI POGLED

Odluku o tome koje će i kakvo ljudsko biće doći na svijet sve više preuzima algoritam. Sustavi umjetne inteligencije rangiraju zametke prema vjerojatnosti uspjeha, robotski sustavi obavljaju oplodnju bez ljudske ruke, a genetski testovi obećavaju predvidjeti ne samo bolest, nego i fenotipske karakteristike djeteta. No ova promjena ne dotiče samo postupak nastanka života, nego i samo

razumijevanje onoga što čovjek jest. Kada ljudski život postaje objekt čija se vrijednost unaprijed programira i kalkulira, mijenja se i temeljna antropološka pretpostavka da ljudsko biće svoju vrijednost ne crpi iz biološke izvrsnosti, nego iz same činjenice postojanja kao dara. Ovo izlaganje propituje ovaj izazov na dvije razine: kao etički problem delegiranja moralne odgovornosti strojevima i suptilne eugenike prikrivene jezikom roditeljskog izbora, te kao antropološki problem koji dovodi u pitanje bezuvjetnost ljudskog dostojanstva u trenutku kada čovjek svoj vlastiti nastanak prepušta logici proizvoda koji se projektira, naručuje i na koncu prodaje.

ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND THE BEGINNING OF HUMAN LIFE: AN ANTHROPOLOGICAL AND ETHICAL PERSPECTIVE

The decision regarding which human being will come into existence and with what characteristics is increasingly being entrusted to algorithms. Artificial intelligence systems rank embryos according to their predicted likelihood of successful implantation, robotic systems perform fertilization without direct human intervention, and genetic testing promises to predict not only disease risks but also the future child's phenotypic characteristics. Yet this transformation affects not only the process by which human life begins, but also our very understanding of what it means to be human. When human life becomes an object whose value is programmed and calculated in advance, the fundamental anthropological assumption that human beings derive their worth not from biological excellence but from the very fact of their existence as a gift is called into question. This presentation examines this challenge on two interconnected levels: first, as an ethical problem involving the delegation of moral responsibility to machines and the emergence of a subtle form of eugenics concealed beneath the language of parental choice; and second, as an anthropological problem that challenges the unconditional nature of human dignity at the very moment when human beings entrust their own coming into existence to the logic of a product that is designed, commissioned, and ultimately sold.

DUGA MAVRINAC

*Ethnographic Museum of Istria, Pazin, Croatia /
Etnografski muzej Istre, Pazin, Hrvatska*

BETWEEN SCARCITY AND FEAR: DECARBONIZATION, TOURISTIFICATION AND NUCLEAR AMBIVALENCE IN ISTRIA

Istria occupies a paradoxical position in Europe's green transition. A peninsula whose economy runs on the promise of pristine nature encounters and Mediterranean leisure, it faces mounting pressures from the very forces meant to decarbonize it. This paper examines how green energy transformation lands – unevenly and contentiously – in a tourist-saturated, semi-peripheral region where energy scarcity, and energy poverty for some, is not a future risk but a present social fact.

Drawing on qualitative fieldwork I trace two interlocking tensions. First, the seasonal logic of touristification that produces acute energy demand spikes, infrastructural strain, and a comfort politics in which visitors' expectations collide with residents' everyday deprivations. Second, the quiet but persistent presence of nuclear energy in public media discourse – neither fully embraced nor fully expelled – as a technological fear that structures what alternatives locals are willing to imagine.

IZMEĐU OSKUDICE I STRAHA: DEKARBONIZACIJA, TURISTIFIKACIJA I NUKLEARNA AMBIVALENTNOST U ISTRI

Istra zauzima paradoksalan položaj u europskoj zelenoj tranziciji. Kao poluo-tok čije se gospodarstvo temelji na obećanju netaknute prirode i mediteran-skoga načina odmora, suočava se sa sve većim pritiscima upravo onih procesa koji bi trebali omogućiti dekarbonizaciju. Ovaj rad istražuje kako se zelena energetska tranzicija odvija – neujednačeno i uz brojne prijemore – u turistički zasićenoj, poluperifernoj regiji u kojoj energetska oskudica, a za dio stanov-ništva i energetska siromaštvo, nisu buduća prijetnja, nego postojeća društvena stvarnost.

Polazeći od kvalitativnoga terenskog istraživanja, analiziram dvije međusob-no povezane napetosti. Prva proizlazi iz sezone logike turistifikacije, koja

uzrokuje nagle vrhunce potražnje za energijom, opterećenje infrastrukture i politiku komfora u kojoj se očekivanja posjetitelja sukobljavaju sa svakodnevnim uskraćenostima lokalnoga stanovništva. Druga se odnosi na tihi, ali trajnu prisutnost nuklearne energije u javnom i medijskom diskursu – koja nije ni u potpunosti prihvaćena ni u potpunosti odbačena – kao oblika tehnološkoga straha koji oblikuje predodžbe lokalnoga stanovništva o tome koje su alternative uopće spremni zamisliti.

FRANJO MIJATOVIĆ

*Faculty of Medicine, University of Rijeka, Croatia /
Medicinski fakultet, Sveučilište u Rijeci, Hrvatska*

TECHNOLOGIES OF THE SELF IN M. FOUCAULT'S THOUGHT WITHIN THE TECHNOWORLD: AN ETHICAL PERSPECTIVE

Starting from Foucault's concept of technologies of the self – practices through which individuals act upon themselves in order to shape their own mode of life – the focus of this presentation will be Foucault's ideal of care of the self (*epimeleia heautou*), understood as a reflexive practice of freedom and the constitution of the subject. The presentation will distinguish four interrelated aspects: ethical substance, as the domain of experience that is formed and problematized; modes of subjectivation, as ways of relating to oneself; ascetic practices or techniques of the self through which this formation is carried out; and telos, as the aim of ethical work, that is, the form of relation to oneself and to the world toward which one strives. In doing so, it will be shown that the question of technique does not arise from its mere use, but from the manner in which it participates in the production of subjectivity, whereby Foucault's ethical framework makes it possible to think the conditions of reflective freedom within a technically and technologically structured world.

TEHNOLOGIJE SEBSTVA M. FOUCAULTA U TEHNOSVIJETU: ETIČKA PERSPEKTIVA

Polazeći od Foucaultova pojma tehnologijâ sebstva, tj. praksi kojima pojedinac djeluje na samoga sebe u oblikovanju vlastitoga načina života, u središtu

izlaganja bit će Foucaultov ideal brige za sebe (*epimeleia heautou*) kao refleksivna praksa slobode i konstituiranja subjekta. U izlaganju će biti razlikovana četiri međusobno povezana aspekta: etička supstanca kao područje iskustva koje se oblikuje i problematizira; modusi subjektivacije kao načini odnosa prema sebi; asketske prakse ili tehnike samoga sebe kroz koje se oblikovanje provodi; te telos kao cilj etičkog rada, odnosno oblik odnosa prema sebi i svijetu kojem se teži. Pritom će biti pokazano da pitanje tehnike ne proizlazi iz njezine uporabe, nego iz načina na koji ona sudjeluje u proizvodnji subjektivnosti, pri čemu Foucaultov etički okvir omogućuje promišljanje mogućnosti refleksivne slobode unutar tehnički i tehnološki strukturiranog svijeta.

HRISTINA MITIĆ, BILJANA MITROVIĆ

*Fakultet dramskih umjetnosti, Sveučilište umjetnosti u Beogradu, Srbija /
Faculty of Dramatic Arts, University of Arts in Belgrade, Serbia*

VIRTUALNI SVIJET KAO PARADIGMA TEHNOSVIJETA

Ovo razmatranje polazi od pretpostavke da virtualni svjetovi videoigara predstavljaju produktivan primjer za proučavanje tehnosvijeta jer u njima postaju vidljivi načini na koje tehnologija oblikuje ljudsko iskustvo, identitete i društvene odnose.

Oslanjajući se na Heideggerovu filozofiju tehnike i umjetnosti te na koncept razotkrivanja (*aletheia*), suvremena tehnologija promatra se kao okvir unutar kojega se oblikuje (ljudska) percepcija stvarnosti. Videoigre, a osobito okruženja za više igrača (*multiplayer*), očituju tu strukturu budući da se interakcije i djelovanje aktera odvijaju isključivo unutar tehnički kodiranih pravila i infrastrukture. Stoga virtualni svjetovi postaju paradigmatično mjesto za preispitivanje slobode, kreativnosti, komunikacije te načina na koji tehnosvijet funkcionira i konstruira (svoju) stvarnost.

THE VIRTUAL WORLD AS A PARADIGM OF THE TECHNOWORLD

This discussion stems from the premise that the virtual worlds of video games constitute a productive framework for examining the technoworld, as they il-

illuminate the ways in which technology shapes human experience, identities, and social relations.

Drawing upon Heidegger's philosophy of technology and art, as well as the concept of revealing (*aletheia*), contemporary technology is conceptualized as a framework within which (human) perception of reality is formed. Video games, and multiplayer environments in particular, manifest this structure, given that the interactions and agency of participants occur exclusively within technically coded rules and infrastructure. Hence, virtual worlds become a paradigmatic locus for interrogating freedom, creativity, communication, and the manner in which the technoworld functions and constructs (its own) reality.

SANDRA MURATOVIĆ

*Druga gimnazija, Sarajevo, Bosna i Hercegovina /
Second Gymnasium, Sarajevo, Bosnia and Herzegovina*

UMJETNA INTELIGENCIJA NA KAUČU: ISPITIVANJE STAVOVA PREMA UMJETNOJ INTELIGENCIJI U KONTEKSTU MENTALNOG ZDRAVLJA

Razvoj umjetne inteligencije i njena sve šira primjena u području mentalnog zdravlja otvorili su pitanja o stavovima ljudi prema korištenju aplikacija zasnovanih na umjetnoj inteligenciji u psihološkoj podršci i psihoterapiji. Ovo istraživanje bavi se odnosom pojedinca i umjetne inteligencije u ulozi »digitalnog savjetnika« u okviru tehnosvijeta, gdje granice između informiranja, podrške i psihoterapijskog odnosa postaju sve poroznije. Ispitivani su stavovi prema umjetnoj inteligenciji, povjerenje u njene odgovore i etičke implikacije njene upotrebe kao dopune ili zamjene stručnoj pomoći. Korišten je online upitnik (N=482), a podaci su analizirani kvantitativno i kvalitativno. Rezultati pokazuju višeznačan odnos ispitanika: prepoznaju se dostupnost i brzina umjetne inteligencije u pružanju prve podrške, ali i sumnje u kompetentnost, pouzdanost i zaštitu povjerljivosti podataka.

ARTIFICIAL INTELLIGENCE ON THE COUCH: EXAMINING ATTITUDES TOWARD ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE CONTEXT OF MENTAL HEALTH

The development of artificial intelligence (AI) and its increasing application in the field of mental health have raised questions about people's attitudes toward the use of AI based applications in psychological support and psychotherapy. This study explores the relationship between individuals and artificial intelligence in the role of a "digital counselor" within the technoworld, where the boundaries between information, support, and psychotherapeutic relationships are becoming increasingly porous. Attitudes toward artificial intelligence, trust in its responses, and the ethical implications of its use as a supplement or substitute for professional help were examined. An online questionnaire (N=482) was used, and the data were analyzed quantitatively and qualitatively. The results indicate a complex relationship among participants: the accessibility and speed of artificial intelligence in providing initial support are recognized, but doubts remain regarding its competence, reliability, and the protection of data confidentiality.

ARTO MUTANEN

*National Defence University, Finland /
Sveučilište nacionalne obrane, Finska*

TOWARD A UNIFIED METHODOLOGY FOR THE PHILOSOPHY OF TECHNOLOGY AND ENGINEERING

Mitcham (2022) revisits Ellul's question concerning whether human beings can preserve their subjectivity within a new techno-civilization. Hence, we must examine both the threats and the opportunities posed by increasingly ubiquitous technologies. According to Mitcham (1994), such threats are primarily addressed within the humanistic philosophy of technology, whereas techno-optimism tends to characterize the philosophy of engineering. However, in contemporary technological society, technology is no longer merely an external tool; it has become part of the extended human identity, a development further reinforced as technology increasingly integrates with the human body (Ihde 2019) and even with human cognition itself (Schmidli 2026; Chal-

mers 2019). Hence, there is a need for a systematic methodological approach that unifies the Mitchamian approaches (Mutanen 2009).

PREMA JEDINSTVENOJ METODOLOGIJI FILOZOFIJE TEHNOLOGIJE I INŽENJERSTVA

Mitcham (2022) ponovno otvara Ellulovo pitanje može li čovjek očuvati svoju subjektivnost unutar nove tehnocivilizacije. Stoga je potrebno razmotriti i prijetnje i mogućnosti koje donose tehnologije koje postaju sveprisutne u suvremenom životu. Prema Mitchamu (1994), tim se prijetnjama ponajprije bavi humanistička filozofija tehnologije, dok je tehnološki optimizam karakterističniji za filozofiju inženjerstva. Međutim, u suvremenom tehnološkom društvu tehnologija više nije tek vanjsko sredstvo, nego je postala dijelom proširenoga ljudskog identiteta. Taj se razvoj dodatno produbljuje kako se tehnologija sve više integrira s ljudskim tijelom (Ihde 2019), pa čak i sa samom ljudskom spoznajom (Schmidli 2026; Chalmers 2019). Zbog toga postoji potreba za sustavnim metodološkim pristupom koji bi objedinio oba Mitchamova pristupa (Mutanen 2009).

NATALIE NENADIC

*Department of Philosophy, University of Kentucky, United States of America /
Odjel za filozofiju, Sveučilište Kentuckyja, Sjedinjene Američke Države*

AI DEEPPAKE PORNOGRAPHY: A GENDERED ATTACK ON DEMOCRACY

AI has delivered an explosion of deepfake pornography. 98% of deepfakes are pornographic, and 99% of the targets are female, with no legal recourse. The result is trauma that silences victims and causes many to withdraw from social, political, and public life. This is an attack on democracy because it singles out this group for “disenfranchisement”, subverting democracy’s equality for all. Yet the prevailing discussion about deepfakes’ harms to democracy centers on less than 2% of deepfakes, which concern misrepresentations about politicians, elections, etc. I sharpen our grasp of deepfake pornography as an attack on democracy by drawing on the paradigm shift put forth fifty years ago by feminist thinkers Catharine MacKinnon and Andrea Dworkin about pornography, in its

earlier technological forms. They showed it as central in subordinating women and thus a civil rights violation that subverts democracy. I show how AI extends this attack to achieve a digital means of taking away women's rights.

PORNOGRAFIJA STVORENA POMOĆU UMJETNE INTELIGENCIJE (*DEEPFAKE*): RODNO UVJETOVANI NAPAD NA DEMOKRACIJU

Umjetna inteligencija dovela je do eksplozivnog porasta pornografskih *deepfake*-sadržaja. Čak 98 % svih *deepfake*-sadržaja pornografske je naravi, a 99 % njihovih žrtava čine žene, koje pritom često nemaju učinkovitu pravnu zaštitu. Posljedice su ozbiljne psihološke traume koje ušutkavaju žrtve i mnoge od njih navode na povlačenje iz društvenoga, političkoga i javnoga života. Riječ je o napadu na demokraciju jer se upravo ta društvena skupina sustavno lišava mogućnosti punopravnog sudjelovanja (*disenfranchisement*), čime se potkopava demokratsko načelo jednakosti svih građana.

Unatoč tome, prevladavajuća rasprava o štetnim učincima *deepfake*-tehnologije na demokraciju usmjerena je na manje od 2 % svih *deepfake*-sadržaja, odnosno na slučajeve koji uključuju lažno prikazivanje političara, izbora i sličnih tema. Ovo izlaganje produbljuje razumijevanje pornografskih *deepfake*-sadržaja kao napada na demokraciju oslanjajući se na paradigmatški zaokret koji su prije pedeset godina ponudile feminističke teoretičarke Catharine MacKinnon i Andrea Dworkin u svojim analizama pornografije u njezinim ranijim tehnološkim oblicima. One su pokazale da pornografija ima središnju ulogu u podređivanju žena te da predstavlja povredu građanskih prava koja potkopava demokraciju. U radu se pokazuje kako umjetna inteligencija proširuje taj oblik napada, stvarajući digitalno sredstvo za oduzimanje ženskih prava.

DANIEL G. OPREAN

*Aurel Vlaicu University of Arad, Romania /
Sveučilište Aurela Vlaicua u Aradu, Rumunjska*

TRANSFORMATIO MUNDI:
HUMAN ACHIEVEMENT OR DIVINE DESIGN?

In a technoworld of rapid development, it seems implicit that all it is due to human creativity, imagination and intelligence. Yet, all these three qualities of human being are, from a theological perspective, reflecting the divine attributes, that are imprinted on the human being in the design of creation. In this context, theology affirms that the entire creation has the imprint of the divine design. As such, all human achievements that transform the world, from the primitive forms of technological development to the sophisticated development and organization of contemporary societies, should not be regarded in a horizontal deistic or atheistic way, but rather as a form of God's accommodating presence in history, in all the goodness of human achievements, and as a consequence of His absence in all evil human achievements.

TRANSFORMATIO MUNDI:
LJUDSKO POSTIGNUĆE ILI BOŽJI NAUM?

U tehnosvijetu obilježenom ubrzanim razvojem gotovo se podrazumijeva da je sve rezultat ljudske kreativnosti, mašte i inteligencije. Međutim, iz teološke perspektive, upravo te tri ljudske sposobnosti odražavaju božanska svojstva utisnuta u čovjeka samim činom stvaranja. U tom kontekstu teologija tvrdi da cjelokupno stvorenje nosi pečat Božjega nauma. Stoga sva ljudska postignuća koja preobražavaju svijet – od najranijih oblika tehnološkoga razvoja do složenih oblika razvoja i organizacije suvremenih društava – ne treba promatrati isključivo iz horizontalne deističke ili ateističke perspektive. Naprotiv, ona se mogu razumjeti kao oblik Božje prilagodljive prisutnosti u povijesti, koja se očituje u svim dobrim ljudskim postignućima, dok se zla ljudska djela mogu shvatiti kao posljedica njegove odsutnosti.

LUKA PERUŠIĆ

*Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia /
Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska*

JUSTIFIABILITY OF ARTIFICIAL INTEREST CRITERION FOR THE FORMATION OF MORAL CONSIDERATENESS TOWARDS AUTONOMOUS ARTIFICIAL ENTITIES

Contemporary discussions on asymmetric communities examine the possibility of natural systems and artificial entities attaining the status of moral patienthood. The criterion for changing our attitude towards these two groups most prominently present is the criterion of interest. It is often the most successful demarcation asset for denying the status of moral patients and right-bearers. However, the possibility that the artificial interest, in contrast to the natural interest, could constitute a difference capable of challenging the conventional argument and thus eliciting moral considerateness for artificial entities has not yet been discussed. This issue is of special importance in cases in which artificial entities exhibit autonomous capabilities. In this presentation, I will deliver conclusions on the nature and justifiability of artificial interest criterion.

OPRAVDANOST KRITERIJA UMJETNOG INTERESA ZA USPOSTAVU MORALNE OBZIRNOSTI PREMA AUTONOMNIM UMJETNIM BIĆIMA

Suvremena rasprava o asimetričnim zajednicama ispituje mogućnost da prirodni sustavi i umjetna bića steknu status moralnog pacijenta. Najistaknutiji je kriterij za promjenu našeg stava prema tim dvjema grupama kriterij interesa. To je često najuspješniji demarkacijski kriterij za uskraćivanje statusa moralnog pacijenta i nositelja prava. Međutim, mogućnost da bi umjetni interes, za razliku od prirodnog interesa, mogao predstavljati razliku sposobnu izazvati konvencionalni argument i time potaknuti moralnu obzirnost prema umjetnim bićima još nije razmatrana. Ovo je pitanje od posebne važnosti u slučajevima u kojima umjetna bića pokazuju autonomne sposobnosti. U ovom izlaganju iznijet ću zaključke o naravi i opravdanosti kriterija umjetnog interesa.

BOŠKO PEŠIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, Josip Juraj Strossmayer University of
Osijek, Croatia*

METAFIZIKA INSTRUMENTALNOG UMA

Izlaganje polazi od pretpostavke da instrumentalni um, shvaćen u filozofskom smislu, ne označava tek porast težnje za učinkovitošću, nego svjetsko-povijesni metafizički događaj koji preobražava zbilju u logi(st)iku raspoloživosti. Unutar takva ontološkog okvira unaprijed je određeno kako svijet uopće biva viđen: bića, stvari i odnosi pojavljuju se ponajprije kao resursi za proračunatu uporabu, nadzor i optimizaciju. U tom se sklopu epohalni prijelaz iz analogne u digitalnu stvarnost sve češće tumači iz njegove podređenosti ideologiji hibridnog algoritma koja vrednuje jedino mjerljivost, obradivost i iskoristivost. O tehnici stoga više nije dostatno govoriti tek kao o sredstvu, nego prije svega kao o makinaciji koja obuhvatno uređuje horizont iskustva. Koliko se sjećanje na ono što se ne može izmjeriti ni (zlo)upotrijebiti može još nametnuti kao odgovor na takvu atrofiju iskustva, predstavlja tematsko tržište ovoga razmatranja.

THE METAPHYSICS OF INSTRUMENTAL REASON

The presentation proceeds from the assumption that instrumental reason, understood philosophically, signifies not merely an intensified drive toward efficiency, but a world-historical metaphysical event that transforms reality into a logi(st)ics of availability. Within such an ontological framework, the very manner in which the world appears is already predetermined; beings, things, and relations manifest themselves primarily as resources for calculated use, control, and optimization. In this light, the epochal transition from an analog to a digital reality is increasingly interpreted in terms of its subordination to the ideology of the hybrid algorithm, which recognizes value only in what can be measured, processed, and utilized. Technology can therefore no longer be adequately understood simply as an instrument; rather, it must be conceived as a machination that pervasively shapes the horizon of experience. Finally, the extent to which the remembrance, of what can neither be measured nor used, may assert itself as a response to this atrophy of experience, constitutes the thematic focus of this reflection.

ANDREA PJEVIĆ

Faculty of Dramatic Arts, University of Arts in Belgrade, Serbia /

Fakultet dramskih umjetnosti, Sveučilište umjetnosti u Beogradu, Srbija

ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND THE AESTHETICS OF WAR: ARCHIVAL PRACTICE BETWEEN CONTROL AND RESISTANCE

The text examines the role of artificial intelligence (AI) in contemporary global warfare and its impact on media representations of armed conflict and the shaping of mass perception. In light of the interweaving of various industries (including technological, military, security, media, and entertainment industries), as well as the processes of inducing a culture of fear and the aestheticization of war, the paper considers how AI, as a system grounded in logical reasoning but devoid of the human mind, participates in shaping an era of what is here termed *swarm totalitarianism* driven by artificial intelligence, extending the military concept of drone swarms to acentric, AI driven formations of totalitarian power. From the standpoint of Critical Theory, particular attention is given to how the transformation of archival practices, achieved through the automated categorization, selection, and interpretation of content, can become a framework for enacting practices of freedom and contribute to anti-war concepts and praxis.

UMJETNA INTELIGENCIJA I ESTETIKA RATA: ARHIVSKA PRAKSA KAO SREDSTVO KONTROLE I OTPORA

Tekst ispituje ulogu umjetne inteligencije (UI) u kontekstu suvremenog globalnog ratovanja, a zatim i njezin utjecaj na medijske reprezentacije oružanih sukoba i oblikovanje percepcije masa. U svjetlu ispreplitanja različitih industrija, među ostalim tehnološke, vojne, sigurnosne, medijske i industrije zabave, kao i procesa induciranja kulture straha i estetizacije rata, razmatra se kako UI, kao sustav zasnovan na logičkom razumu, ali lišen ljudskog uma, sudjeluje u oblikovanju ere *rojnog totalitarizma*. Tim se pojmom ovdje označava poredak vođen umjetnom inteligencijom koji proširuje vojni koncept roja dronova na acentrične, algoritamski koordinirane formacije totalitarne moći. Sa stajališta kritičke teorije društva posebno se istražuje na koji način transformacija arhivske prakse, ostvarena automatiziranom kategorizacijom, selekcijom i inter-

pretacijom sadržaja, može postati okvir za ostvarivanje postupaka slobode te pridonijeti antiratnom konceptu i praksi.

IVAN PLATOVNJAK

*Faculty of Theology, University of Ljubljana, Slovenia /
Teološki fakultet, Sveučilište u Ljubljani, Slovenija*

COMPASSIONATE PRESENCE IN THE TECHNOWORLD: CHRISTIAN SPIRITUALITY AND THE ACCOMPANIMENT OF PEOPLE IN GRIEF

The contemporary technoworld increasingly shapes human relationships, communication, and experiences of loss. Digital technologies provide new possibilities for connection, remembrance, and support, yet they also raise questions about the meaning of presence and accompaniment in times of grief. This presentation explores the following research question: How can Christian spirituality contribute to the accompaniment of people in grief within a technologically mediated world? Drawing on Christian spirituality and contemporary reflections on technology, the paper argues that compassionate presence, attentive listening, solidarity, and hope remain indispensable dimensions of accompanying grieving persons. The topic deserves attention because grief discloses fundamental aspects of human existence – vulnerability, relationality, and the search for meaning – that challenge the dominant logic of efficiency, control, and technological connectivity characteristic of the technoworld.

SUOSJEĆAJNA PRISUTNOST U TEHNOVIJETU: KRŠĆANSKA DUHOVNOST I PRATNJA OSOBAMA U ŽALOVANJU

Suvremeni tehnosvijet sve više oblikuje ljudske odnose, komunikaciju i iskustvo gubitka. Digitalne tehnologije pružaju nove mogućnosti povezivanja, sjećanja i pružanja potpore, ali istodobno otvaraju pitanja o značenju prisutnosti i pratnje u vremenu žalovanja. Ovo izlaganje istražuje sljedeće pitanje: kako kršćanska duhovnost može pridonijeti praćenju osoba koje tuguju u tehnološki posredovanom svijetu? Polazeći od kršćanske duhovnosti i suvremenih promišljanja o tehnologiji, rad zastupa tezu da suosjećajna prisutnost, pozorno slu-

šanje, solidarnost i nada ostaju nezamjenjive dimenzije pratnje osobama koje prolaze kroz iskustvo žalovanja. Ova tema zaslužuje posebnu pozornost jer žalovanje razotkriva temeljne dimenzije ljudskoga postojanja – ranjivost, relacionalnost i potragu za smislom – koje dovode u pitanje prevladavajuću logiku učinkovitosti, kontrole i tehnološke povezanosti karakterističnu za tehnosvijet.

STJEPAN RADIĆ

Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Hrvatska

Katholisch-Theologische Fakultät in Đakovo, Josip-Juraj-Strossmayer-Universität in Osijek, Kroatien

ISTRAŽIVANJE MOZGA I FILOZOFIJA: MOŽE LI BIO-TEHNIKA DO KRAJA OBJASNITI SVIJEST?

Znanstvena je činjenica, koju ne treba osobito dokazivati, da je ljudski mozak najsofisticiraniji čovjekov organ. On je ujedno biološka osnova čovjekove svijesti, te dalje doživljava svijeta i svega izvan njega. Različite grane medicine proučavaju posredstvom empirijske metode funkciju čovjekova mozga te posljedično fenomene koji se u bitnome korijene u mozgu: spomenuta svijest, osjećaji, volja u konačnici sloboda i religiozni doživljaji, da navedemo tek neke. Navedene se grane medicine vrhune u neuroznanosti, kao interdisciplinarnom pristupu proučavanja mozga. U predavanju će se osobita pozornost posvetiti među-prostoru filozofije i neuroznanosti. Na poseban će se način kritički sagledati »sigurnost« i »nepobitnost« bio-tehničkom pristupu čovjekovim temeljnim duhovnim doživljajima, poput svijesti, osjećaja i slobode, pri čemu će se, dakako, s druge strane u filozofskom pristupu pozvati na metodološku dosljednost i minucioznu analizu ovih temeljnih pitanja čovjekova bitka. U konačnici, predavanje ima za cilj ukazati na nezaobilaznu suradnju filozofije i neuroznanosti kao dviju relevantnih disciplina u proučavanju temeljnih struktura čovjekova svijesti, koju na jednak način dotiče i biološki i nad-biološki aspekt.

HIRNFORSCHUNG UND PHILOSOPHIE: KANN DIE BIOTECHNOLOGIE DAS BEWUSSTSEIN VOLLSTÄNDIG ERKLÄREN?

Es ist eine wissenschaftliche Tatsache, die kaum weiterer Beweise bedarf, dass das menschliche Gehirn das komplexeste Organ des Menschen ist. Es bildet die biologische Grundlage des menschlichen Bewusstseins und damit auch der Erfahrung der Welt und allem, was außerhalb von ihr liegt. Verschiedene medizinische Fachrichtungen erforschen die Funktion des menschlichen Gehirns mit empirischen Methoden und damit die Phänomene, die im Wesentlichen im Gehirn verankert sind: das bereits erwähnte Bewusstsein, Emotionen, Willen und letztlich Freiheit und religiöse Erfahrungen, um nur einige zu nennen. Die genannten medizinischen Fachrichtungen münden in der Neurowissenschaft, einem interdisziplinären Ansatz zur Erforschung des Gehirns. Der Vortrag wird sich insbesondere mit dem Schnittpunkt von Philosophie und Neurowissenschaft befassen. Die vermeintliche „Gewissheit“ und „Unwiderlegbarkeit“ des biotechnischen Ansatzes zu grundlegenden menschlichen spirituellen Erfahrungen wie Bewusstsein, Gefühlen und Freiheit werden kritisch hinterfragt. Gleichzeitig fordert der philosophische Ansatz methodische Konsistenz und eine sorgfältige Analyse dieser fundamentalen Fragen der menschlichen Existenz. Letztlich möchte der Vortrag die unabdingbare Zusammenarbeit von Philosophie und Neurowissenschaft als zwei relevante Disziplinen im Studium der fundamentalen Strukturen des menschlichen Bewusstseins aufzeigen, das gleichermaßen von biologischen und suprablogischen Aspekten beeinflusst wird.

NEVIA RAOS

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia*

TEHNOCEN I TRANSFORMACIJA ANTROPOCENTRIČNE KONFIGURACIJE SVIJETA

Agostino Cera razvija koncept tehnocena kao mogući odgovor na ograničenja pojma antropocena. Tehnocen se pritom razumije kao povijesni prostor u

kojemu se, u fuziji tehnike i prirode, odvija transformacija antropocentrične konfiguracije svijeta i oblikuje tehnosvijet.

Cilj je ovoga izlaganja analizirati promjenu odnosa među tehnikom, prirodom i čovjekom te produbiti pitanje može li se tehnocen razumjeti kao oznaka nove epohe koja nadilazi modernu konfiguraciju toga odnosa. Posebna će se pozornost posvetiti pitanju predstavlja li tehnocen – kao prostor sukoba različitih odgovora na krizu antropocentrične konfiguracije svijeta – kraj antropocentričnoga svijeta ili pak njegovu radikalizaciju.

THE TECHNOCENE AND THE TRANSFORMATION OF THE ANTHROPOCENTRIC WORLD

Agostino Cera develops the concept of the Technocene in response to the conceptual limits of the Anthropocene. In this sense, the Technocene is understood as a historical space within which, through the fusion of technology and nature, the anthropocentric configuration of the world is transformed.

The aim of this paper is to analyze the changing relation among technology, nature, and the human, and to ask whether the Technocene can be understood as a name for a new epoch that goes beyond the modern configuration of this relation. Special attention will be given to the question of whether the Technocene – as a space of conflict among different responses to the crisis of the anthropocentric configuration of the world – represents the end of that configuration or rather its radicalization.

PAULO RAŠICA

*Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia /
Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska*

PHYSIS AND NOMOS

In the fifth and fourth centuries BC Greek intellectual life was marked by a dispute regarding the relationship between what is by nature (φύσει) and what is merely posited by man (νόμῳ). This wide-ranging dispute included questions about the existence of gods and the relativity of all laws and customs, thereby shaking the foundations of Greek religious and political life. The historical period immediately preceeding the dispute was in turn marked by a profound

focus on investigations about nature (Περὶ φύσεως) as the ultimate truth of Being. In sharp contrast to this presocratic emphasis on the divine natural order of all things, and the dependence of human thought and action on that order, the appearance of the Sophists in the fifth century BC signaled the gradual emancipation of man from nature and the emergence of a completely autonomous and artificial world. This advent of scepticism and relativism brought forth by the Sophistic enlightenment was then followed by the counter-tendency of philosophy in Socrates and Plato, who both tried to overcome the opposition of φύσις and νόμος through philosophical dialectic. By endeavoring to constitute human thought as an accurate reflection of true Being, Plato also attempted to reestablish the presocratic knowledge of φύσις in a new form, thereby trying to reconnect man with nature and to limit his artificial world by laws that are in accordance with the divine laws of nature itself.

FYSIS I NOMOS

U 5. i 4. st. pr. Kr. grčki je duhovni život bio obilježen sporom glede odnosa između onoga što jest po prirodi (φύσει) i onoga što je ustanovljeno ljudskim dogovorom ili zakonom (νόμῳ). Taj je sveobuhvatni spor obuhvaćao pitanja o opstojnosti bogova i o relativnosti svih zakona i običaja, čime su bili uzdrmani sami temelji grčkoga religijskog i političkog života. Razdoblje koje je neposredno prethodilo tom sporu bilo je pak snažno obilježeno istraživanjima o prirodi (Περὶ φύσεως) kao o onome što uistinu jest. U opreci s tim predsokratovskim naglaskom na prirodni i božanski poredak svega što jest, te na ovisnost ljudskog mišljenja i djelovanja o tom poretku, pojava sofista u 5. st. pr. Kr. označila je postupnu emancipaciju čovjeka od prirode i nastanak jednog posve autonomnog i umjetnog svijeta. Nakon tog uspona skepticizma i relativizma koji je nastupio pojavom sofističkog prosvjetiteljstva, uslijedila je protutežnja filozofije, koja kroz Sokrata i Platona putem filozofijske dijalektike nastoji prevladati suprotnost između φύσις-a i νόμος-a. Nastojeći uspostaviti čovječje mišljenje kao vjeran odraz istinskoga bitka, Platon također pokušava u novom obliku ponovno uspostaviti predsokratovsko razumijevanje φύσις-a, nastojeći time ponovno povezati čovjeka s prirodom te ograničiti njegov umjetni svijet zakonima koji su u skladu s božanskim zakonima same prirode.

GORAN REM

*Filozofski fakultet, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, Josip Juraj Strossmayer University of
Osijek, Croatia*

TEHNOLOGIJA, UMJETNOST I ZATAMNJIVANJE ČOVJEČANSTVA

Ovaj će se rad upitati o istini i gluposti, tako će naoko »pjevati« istu pjesmu kao kada se njegov autor pitao o budućnosti, slažući odnose tehnologije, umjetnosti i zatamnjivanja čovječanstva. Umjetnost kroz svoje kretanje između slikovnog i pojmovnog nastoji dodati bitno treće – na obnovi mišljenja, afirmira što intenzivniju apstrakciju, kao polje oporavka, stoga radikalizira u *art concrete* gdje su autorefleksije, ironizacija cinizma i samoproizvodljivo oslobođenje, tj. označiteljska Igra, poslane emisije – u ultimativno pružanje otpora dehumanizaciji i Gluposti Uništenja. Tehnologija se tu nametljivo kreće i odmeće u kradljivca srca, kreatora impozantne goleti smetlišta, a sve se to događa iako Humana Pamet sve to zna. *Braćo, tko je ovdje lud*, tako ne glasi prijevod naslova jednog filma, nego lociranje Smisla velikog Lebowskog.

TECHNOLOGY, ART AND DARKENING OF HUMANITY

This paper will ask about truth and stupidity, so it will seemingly "sing" the same song as when its author asked about the future, arranging the relationships between technology, art and the darkening of humanity. Art, through its movement between the pictorial and the conceptual, seeks to add an essential third option. The renewal of thought affirms the most intense abstraction as a field of recovery, therefore radicalizing itself into art concrete where self-reflections, ironization of cynicism and self-productive liberation, i.e. the signifier's Game, are sent emissions – into the ultimate resistance to dehumanization and the Stupidity of Destruction. Technology moves intrusively here and turns into a heart thief, a creator of the imposing barrenness of the garbage dump, and all this happens even though Human Wisdom knows all this. *O brother, where art thou?*, that is not the title of a film, but the localization of The Meaning of the Big Lebowski.

PAULA REM

Akademija za umjetnost i kulturu, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /

Academy of Arts and Culture in Osijek, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Croatia

POTOP, TORANJ, IDOL ILI SPASITELJ? DISKURSI O TEHNOLOGIJI

Popularne LLM-softvere još popularniji lingvist i teoretičar komunikacije Noam Chomsky nazvao je »samo softverima za plagiranje«. Nasuprot njemu, većina javnih intelektualaca plašljivo se ograđuje od takvih »kontroverznih« stavova, u strahopoštovanju se bacajući u vatru služenja strojevima, valjda strepeći da gospodari njihovog uma ne bi čuli te »blasfemične« stavove! No, može li se sva tehnika obuhvatiti ujednačenim stavom? Je li korisna ili štetna, ovisi li to o tehnici samoj ili o čovjeku koji ju koristi? Koji je uopće ispravan stav? Prvi dio rada bavi se diskursom biblijskih knjiga o tehnici; drugi dio rada analizira pak nešto malo novije, odnosno aktualne masmedijske tekstove. Prvi dio rada dakle sistematizira osnovne načine referiranja tehnologije u tekstovima Tanakha, a drugi dio rada istražiti će koji od ovih diskursa su najaktualniji danas, u 2026. godini, ukazujući na koji način se biblijski znakovi, funkcije i diskursi integriraju u današnji masmedijski diskurs judeokršćanskog društva.

FLOOD, TOWER, IDOL OR SAVIOR? DISCOURSES ABOUT TECHNOLOGY

The popular LLM software was referred to as “a plagiarism software” by even more popular linguist and communication theorist Noam Chomsky. In contrast, most public intellectuals act shy and distance themselves from such “controversial” positions, throwing themselves into the fire of serving machines in awe, probably fearing that the masters of their minds would not hear these “blasphemous” positions! But can all technology be encompassed by a uniform position? Is it useful or harmful, does it depend on the technology itself or on the person who uses it? Which position is correct in general? The first part of the paper deals with the discourse of the biblical books on technology; the second part of the paper analyzes something a little more recent, namely current mass media texts. The first part of the paper therefore systematizes the basic ways of referring to technology in the texts of the Tanakh, and the second

part of the paper will investigate which of these discourses are most relevant today, in the year 2026, indicating how biblical signs, functions and discourses are integrated into today's mass media discourse of Judeo-Christian society.

MATEJA PEVEC ROZMAN

*Faculty of Theology, University of Ljubljana, Slovenia /
Teološki fakultet, Sveučilište u Ljubljani, Slovenija*

PHRONESIS IN THE AGE OF FILTERS: TECHNOLOGY IN THE SERVICE OF HUMANITY AND THE CONDITIONS FOR TRUE PEACE

This paper examines the conditions for peace in an age defined by digital technology, arguing that contemporary algorithmic culture systematically reproduces the moral fragmentation that Alasdair MacIntyre diagnosed in *After Virtue*. Drawing on the Platonic tradition of psychic and civic order, Aristotle's account of flourishing (*eudaimonia*), civic friendship (*philia*), and practical wisdom (*phronesis*), and MacIntyre's communitarian critique of Enlightenment morality, the paper contends that the technoworld does not merely reshape human relationships instrumentally but it constitutes a new form of structural violence against the conditions of genuine peace. Filter bubbles, algorithmic polarization, and the displacement of deliberative community by platform rationality each instantiate the emotivist dissolution MacIntyre describes.

RAZBORITOST (*PHRONESIS*) U DOBA FILTARA: TEHNOLOGIJA U SLUŽBI ČOVJEKA I UVJETI ISTINSKOGA MIRA

Ovaj rad istražuje uvjete mira u dobu obilježenom digitalnim tehnologijama te zastupa tezu da suvremena algoritamska kultura sustavno reproducira moralnu fragmentaciju koju je Alasdair MacIntyre dijagnosticirao u djelu *After Virtue*. Oslanjajući se na platoničku tradiciju duševnoga i političkoga poretka, Aristotelovo poimanje ljudskoga procvata (*eudaimonia*), građanskoga prijateljstva (*philia*) i praktične mudrosti (*phronesis*), kao i na MacIntyreovu komunitarističku kritiku prosvjetiteljske moralnosti, rad tvrdi da tehnosvijet ne preoblikuje ljudske odnose samo na instrumentalnoj razini, nego predstavlja

novi oblik strukturnoga nasilja nad samim pretpostavkama istinskoga mira. Filtarski mjehuri, algoritamska polarizacija i zamjena zajednice utemeljene na promišljenom dijalogu racionalnošću digitalnih platformi konkretne su manifestacije emotivističkoga raspada moralnoga života koji opisuje MacIntyre.

SLOBODAN SADŽAKOV

*Pedagoški fakultet u Somboru, Sveučilište u Novom Sadu, Srbija /
Faculty of Education in Sombor, University of Novi Sad, Serbia*

ETIKA I NOVE TEHNOLOGIJE (KOMPJUTORSKA ETIKA – OSNOVNI PROBLEMI I PITANJE NJEZINA UTEMELJENJA)

U ovom izlaganju nastojat ću razmotriti neke od osnovnih tema kompjutorske etike, kao i karakteristike i određene probleme njezina konstituiranja kao discipline. Jedno od važnih pitanja koje će biti analizirano odnosi se na problem pristupa (metode) čitavom nizu novih fenomena koje je donijela šira primjena kompjutorske tehnologije. Pored ostalog, ukazat ću na potrebu uvažavanja etičkog nasljeđa i pristupa – kao osnove potpunijeg sagledavanja brojnih pitanja koja je ova tehnologija stvorila, ali i na potrebu osmišljavanja novih pristupa, u svjetlu brojnih specifičnosti koje je pomenuta tehnologija donijela. U drugom dijelu izlaganja, razmotrit ću teme kao što su zaštita privatnosti, moralno dostojanstvo, diskriminacija, hakiranje, prava vlasništva te utjecaj kompjutorske tehnologije na moderno obrazovanje.

ETHICS AND NEW TECHNOLOGIES (COMPUTER ETHICS – BASIC PROBLEMS AND THE ISSUE OF ITS FOUNDATION)

In this presentation, I will examine some of the central topics of computer ethics, as well as the characteristics and challenges involved in its establishment as an academic discipline. One of the key issues to be addressed concerns the methodological approach to the wide range of new phenomena brought about by the widespread use of computer technology. In particular, I will emphasize the importance of drawing upon established ethical traditions and approaches as a basis for a more comprehensive understanding of the many issues created

by these technologies, while also highlighting the need to develop new conceptual frameworks in light of the distinctive challenges posed by the digital age. In the second part of the presentation, I will discuss topics such as privacy protection, moral dignity, discrimination, hacking, intellectual property rights, and the impact of computer technology on contemporary education.

ŽELJKO ŠARIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Banjoj Luci, Bosna i Hercegovina /
Faculty of Philosophy, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina*

UNIVERZALNI DARVINIZAM I UMJETNA INTELIGENCIJA: DIZAJN, TELEONOMIJA I GRANICE SELEKCIJSKE LOGIKE U TEHNOSVIJETU

Polazeći od Dennettova shvaćanja darvinističke evolucije kao supstratno-neutralnog algoritma – varijacije, selekcije i retencije neovisnih o mediju – rad ispituje može li se taj okvir primijeniti na tehnosvijet, a osobito na umjetnu inteligenciju. Brani se teza da namjerni dizajn nije suprotnost selekcije, nego njezin ubrzani izdanak (»dizalica«, a ne »kuka s neba«), čime se obara prigovor da tehnologija izmiče darvinističkoj analizi. Središnje je pitanje svrhovitosti: umjetna inteligencija očituje snažnu teleonomiju (prividnu svrhovitost optimizacijskih funkcija), no pripisivanje zbiljskoga telosa ostaje intencionalni stav promatrača, a ne dokaz imanentne usmjerenosti. Umjetna inteligencija tako ne obnavlja finalizam, nego izoštrava razliku prividne i zbiljske svrhe.

UNIVERSAL DARWINISM AND ARTIFICIAL INTELLIGENCE: DESIGN, TELEONOMY, AND THE LIMITS OF SELECTIONIST LOGIC IN THE TECHNOSPHERE

Starting from Dennett's account of Darwinian evolution as a substrate-neutral algorithm – variation, selection, and retention independent of any medium – this paper asks whether that framework applies to the technosphere, and to artificial intelligence in particular. It defends the thesis that deliberate design is not the opposite of selection but its accelerated offshoot (a “crane”, not a “sky-hook”), thereby dismantling the objection that technology eludes Darwinian analysis. The central question concerns purposiveness: artificial intelligence

exhibits a powerful teleonomy (the apparent purposiveness of optimization functions), yet ascribing a genuine telos remains the observer's intentional stance rather than evidence of immanent directedness. Artificial intelligence thus does not revive finalism but sharpens the distinction between apparent and genuine purpose.

CORNELIU C. SIMUȚ

*Aurel Vlaicu University of Arad, Romania /
Sveučilište Aurela Vlaicua u Aradu, Rumunjska*

THE ROLE OF TECHNOLOGY IN
THE PUBLIC THEOLOGY OF RUSSELL D. MOORE

Russell D. Moore is a prominent Baptist theologian within the American tradition provided by the Southern Baptist Convention who has been famous not only for his specifically theological engagement with the realities of public life, but also with the fact that his actions in the public square were often interpreted as anti-Evangelical and even anti-Baptist. This presentation, however, does not focus on his relationship with his own theological tradition although his theological standing – often perceived as inappropriate by his co-religionists – does convey crucial facts about how he sees the world. What matters for the purposes of this presentation has to do with his perspective on public life which includes significant references to the role of technology. In short, Moore is convinced that an adequate public theology must include constant investigations of how theology serves the public good in the public square. In other words, Moore's public theology includes references to the positives and the negatives of technology ranging from how technology can assist in alerting the global community about the situation of religious persecution, the promotion of scientific procedures that support the life of human beings (from conception to death), and the way it impacts human morality (through unfiltered access to the internet in matters pertaining to pornography, fake news, etc.).

ULOGA TEHNOLOGIJE U JAVNOJ TEOLOGIJI RUSSELLA D. MOOREA

Russell D. Moore istaknuti je baptistički teolog unutar američke tradicije Južnjačke baptističke konvencije (*Southern Baptist Convention*), poznat ne samo po svojem specifično teološkom promišljanju stvarnosti javnoga života, nego i po tome što su njegovi istupi u javnom prostoru često bili tumačeni kao protuevangeoski, pa čak i protubaptistički. Ovo se izlaganje, međutim, ne usredotočuje na njegov odnos prema vlastitoj teološkoj tradiciji, premda njegov teološki položaj – koji su njegovi suvjernici često smatrali neprimjerenim – otkriva važne aspekte njegova pogleda na svijet.

Za potrebe ovoga izlaganja osobito je važna njegova perspektiva javnoga života, koja uključuje značajna promišljanja o ulozi tehnologije. Moore smatra da svaka primjerena javna teologija mora uključivati trajno propitivanje načina na koji teologija može služiti općemu dobru u javnom prostoru. Drugim riječima, njegova javna teologija obuhvaća promišljanje i pozitivnih i negativnih učinaka tehnologije – od njezine uloge u upozoravanju međunarodne zajednice na slučajeve vjerskih progona, preko promicanja znanstvenih postupaka koji podupiru ljudski život od začeća do prirodne smrti, pa sve do njezina utjecaja na ljudski moral, primjerice, kroz nekontrolirani pristup internetu u područjima poput pornografije, lažnih vijesti i sličnih sadržaja.

MARKO ŠKORIĆ, LUNA RADEVIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Novom Sadu, Srbija /
Faculty of Philosophy, University of Novi Sad, Serbia*

FLUENTNOST BEZ KOMPETENCIJE I KOGNITIVNA PREDAJA PRED VELIKIM JEZIČNIM MODELIMA

Klasične teorije dualnih procesa razlikuju brzi, intuitivni Sustav 1 od sporijeg, analitičkog Sustava 2 – okvir nastao prije pojave interaktivnih sustava koji ne nude samo informacije, nego generiraju argumente u dijaloškom obliku. Središnja teza rada jest da je heuristika fluentnosti – sklonost da se jasnoća i koherentnost percipiraju kao pokazatelji kompetencije – jedan od ključnih mehanizama kognitivne predaje u interakciji s velikim jezičnim modelima. Rad uvodi trodjelnu podjelu eksternalizacije spoznaje: kognitivno rasterećenje (kao delegiranje uz zadržavanje kontrole), kognitivno oslanjanje (kao redovita

uporaba uz provjeru) i kognitivna predaja (kao prihvatanje bez evaluacije). Podjela pomiče fokus s pitanja što se delegira na pitanje zadržava li korisnik sposobnost kritičke provjere. Budući da veliki jezični modeli generiraju fluente odgovore u kojima se pogreške stilski ne razlikuju od točnih tvrdnji, aktiviranje epistemičke budnosti postaje sustavno otežano, a kognitivna autonomija potencijalno ugrožena.

FLUENCY WITHOUT COMPETENCE AND COGNITIVE SURRENDER TO LARGE LANGUAGE MODELS

Classical dual-process theories distinguish between the fast, intuitive System 1 and the slower, analytical System 2 – a framework that emerged before the advent of interactive systems that do not merely offer information but generate arguments in a dialogical form. The central thesis of this paper is that the fluency heuristic – the tendency to perceive clarity and coherence as indicators of competence – is one of the key mechanisms of cognitive surrender in interaction with large language models. The paper introduces a tripartite classification of cognitive externalization: cognitive offloading (as delegation while maintaining control), cognitive reliance (as regular use with verification), and cognitive surrender (as acceptance without evaluation). This classification shifts the focus from the question of what is delegated to the question of whether the user retains the ability for critical verification. Given that large language models generate fluent responses in which errors are stylistically indistinguishable from accurate claims, the activation of epistemic vigilance becomes systematically difficult, and cognitive autonomy is potentially compromised.

DAMIAN SRŠA

*Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia /
Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska*

THE INFLUENCE OF MODERN TECHNOLOGY ON OUR WORLDVIEWS AND MORALS

Within the current environment of digital advertisement and the omnipresence of artificial intelligence, it is hard to avoid being influenced by messaging that is promoted on various social media platforms and other corners of the digi-

tal world. Taking into consideration that a major reason for the prevalence of artificial intelligence is monetary in nature we take a critical look at the way that corporations influencing government are changing the way we interact with everyday life, other people and even ourselves including but not limited to (self)censorship, changing of our morals and casual victimisation and manufacture of consent on behalf of the ruling bodies like governments and corporations in exchange for an existence of blissful ignorance and escapism. The question then becomes: how do these processes take place and what can we do, if anything, to avoid falling victim to them. We shall endeavour to find out.

UTJECAJ SUVREMENE TEHNOLOGIJE NA NAŠE SVJETONAZORE I MORAL

U današnjem okruženju obilježenom digitalnim oglašavanjem i sveprisutnošću umjetne inteligencije teško je izbjeći utjecaj poruka koje se promoviraju putem različitih društvenih mreža i drugih dijelova digitalnoga svijeta. Polazeći od činjenice da je jedan od glavnih pokretača razvoja umjetne inteligencije ekonomska dobit, ovo izlaganje kritički razmatra način na koji korporacije, utječući na državne institucije, mijenjaju naš odnos prema svakodnevnom životu, drugim ljudima i nama samima. Posebna se pozornost posvećuje pojavama poput (samo)cenzure, promjene moralnih vrijednosti, svakodnevne viktimizacije te oblikovanja društvenoga pristanka (*manufacturing consent*) u korist vlada i velikih korporacija, pri čemu se zauzvrat nudi privid bezbrižnosti i bijega od stvarnosti. U tom se kontekstu postavlja pitanje: kako se ti procesi odvijaju i što možemo učiniti, ako išta, kako ne bismo postali njihovim žrtvama? Ovo izlaganje nastoji ponuditi odgovor na to pitanje.

TADEJ STREHOVEC

*Faculty of Theology, University of Ljubljana, Slovenia /
Teološki fakultet, Sveučilište u Ljubljani, Slovenija*

**THE FACE BEHIND THE SCORE:
CARE ETHICS, AUTONOMOUS WEAPONS SYSTEMS,
AND THE DEHUMANISATION OF THE TECHNOWORLD**

The emergence of autonomous weapons systems (AWS) constitutes not merely a technical transformation of warfare but a profound rupture in the moral structure of human agency. Drawing on Levinas' ethics of the face-to-face encounter and Noddings' care ethics, this paper argues that algorithmic targeting – exemplified by the Lavender AI system deployed in Gaza – structurally eliminates the moral conditions under which responsible lethal force is possible. When a human operator approves a strike in twenty seconds based on a probabilistic score, the “face” of the other is not encountered but erased. The paper further contends that this erasure generates a tripartite accountability gap – legal, ethical, and theological – that technoworld logic renders invisible rather than resolves.

**LICE IZA ALGORITAMSKJE OCJENE:
ETIKA SKRBI, AUTONOMNI ORUŽANI SUSTAVI I
DEHUMANIZACIJA TEHNOSVIJETA**

Pojava autonomnih oružanih sustava (*autonomous weapons systems*, AWS) ne predstavlja samo tehničku preobrazbu ratovanja, nego i dubok raskid s moralnom strukturom ljudskoga djelovanja. Oslanjajući se na Levinasovu etiku susreta licem u lice i etiku skrbi Nel Noddings, ovaj rad zastupa tezu da algoritamsko određivanje ciljeva – na primjeru sustava umjetne inteligencije Lavender, korištenoga u Gazi – strukturno uklanja moralne pretpostavke pod kojima je odgovorna primjena smrtonosne sile uopće moguća. Kada ljudski operater odobri napad u svega dvadeset sekundi, oslanjajući se na vjerojatnosnu algoritamsku procjenu, »lice« drugoga više se ne susreće, nego se briše. Rad nadalje tvrdi da takvo brisanje proizvodi trostruki jaz odgovornosti – pravni, etički i teološki – koji logika tehnosvijeta ne rješava, nego ga čini nevidljivim.

ROMAN ŠIMUNOVIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, Josip Juraj Strossmayer University of
Osijek, Croatia*

TEHNO SVIJET I POLITIČKO INFORMIRANJE STUDENATA: POVJERENJE U UMJETNU INTELIGENCIJU, ALGORITAMSKA SVJESNOST I PROSUDBA DRUŠTVENO- POLITIČKIH TEMA

Tehnosvijet današnjice djeluje kao autonoman epistemološki medijator koji aktivno konstruira svakodnevno iskustvo pojedinca. Kod studentske populacije algoritamski posredovani izvori vijesti i generativni alati umjetne inteligencije (UI) postaju primarni filtri socijalno-političkih informacija. Ovaj rad analizira sjecište algoritamske svjesnosti (*algorithmic awareness*), povjerenja u UI-sustave i kapaciteta studenata za kritičku građansku prosudbu. Teorijski okvir dekonstruira fenomen algoritmizacije javne sfere. Empirijski dio temelji se na kvantitativnom istraživanju u tijeku (LimeSurvey, uzorak studenata Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, obrada u PSPP-u), kojim se operacionaliziraju varijable frekvencije korištenja UI, medijske pismenosti i informacijske preopterećenosti. Očekivani rezultati pružit će uvid u utjecaj digitalnih instanci na građansku autonomiju mladih.

THE TECHNOWORLD AND STUDENTS' POLITICAL INFORMATION SEEKING: TRUST IN AI, ALGORITHMIC AWARENESS, AND THE JUDGMENT OF SOCIO-POLITICAL TOPICS

The contemporary technosphere functions as an autonomous epistemological mediator that actively shapes individuals' everyday experience. Among the student population, algorithmically mediated news sources and generative artificial intelligence (AI) tools have become the primary filters through which socio-political information is accessed. This paper examines the intersection of algorithmic awareness, trust in AI systems, and students' capacity for critical civic judgment. The theoretical framework deconstructs the phenomenon of the algorithmization of the public sphere. The empirical part is based on an ongoing quantitative study (LimeSurvey; a sample of students from the Josip

Juraj Strossmayer University of Osijek; data analysis conducted using PSPP), operationalizing the variables of AI usage frequency, media literacy, and information overload. The expected findings will provide insights into the impact of digital agents on the civic autonomy of young people.

ALEN TAFRA

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Hrvatska /

Faculty of Educational Sciences, Juraj Dobrila University of Pula, Croatia

ODGOJ U VRTLOGU TEHNIFIKACIJE: NEUSPJEH ANTROPOLOGIJE PO MJERI TEHNIKE

Usprkos uočenoj opasnosti tehnike i postuliranju alternativne humanističke antropologije po njezinoj mjeri, postoji dovoljno razloga za sumnju u adekvatnost takva odgovora civilizacijskom izazovu s kojim smo suočeni. Naime, dok se simptomi katastrofe i dalje prema starom duhu vremena oprezno važu u ključu izostenije i neodređenosti, objektivni razvoj tehnološke znanosti nošen je transhumanističkom filozofijom kao logičnom posljedicom najradikalnijih frakcija progresističkog humanizma. S obzirom da se taj razvoj odvija kao posvemašnja tehnifikacija društvenog života i ukupnog ljudskog postojanja, s osakaćujućim posljedicama po slobodu i autonomiju, odgoj se ne može svesti na prepuštanje neobuzdanoj digitalizaciji koju predvodi savez autoritarnog neoliberalizma i reakcionarnog libertarijanizma. Upravo suprotno, odgoj mora primarno omogućiti iskustva ne-tehnificiranog svijeta i pritom uvoditi u non-konformistički otpor nasrtajima tehnificiranog okoliša na oblikovanje individualnog iskustva. Deceleracija tehničkog progressa preduvjet je ne samo subjektivnog razvoja, već i mogućnosti socijalizacije i budućeg odgoja.

EDUCATION IN THE VORTEX OF TECHNIFICATION: THE FAILURE OF AN ANTHROPOLOGY BY THE MEASURE OF TECHNOLOGY

Despite the perceived dangers of technology and the postulation of an alternative humanistic anthropology tailored to its measure, there are sufficient reasons to doubt the adequacy of such a response to the civilizational challenge

we face. Namely, while the symptoms of catastrophe continue to be cautiously weighed in the key of isosthenia and indeterminacy according to the old *zeitgeist*, the objective development of technoscience is driven by transhumanist philosophy as a logical consequence of the most radical factions of progressivist humanism. Given that this development unfolds as a total technification of social life and overall human existence, with crippling consequences for freedom and autonomy, education must not be abandoned to the unrestrained digitalization led by an alliance of authoritarian neoliberalism and reactionary libertarianism. Quite the contrary, educational socialization must primarily enable experiences of a non-technified world, while introducing nonconformist resistance to the encroachments of the technified environment on the formation of individual experience. The deceleration of technical progress is a prerequisite not only for subjective development, but also for the very possibility of socialization and future education.

LINO VELJAK

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

BUDUĆNOST TEHNIKE

Primjena otkrića novovjekovnih (u prvom redu prirodnih, a kasnije i svih drugih) znanosti u području tehnike temeljito je promijenilo – i sve brže mijenja – uvjete ljudskog života i lice našeg planeta. Uvećale su se – i sve se više uvećavaju – moći ljudskog korištenja prirode u svrhe poboljšavanja životnih uvjeta. Istodobno se, osobito počevši od 20. stoljeća, u rastućoj mjeri objelodanjuje naličje tehnikom omogućenog napretka: svi se izumi mogu koristiti i u svrhe boljitka ali i u svrhe destrukcije i gospodarenja jednih ljudi nad drugima. Dominantna logika samosvrhovitog uvećavanja profita i samosvrhovite moći rezultira podvrgnutošću tehničkog napretka interesima gospodarenja. Takva logika će u bitnoj mjeri determinirati i oblikovanje smjerova razvitka tehnike u budućnosti. Dakako, pod pretpostavkom da se tu logiku ne dovede u pitanje.

THE FUTURE OF TECHNIQUE

The application of the discoveries of the modern (primarily natural, and later all other) sciences in the field of technique has fundamentally changed – and is changing more and more rapidly – the conditions of human life and the face of our planet. The powers of human use of nature for the purpose of improving living conditions have increased – and are increasing more and more. At the same time, especially starting from the 20th century, the reverse side of the technique enabled progress is being revealed to an increasing extent: all inventions can be used for the purposes of betterment, but also for the purposes of destruction and domination of some people over others. The dominant logic of the self-serving increase of profits and self-serving power results in the subjection of technical progress to the interests of management. Such logic will determine to a significant extent the shaping of the direction of technical development in the future. Of course, assuming that logic is not questioned.

DAFNE VIDANEC

*Baltazar University of Applied Sciences, Zaprešić, Croatia /
Veleučilište Baltazar Zaprešić, Hrvatska*

PROFESSION AND SCIENCE: A GAP YET NOT BEING OVERCOME

The author's stand point is followed by the genesis of ontological perceives of the world we live in, since the Stone Age and onwards, our civilization, since ever, tries to build up something new and something that always seemed to be presented as completely different in comparison with what proceeds the ongoings. It is a story of everlasting human desire, which is set within the deepest and hidden parts of human nature for 'showing offs' – by making and producing something. That natural drive for showing off own deeds led into mindless state which might be called the state of setting(s). The term is a result of hard work of computing engineers engaged with the hidden technology of digital tools and performances. This is a kind of engineering art driven undertakes – an achievement(s) known as Artificial Intelligence (AI). Our question, that drives us to rethink the purpose of philosophical base of the way we grasp our life in digital age is: *Are we talking about AI as of the highlight of profession – 'a skillful processor' or is AI the highlight of science?* – Our hypothesis is that

all things involved with technique related discussion are matter of 'the concept of profession' and – concerning the very 'term of science', our perspective is that the science facing serious delay in our 'culture of passivity' – now-a-days. Profession and science. Profession or science? Profession. Science. Philosophy. *What should we apply for, when re-thinking our (near) future?* – This question will be investigated within the content of this elaboration.

PROFESIJA I ZNANOST: JAZ KOJI JOŠ UVIJEK NIJE PREMOŠTEN

Polazište autora prati genezu ontoloških pogleda na svijet u kojem živimo. Još od kamenoga doba pa sve do danas naša civilizacija neprestano nastoji stvoriti nešto novo, nešto što se uvijek predstavlja kao posve drukčije od onoga što mu je prethodilo. Riječ je o priči o trajnoj ljudskoj težnji, duboko ukorijenjenoj u samoj ljudskoj prirodi, da se istakne vlastitim postignućima – stvaranjem i proizvodnjom nečega novoga. Taj prirodni poriv za dokazivanjem vlastitih postignuća doveo je do svojevrsnog nekritičkog stanja koje bismo mogli nazvati stanjem postavljanja (*setting*). Taj je pojam rezultat dugogodišnjega rada računalnih inženjera uključenih u razvoj skrivenih tehnologija digitalnih alata i sustava. Riječ je o svojevrsnom inženjerskom umijeću čiji je vrhunac ono što danas nazivamo umjetnom inteligencijom (UI). Pitanje koje nas potiče na ponovno promišljanje filozofskih temelja našega razumijevanja života u digitalnom dobu glasi: *govorimo li o umjetnoj inteligenciji kao o vrhuncu profesije, odnosno vještine i stručnoga umijeća (»vještoga procesora«), ili kao o vrhuncu znanosti?* Hipoteza ovoga rada jest da sve što se odnosi na tehniku i tehnološke rasprave ponajprije pripada području profesije, dok je, kada je riječ o samom pojmu znanosti, naše stajalište da se znanost danas suočava s ozbiljnim zaostatkom u kulturi pasivnosti koja obilježava suvremeno društvo. Profesija i znanost. Profesija ili znanost? Profesija. Znanost. Filozofija. *Čemu bismo trebali dati prednost kada promišljamo svoju neposrednu budućnost?* Upravo će to pitanje biti predmet razmatranja ovoga izlaganja.

MIHAEL VRBANC

*Zagreb, Hrvatska /
Zagreb, Croatia*

SVIJET KOJIM NE VLADAMO ILITI KRHKOST MODERNE UGODNOSTI

Sjedeći u ugodno rashlađenoj prostoriji usred ljetne žege, lako je pomisliti kako su dometi tehnološkog razvoja odraz veličanstvene sofisticiranosti štosnog bavljenja žuljajućim problemima i otežavajućim okolnostima koji ljudima prije ugodan i lagodan život. Rashladni klima-uređaj savršen je primjer iluzije jednostavnog i smislenog, a pogotovo održivog rješenja. Cilj je izlaganja rastvoriti koprene uobičajenog nazora spram tehnoloških rješenja, ne bi li oni bili ogledani i vrednovani spram suštinski drugačijih ljudskih invencija koje su kroz povijest pokazivale svoju naprednost kroz jednostavnost te lakoćom izgradnje i ophođenja.

A WORLD WE DON'T MANAGE OR THE FRAGILITY OF MODERN COMFORT

Sitting in a pleasantly cooled room in the middle of the summer heat, it's easy to think that the achievements of technological development are a reflection of the magnificent sophistication of cleverly dealing with the nagging problems and aggravating circumstances that prevent people from living a comfortable and easy life. The cooling air conditioner is a perfect example of the illusion of a simple and meaningful, let alone a sustainable, solution. The goal of the presentation is to dissolve the veils of the usual view of technological solutions, so that they can be reflected and evaluated against fundamentally different human inventions that have historically demonstrated their progress through simplicity and ease of construction and handling.

DIVNA VUKSANOVIĆ

*Fakultet dramskih umjetnosti, Sveučilište umjetnosti u Beogradu, Srbija /
Faculty of Dramatic Arts, University of Arts in Belgrade, Serbia*

UMJETNOST I TEHNOLOGIJA: DIJALEKTIKA HUMANISTIČKOG I ALGORITAMSKOG STVARALAŠTVA

Razvoj umjetne inteligencije (UI) otvorio je pitanje statusa umjetničkog stvaralaštva u uvjetima algoritamske produkcije kulturnih sadržaja. Rad polazi od dijalektičkog odnosa umjetnosti i tehnologije te ispituje predstavlja li UI novo sredstvo umjetničkog izražavanja ili dovodi do promjene samog pojma umjetnosti.

Posebna pozornost posvećena je napetosti između humanističkog razumijevanja umjetničkog djela kao izraza subjektivnosti i suvremenih oblika distribuirane kreativnosti u kojima sudjeluju ljudi, strojevi i algoritmi. U tom kontekstu razmatra se pitanje označava li UI transformaciju umjetničkog stvaralaštva ili promjenu samih uvjeta njegova nastanka.

Polazeći od kritičke teorije društva, rad problematizira AI-umjetnost kao izraz proturječja suvremenog kapitalizma. Kritička analiza pokazuje da se u algoritamskom stvaralaštvu isprepliću emancipacijski potencijali tehnike i tendencije prema instrumentalizaciji kulture. Pitanje budućnosti umjetnosti stoga nije prvenstveno tehnološko, već estetičko, kulturno i društveno pitanje.

ART AND TECHNOLOGY: THE DIALECTICS OF HUMANIST AND ALGORITHMIC CREATIVITY

The development of artificial intelligence (AI) has raised the question of the status of artistic creation under conditions of algorithmic cultural production. This paper proceeds from a dialectical relation between art and technology and interrogates whether AI should be understood as a new artistic medium or as a transformation of the concept of art itself.

Particular attention is given to the tension between the humanist conception of the artwork as an expression of subjectivity and contemporary forms of distributed creativity involving humans, machines, and algorithms. The central problem concerns whether AI signifies a transformation of artistic production or a reconfiguration of its conditions of possibility.

Drawing on critical theory, the paper approaches AI art as a manifestation of the contradictions of late capitalism. Critical analysis reveals that algorithmic creativity articulates both the emancipatory potentials of technology and processes of the instrumentalization of culture. The question of the future of art is thus not reducible to a technological issue, but must be understood as an aesthetic, cultural, and social problem.

DŽEVAD ZEČIĆ

Internacionalna akademija nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini, Zenica, Bosna i Hercegovina /

International Academy of Sciences and Arts in Bosnia and Herzegovina, Zenica, Bosnia and Herzegovina

NOVA ZNANSTVENA REVOLUCIJA – TEORIJA KAOSA

Na kraju 20. stoljeća, poslije kvantne mehanike i teorije relativnosti, javlja se nova znanstvena revolucija, teorija kaosa. Kada znanstvenici usmjeravaju pozornost na kaos, otkriva se da je on posvuda oko nas i da pri tom vrijede neke nove, dosad nepoznate zakonitosti. Teorija kaosa naglašava neka univerzalna ponašanja u vrlo raznolikim pojavama. Teorija determinističkog kaosa povezana je s upotrebom specijalnih matematičkih metoda i upotrebom računala, zadirujući duboko u složenu matematičku strukturu tih pojava. Teorija kaosa je zapravo jednim dijelom teorija nelinearnih dinamičkih sustava, a drugim teorija fraktalne geometrije. Te se nove spoznaje ne ograničavaju samo na prirodne znanosti, već se sve više primjenjuju u tehnici, medicini i ekologiji, a počinju se primjenjivati i u području društvenih znanosti.

A NEW SCIENTIFIC REVOLUTION – CHAOS THEORY

At the end of the 20th century, after quantum mechanics and the theory of relativity, a new scientific revolution emerged, chaos theory. When scientists turned their attention to chaos, they discovered that it was all around us and that some new, previously unknown laws apply. Chaos theory emphasizes some universal behaviors in a wide variety of phenomena. Deterministic chaos theory is associated with the use of special mathematical methods and the use of computers, delving deeply into the complex mathematical structure of these

phenomena. Chaos theory is actually partly a theory of nonlinear dynamical systems, and partly a theory of fractal geometry. These new insights are not limited to the natural sciences, but are increasingly being applied in technology, medicine, ecology, and are also beginning to be applied in the field of social sciences.

TOMISLAV ZELIĆ

*Odjel za germanistiku, Sveučilište u Zadru, Hrvatska /
Abteilung für Germanistik, Universität Zadar, Kroatien*

OD TRADICIONALNE DO DIGITALNE FILOLOGIJE I NATRAG – IZVJEŠTAJ IZ ISTRAŽIVAČKE RADIONICE ZA AKADEMIJU

Nesumnjivo je da će se tradicionalna filologija, shvaćena kao ljubav prema riječi kao znanosti i umijeće sporog čitanja, razumijevanja, tumačenja i prosuđivanja, promijeniti u uvjetima digitalnog društva. Ogroman je jaz između obećanja što bi digitalna filologija mogla postići i onoga što je u ovom trenutku sposobna provesti u djelo. Čini se da je pod dominacijom ideološki problematičnog STEM-programa i pod diktatom prijava za bespovratna sredstva za istraživačke projekte, tradicionalna filologija, poput starih humanističkih znanosti i mladih kulturnih studija, osuđena na marginalizaciju, ako ne i na potpuno ukidanje. Nesumnjivo je da smo tek na početku razvoja koji će vjerojatno trajati neko vrijeme. Posljedice, naravno, nisu predvidljive. Ipak, moguće je razaznati što bi matematizacija uma mogla značiti za filologiju. Potrebna je medijsko-kulturna filološka kritika digitalnog doba. Zadaće ostaje ista: treba postaviti prava pitanja. To je tradicionalna zadaća sedam liberalnih umjetnosti. U tom kontekstu, može se formulirati nekoliko polemičkih hipoteza kako bi se opravdala tradicionalna filologija u digitalnom dobu. Ovo predavanje će se baviti ovim i drugim temeljnim pitanjima.

VON DER TRADITIONELLEN ZUR DIGITALEN PHILOLOGIE UND ZURÜCK – EIN BERICHT AUS DER FORSCHUNGSWERKSTATT FÜR DIE AKADEMIE

Philologie leisten können werden soll und was die digitale Philologie derzeit zu leisten vermag. Die traditionelle Philologie wird, wie die alte Geisteswissenschaft und die junge Kulturwissenschaft, unter der Vorherrschaft des ideologisch nicht unproblematischen STEM-Programmatik und dem Diktat der Drittmittelprojektanträge anscheinend zur Randständigkeit verdammt sein, falls sie nicht ersatzlos und gänzlich abzuschaffen ist. Zweifelsohne stehen wir erst am Anfang einer Entwicklung, die wohl noch einige Zeit in Anspruch nehmen wird. Die Folgen sind freilich noch nicht abzusehen. Dennoch lässt sich erkennen, was die Mathematisierung des Geistes für die Philologie bedeuten könnte. Es bedarf einer medienkulturphilologischen Kritik an dem digitalen Zeitalter. Nach wie vor gilt es, die richtigen Fragen zu stellen. Das ist die traditionelle Aufgabe der sieben freien Künste. Vor diesem Hintergrund lassen sich einige polemische Hypothesen aufstellen, um die traditionelle Philologie im digitalen Zeitalter zu rechtfertigen. Diesen und anderen Grundsatzfragen soll sich dieser Vortrag widmen.

ERNEST ŽENKO

Centre for Responsible Artificial Intelligence, University of Primorska, Koper, Slovenia /

Centar za odgovornu umjetnu inteligenciju, Primorsko sveučilište, Koper, Slovenia

THE OCTOPUS BEHIND THE WINDMILLS: ARTIFICIAL INTELLIGENCE ETHICS AND INTELLECTUAL FORMATION IN EDUCATION

The rapid adoption of generative artificial intelligence (AI) in education has generated ethical debate. Universities are confronted with competing narratives that portray AI either as an unprecedented threat to learning and academic integrity or as a transformative tool for enhancing education. Drawing on the metaphor of Don Quixote's windmills and the "octopus test" proposed by Emily Bender and Alexander Koller, we ask whether current debates address genuine challenges or merely their most visible manifestations. We argue that many discussions focus on plagiarism and academic misconduct while neglecting

deeper and less visible issues. We focus on cognitive offloading, intellectual dependency, environmental costs, microwork, and the concentration of technological power. By examining the aims of education, we explore how AI may influence intellectual formation and suggest that the central challenge is not AI itself, but the risk that efficiency displaces critical thinking, autonomy, and reflective judgment as core educational values.

HOBOTNICA IZA VJETRENJAČA: ETIKA UMJETNE INTELIGENCIJE I INTELEKTUALNO OBLIKOVANJE U OBRAZOVANJU

Brzo uvođenje generativne umjetne inteligencije u obrazovanje potaknulo je brojne etičke rasprave. Sveučilišta su suočena sa suprotstavljenim narativima koji umjetnu inteligenciju prikazuju ili kao dosad nezabilježenu prijetnju učenju i akademskom integritetu ili kao transformativni alat za unapređenje obrazovanja. Oslanjajući se na metaforu vjetrenjača iz *Don Quijotea* te na »test hobotnice« (*octopus test*) koji su predložili Emily Bender i Alexander Koller, postavljamo pitanje usmjeravaju li se suvremene rasprave na stvarne izazove ili tek na njihove najuočljivije manifestacije. Zastupamo tezu da se mnoge rasprave usredotočuju na plagiranje i akademsko nepoštenje, dok zanemaruju dublje i manje vidljive probleme. Posebna se pozornost posvećuje kognitivnom rasterećenju (*cognitive offloading*), intelektualnoj ovisnosti, okolišnim troškovima, mikroradu (*microwork*) i koncentraciji tehnološke moći. Polazeći od pitanja svrhe obrazovanja, razmatramo kako umjetna inteligencija može utjecati na intelektualno oblikovanje pojedinca te zaključujemo da središnji izazov nije sama umjetna inteligencija, nego opasnost da učinkovitost potisne kritičko mišljenje, autonomiju i reflektivnu prosudbu kao temeljne vrijednosti obrazovanja.

PAVAO ŽITKO

*Filozofski fakultet, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, Josip Juraj Strossmayer University of
Osijek, Croatia*

VREMENU PROTIVNI STAVOVI O TEHNICI, ČOVJEKU I BITKU U PERSPEKTIVI ROSMINIJEVSKE ONTOLOGIJSKE TRADICIJE

U tradiciji talijanskih ontologizama, nastalih iz zajedničke matrice rosminijevskog predznaka, nalaze se snažni korektivi dominantno prisutnih teza o nužnosti neprekidnog tehnološkog napretka kao temeljnog kriterija društvenog i ljudskog progresa. Pritom nije riječ o pukom odbacivanju tehnike, nego o nastojanju da se njezina legitimna uloga i vrijednost promisle unutar šireg ontološkog i etičkog horizonta, koji onemogućuje da tehnički napredak bude prihvaćen kao samodostatno mjerilo istinske definicije ljudskog. Tehnologija, naime, izrazito uspješno, u teorijskom i praktičnom smislu, odgovara na pitanje »kako«, ali izmiče joj mogućnost odgovora na pitanje »zašto«, čime se pokazuje neadekvatnom proizvesti kriterije vlastite svrhovitosti, pa time i opće-ontološkog odgovora na temeljno pitanje filozofijskog promišljanja stvarnosti u vidu ontološkog utemeljenja iste.

COUNTER-CULTURAL VIEWS ON TECHNOLOGY, THE HUMAN PERSON, AND BEING WITHIN THE ROSMINIAN ONTOLOGICAL TRADITION

Rooted in a common Rosminian matrix, the tradition of Italian ontologism provides a substantial counterweight to the prevailing view that continuous technological progress constitutes a necessary condition and fundamental measure of social and human development. This perspective does not entail a mere rejection of technology but calls for a reconsideration of its legitimate role and value within a broader ontological and ethical horizon, one that resists reducing technological progress to a self-sufficient measure of genuine human advancement. Technology is remarkably effective, both theoretically and practically, at answering the question of "how", yet it is unable to answer the question of "why". It therefore cannot, on its own, establish the criteria of its own purposiveness or provide an ontological answer to the fundamental question underlying philosophical reflection on reality, namely the question of its ontological grounding.

Simpozij

HRVATSKA FILOZOFIJA I KULTURA U INTERAKCIJI I KONTEKSTU

Symposium

CROATIAN PHILOSOPHY AND CULTURE IN INTERACTION AND CONTEXT

Javno predavanje / Public lecture

LJUDEVIT MARAČIĆ

*Hrvatska provincija sv. Jeronima franjevaca konventualaca, Zagreb, Hrvatska /
Croatian Province of St. Jerome of the Conventual Franciscans, Zagreb, Croatia*

ANTUN MARCELLO DE PETRIS: PROVINCIJAL, GENERAL REDA I BISKUP U NOVIGRADU ISTARSKOM, S OSOBITIM OSVRTOM NA NJEGOVU OPORUKU

U rujnu 2026. godine obilježava se 500. obljetnica smrti istaknutoga crkvenog dostojanstvenika, mons. fra Antuna Marcella de Petrisa, rođenoga u Cresu oko 1450., a preminuloga također u rodnome gradu, na blagdan Male Gospe 1526. godine. Tijekom dugoga i sadržajnoga života obnašao je važne službe unutar Reda franjevaca konventualaca, kojemu je pripadao, te u cjelokupnoj Katoličkoj Crkvi.

Kao redovnik obnašao je službu provincijalnoga ministra u matičnoj Dalmatinskoj provinciji sv. Jeronima, a potom i u susjednoj Padovanskoj provinciji sv. Antuna Padovanskoga. Na prijelomnome Generalnom kapitulu u svibnju 1517. godine, kada je cjelokupni franjevački red službeno razdvojen na dvije obitelji, opservante i konventualce, izabran je za generalnoga ministra Reda franjevaca konventualaca. Nakon trogodišnje službe vrhovnoga poglavara

imenovan je naslovnim nadbiskupom u grčkom Patrasu, a potom i novigradskim biskupom u Istri.

Kao franjevac isticao se dosljednim i strogim načinom života, a kao biskup predano je upravljao svojom biskupijom u Istri. Pred kraj života, zbog bolesti i starosti, povukao se u rodno mjesto te je preminuo u matičnom samostanu u Cresu, gdje je i pokopan. Djelovao je i kao velikodušan mecena, zaslužan za izgradnju i obnovu više sakralnih i profanih zdanja u gradu Cresu. Za sobom je ostavio intrigantnu oporuku, kojoj se u ovome radu posvećuje posebna pozornost.

ANTUN MARCELLO DE PETRIS:
PROVINCIAL, MINISTER GENERAL OF THE ORDER,
AND BISHOP OF NOVIGRAD IN ISTRIA,
WITH SPECIAL REFERENCE TO HIS LAST WILL

September 2026 marks the 500th anniversary of the death of the prominent church dignitary Msgr. Fr. Antun Marcello de Petris, who was born in Cres around 1450 and died in his native town on the Feast of the Nativity of the Blessed Virgin Mary in 1526. During his long and fruitful life, he held important offices within the Order of Friars Minor Conventual, to which he belonged, and in the Catholic Church as a whole.

As a friar, he served as Minister Provincial in his native Dalmatian Province of St. Jerome and subsequently in the neighboring Paduan Province of St. Anthony of Padua. At the crucial General Chapter in May 1517, when the entire Franciscan Order was officially divided into two families – the Observants and the Conventuals – he was elected Minister General of the Order of Friars Minor Conventual. After three years of service as the supreme head of the Order, he was appointed Titular Archbishop of Patras in Greece and subsequently Bishop of Novigrad in Istria.

As a Franciscan, he stood out for his consistent and strict way of life, and as a bishop, he governed his Istrian diocese with dedication. Towards the end of his life, due to illness and old age, he retired to his native town and passed away in his home friary in Cres, where he was also buried. He also acted as a generous patron, credited with the construction and restoration of several sacred and secular buildings in the town of Cres. He left behind an intriguing last will, to which special attention is devoted in this paper.

Izlaganja u sekcijama / Section papers

ANA ARAČIĆ

*Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb, Croatia*

OD SLAVONIJE PREMA HRVATSKOJ I EUROPSKOJ KULTURNOJ BAŠTINI: JOSIP JURAJ STROSSMAYER, MATIJA MESIĆ I JOSIP STADLER

U izlaganju će se analizirati doprinos trojice istaknutih slavonskih intelektualaca – Josipa Jurja Strossmayera, Matije Mesića i Josipa Stadlera – oblikovanju hrvatske kulturne, znanstvene, obrazovne i katoličke intelektualne baštine. Slavonija će se pritom promatrati ne samo kao prostor njihova podrijetla, nego i kao važno ishodište hrvatske kulturne i intelektualne modernizacije u 19. stoljeću i na prijelazu u 20. stoljeće. Poseban naglasak bit će na Strossmayerovu kulturnom i institucionalnom djelovanju, Mesićevoj ulozi u razvoju historiografije i modernoga Sveučilišta u Zagrebu te Stadlerovu doprinosu katoličkoj intelektualnoj tradiciji i širem srednjoeuropskom prostoru. Cilj je pokazati da Slavonija nije bila rubni prostor hrvatske kulturne povijesti, nego važan izvor pojedinaca koji su povezivali lokalni identitet, nacionalnu kulturu i europsku baštinu.

FROM SLAVONIA TOWARD CROATIAN AND EUROPEAN CULTURAL HERITAGE: JOSIP JURAJ STROSSMAYER, MATIJA MESIĆ AND JOSIP STADLER

The presentation will analyze the contribution of three prominent Slavonian intellectuals – Josip Juraj Strossmayer, Matija Mesić, and Josip Stadler – to the formation of Croatian cultural, scientific, educational, and Catholic intellectual heritage. Slavonia will be considered not only as the region of their origin, but also as an important starting point of Croatian cultural and intellectual modernization in the 19th and early 20th centuries. Special emphasis will be placed on

Strossmayer's cultural and institutional work, Mesić's role in the development of historiography and the modern University of Zagreb, and Stadler's contribution to the Catholic intellectual tradition and the wider Central European context. The aim is to show that Slavonia was not a marginal space in Croatian cultural history, but an important source of individuals who connected local identity, national culture, and European heritage.

EVA D. BAHOVEC

*Faculty of Arts, University of Ljubljana, Slovenia /
Filozofski fakultet, Sveučilište u Ljubljani, Slovenija*

ARENDT AND BEAUVOIR: DIFFERENT APPROACHES TO WOMEN IN SLOVENE AND CROATIAN PHILOSOPHY

Hannah Arendt and Simone de Beauvoir were among the most influential women thinkers of the 20th century. However, they approached the woman question quite differently. Arendt rarely engaged with feminist theory and philosophy, while Beauvoir made women's oppression a central topic in her seminal work *The Second Sex*. Nothing of the kind can be found in Arendt. Beauvoir argued that woman is a historically constructed category, being positioned as "the Other" in opposition to the male "Subject", and she examined the economic, social, and cultural mechanisms that produce women's oppression. Arendt, on the other hand, focused on ethics and politics with special emphasis on the antagonism between totalitarianism and freedom, without any direct reference to women's oppression.

The paper focuses on the difference between the two philosophical positions, and on their importance for contemporary Slovene and Croatian philosophy. As in the broader context, the regional reception of Beauvoir is in the first place related to feminist theory and is still not included in the philosophical canon in her own right, whereas Arendt has made her way into official philosophy and political theory, while her work can only indirectly be used for the women's question, as analysed in the works of Nadežda Čačinovič, Vlasta Jalušič, etc. The paper concludes by criticizing the notion of "women philosophers" as a massive category one way or another relying on the sex of the female philosopher, pointing out the importance of the conceptual elaboration of

sexual difference in relation to the key philosophical notion of the subject and subjectivity, and explaining the importance of *The Second Sex* beyond Arendt and other names figuring in women philosophers' anthologies. The conclusion also relates to Slavoj Žižek's important criticism of Arendt's untouchable authority, concluding that "the elevation of Arendt is perhaps the clearest sign of the ideological defeat of the left". However, in rightly opposing Arendt, there is a notorious neglect of Beauvoir's thinking in Žižek as well.

ARENDR I BEAUVOIR: RAZLIČITI PRISTUPI ŽENAMA U SLOVENSKOJ I HRVATSKOJ FILOZOFIJI

Hannah Arendt i Simone de Beauvoir bile su među najutjecajnijim misliteljicama 20. stoljeća. Ipak, pitanju žene pristupale su posve različito. Arendt se rijetko bavila feminističkom teorijom i filozofijom, dok je Beauvoir problem podređenosti žene učinila središnjom temom svojega ključnog djela *Drugi spol*. Ničega takva nema u Arendt. Beauvoir je tvrdila da je žena povijesno konstruirana kategorija, postavljena kao »Drugo« nasuprot muškom »Subjektu«, te je istražila ekonomske, društvene i kulturne mehanizme koji proizvode podređenost žene. Arendt se, s druge strane, usredotočila na etiku i politiku, s posebnim naglaskom na antagonizmu između totalitarizma i slobode, bez izravna upućivanja na podređenost žene.

Rad se usredotočuje na razliku između tih dviju filozofskih pozicija te na njihovo značenje za suvremenu slovensku i hrvatsku filozofiju. Kao i u širem kontekstu, regionalna je recepcija Beauvoir ponajprije vezana uz feminističku teoriju i još uvijek nije samostalno uključena u filozofski kanon, dok je Arendt pronašla put do službene filozofije i političke teorije, premda se njezino djelo samo posredno može upotrijebiti za pitanje žene, kako je analizirano u radovima Nadežde Čačinović, Vlaste Jalušić i drugih. Rad se zaključuje kritikom pojma »filozofkinje« kao paušalne kategorije koja se na ovaj ili onaj način oslanja na spol filozofkinje, ističući važnost pojmovne razrade spolne razlike u odnosu na ključni filozofski pojam subjekta i subjektivnosti, te objašnjava važnost *Drugog spola* s onu stranu Arendt i drugih imena koja se pojavljuju u antologijama filozofkinja. Zaključak se povezuje i sa Žižekovom važnom kritikom Arendtina nedodirljivog autoriteta, u kojoj Slavoj Žižek zaključuje da je »uzdizanje Arendt možda najjasniji znak ideološkog poraza ljevice«. Ipak, u tom opravdanom suprotstavljanju Arendt, kod Žižeka je jednako tako prisutno znatno zanemarivanje Beauvoirine misli.

RÓZSA BERTÓK, ZSÓFIA BÉCSI

*Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Pécs, Hungary /
Filozofski fakultet, Sveučilište u Pečuhu, Mađarska*

**PHILOSOPHY OF EDUCATION AS A THEORETICAL
FOUNDATION OF TEACHER EDUCATION:
A COMPARATIVE CURRICULUM ANALYSIS OF TEACHER
EDUCATION PROGRAMMES IN HUNGARY AND CROATIA**

Philosophy of education constitutes one of the fundamental theoretical domains of teacher education, providing a conceptual framework for examining the aims, values, and social purposes of education. This study compares the status of philosophy of education within teacher education programmes in Hungary and Croatia, with particular attention to the extent to which it is recognised as an independent academic discipline and curricular component. The analysis explores the historical development of philosophy of education in both countries, the institutional and curricular characteristics of teacher education, and the disciplinary role of philosophy of education in shaping pedagogical thought and practice.

The findings suggest that, despite a shared and well-established tradition of educational philosophy in both national pedagogical cultures, the curricular status of philosophy of education differs considerably between the two systems and is often programme-specific. These differences reflect broader conceptions of teacher education and the role assigned to theoretical inquiry within professional preparation.

The accelerating social, technological, and cultural transformations of the twenty-first century present educational systems with challenges that cannot be adequately addressed through methodological innovation or organisational reform alone. Rather, they call for a critical re-examination of the very concept of education. Such a reconsideration requires philosophical reflection, as philosophical inquiry enables educators and researchers to revisit the fundamental questions concerning the purposes of education, its normative foundations, its underlying conceptions of the human person, and its broader social mission. From this perspective, philosophy of education should be understood not merely as an individual course within teacher education curricula but as an indispensable foundation for the renewal of educational thought and the development of reflective educational practice.

FILOZOFIJA ODGOJA KAO TEORIJSKI TEMELJ OBRAZOVANJA UČITELJA: POREDBENA KURIKULUMSKA ANALIZA UČITELJSKIH STUDIJSKIH PROGRAMA U MAĐARSKOJ I HRVATSKOJ

Filozofija odgoja jedno je od temeljnih teorijskih područja obrazovanja učitelja jer pruža pojmovni okvir za promišljanje ciljeva, vrijednosti i društvenih svrha odgoja i obrazovanja. Ovo istraživanje uspoređuje status filozofije odgoja unutar učiteljskih studijskih programa u Mađarskoj i Hrvatskoj, s posebnim osvrtom na to u kojoj se mjeri ona priznaje kao samostalna akademska disciplina i sastavnica kurikuluma. Analiza istražuje povijesni razvoj filozofije odgoja u objema zemljama, institucijska i kurikulumska obilježja obrazovanja učitelja te ulogu filozofije odgoja u oblikovanju pedagoške misli i prakse.

Nalazi upućuju na to da se, unatoč zajedničkoj i dobro utemeljenoj tradiciji filozofije odgoja u objema nacionalnim pedagoškim kulturama, kurikulumski status filozofije odgoja znatno razlikuje između dvaju sustava te je često specifičan za pojedini program. Te razlike odražavaju šira poimanja obrazovanja učitelja i ulogu koja se u stručnoj izobrazbi pripisuje teorijskom promišljanju. Ubrzane društvene, tehnološke i kulturne promjene 21. stoljeća pred obrazovne sustave postavljaju izazove koji se ne mogu na primjeren način riješiti samo metodičkim inovacijama ili organizacijskim reformama. Naprotiv, one zahtijevaju kritičko preispitivanje samoga pojma odgoja i obrazovanja. Takvo preispitivanje traži filozofsku refleksiju jer filozofsko istraživanje omogućuje odgojiteljima i istraživačima da se ponovno pozabave temeljnim pitanjima o svrhama odgoja, njegovim normativnim temeljima, njegovim pretpostavljenim poimanjima ljudske osobe i njegovoj široj društvenoj zadaći. Iz te perspektive filozofiju odgoja ne treba shvaćati tek kao pojedinačni kolegij u učiteljskim kurikulumima, nego kao neizostavan temelj obnove odgojne misli i razvoja promišljene odgojne prakse.

PETRA BUDIMIR-BEKAN

*Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb, Croatia*

DRUŠTVENE MREŽE KAO POKRETAČI KULTURNIH PROMJENA MEĐU MLADIMA U HRVATSKOJ

Društvene mreže danas imaju važnu ulogu u svakodnevnom životu mladih. Prisutne su u gotovo svim područjima života te svojim sadržajima sve češće utječu na oblikovanje mišljenja, vrijednosti i kulturnih navika mladih. Mladi u Hrvatskoj više ne prate samo lokalne trendove, nego su izloženi i globalnim kulturnim obrascima, čime usvajaju nove načine ponašanja, komunikacije i izražavanja pripadnosti. Pod utjecajem društvenih mreža mijenjaju se jezične navike, stilovi komunikacije i načini na koje mladi oblikuju vlastiti identitet. Na taj način društvene mreže prestaju biti samo pasivan dio kulture te postaju aktivan sudionik kulturnih promjena. Sadržaji koji su se nekada mogli smatrati udaljenima ili manje prihvatljivima za hrvatski društveni kontekst danas sve više postaju sastavni dio svakodnevice i kulture mladih u Hrvatskoj.

SOCIAL MEDIA AS DRIVERS OF CULTURAL CHANGE AMONG YOUNG PEOPLE IN CROATIA

Social media today play an important role in the everyday life of young people. They are present in almost all areas of life and, through their content, increasingly influence the shaping of young people's opinions, values, and cultural habits. Young people in Croatia no longer follow only local trends but are also exposed to global cultural patterns, thereby adopting new ways of behaving, communicating, and expressing belonging. Under the influence of social media, linguistic habits, communication styles, and the ways in which young people shape their own identity are changing. In this way, social media cease to be merely a passive part of culture and become an active participant in cultural change. Content that might once have been considered distant or less acceptable in the Croatian social context is today increasingly becoming an integral part of the everyday life and culture of young people in Croatia.

KLARA ČAVAR¹, MARIJA DŽINIĆ²

*¹ Teološko-katehetski odjel, Sveučilište u Zadru, Hrvatska /
Department of Religious Sciences, University of Zadar, Croatia*

*² Fakultet filozofije i religijskih znanosti, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Philosophy and Religious Studies, University of Zagreb, Croatia*

TRADICIJA I KULTURA KANONSKOPRAVNE IZOBRAZBE U HRVATSKOJ

Studij i poučavanje kanonskog prava u Hrvatskoj prisutni su na sustavan način još od srednjeg vijeka. Za vrijeme obnašanja biskupske službe (1227. – 1247.) zagrebački biskup Stjepan II. Babonić promicao je uspostavu filozofskih i teoloških studija u Zagrebu, u okviru kojih je poučavanje kanonskog prava činilo sastavni dio akademskog kurikulumu. Brojni ugledni znanstvenici, osobito iz crkvenih i akademskih krugova Zagreba i Đakova, dali su presudan doprinos organizaciji, promicanju i razvoju kanonskog prava kako u crkvenim visokobrazovnim institucijama, tako i u široj akademskoj zajednici Republike Hrvatske. Ovaj rad nastoji prikazati ključne osobnosti i temeljne etape razvoja kanonskog prava u Hrvatskoj, od njegovih povijesnih početaka pa sve do današnjih dana.

THE CULTURE AND TRADITION OF CANON LAW EDUCATION IN CROATIA

The study and teaching of canon law have been systematically present in Croatia since the Middle Ages. During his episcopate (1227–1247), Stjepan II Babonić, Bishop of Zagreb, promoted the establishment of philosophical and theological studies in Zagreb, within which the teaching of canon law formed an integral part of the academic curriculum. Numerous distinguished scholars, especially from the ecclesiastical and academic circles of Zagreb and Đakovo, made a decisive contribution to the organization, promotion, and development of canon law, both at ecclesiastical institutions of higher education and within the broader academic community of the Republic of Croatia. This paper seeks to present the key figures and the fundamental stages in the development of canon law in Croatia, from its historical beginnings to the present day.

JAN DEFRANČESKI

*Sveučilišni centar za integrativnu bioetiku, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
University Centre for Integrative Bioethics, University of Zagreb, Croatia*

OBZORI NEDOVRŠENA ZBIVANJA U FILOZOFIJI STVARALAŠTVA MARIJANA TKALČIĆA

Polazeći od metodološke pretpostavke da filozofija stvaralaštva Marijana Tkalčića predstavlja nedovršen, ali u svojoj biti i dalje koherentan filozofski projekt, u ovom izlaganju skrenut ćemo pozornost na njegove temeljne pojmove i misaone intencije. Tako ćemo Tkalčićevu filozofsku misao, među ostalim, kritički sagledati u povijesnom kontekstu njezina razvoja i problemsko-idejnom smislu konstituiranja filozofije stvaralaštva kao naročitoga mišljenja nedovršenosti zbivanja. Na tome tragu, s posebnim fokusom na dijalektičko jedinstvo nedovršenosti *svega što jest i svega što može biti*, cilj je izlaganja predstaviti obzore nedovršena zbivanja u filozofiji stvaralaštva Marijana Tkalčića.

HORIZONS OF UNFINISHED BECOMING IN MARIJAN TKALČIĆ'S PHILOSOPHY OF CREATION

Starting from the methodological assumption that Marijan Tkalčić's philosophy of creation constitutes an unfinished yet fundamentally coherent philosophical project, this presentation draws attention to its central concepts and guiding intellectual intentions. It critically examines Tkalčić's philosophical thought within both the historical context of its development and the conceptual framework in which the philosophy of creation emerges as a distinctive mode of thinking the unfinishedness of becoming. Against this background, with particular emphasis on the dialectical unity of the unfinishedness of *everything that is* and *everything that can be*, the presentation explores the horizons of unfinished becoming in Marijan Tkalčić's philosophy of creation.

JAN DEFRANČESKI¹, TIN FRESL²

¹ *Sveučilišni centar za integrativnu bioetiku, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska / University Centre for Integrative Bioethics, University of Zagreb, Croatia*

² *Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /*

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

ZBILJA KAO NEDOVRŠENO ZBIVANJE: NEPOZNATE I NEISPISANE STRANICE TKALČIĆEVE BIOGRAFIJE

Život i djelo Marijana Tkalčića s punim je pravom moguće shvatiti kao »nedovršeno zbivanje«. Budući da Tkalčićeva biografija odražava stanovitu nedovršenost njegova projekta »filozofije stvaralaštva«, u ovom izlaganju istaknut ćemo manje poznate aspekte njegova života i intelektualnoga habitusa. Izlaganje donosi pregled slabije istraženih tema: od studija u inozemstvu i možebitnoga pisanja pod pseudonimom, preko fenomena »izgubljenih i nedovršenih tekstova« do sudbine njegove privatne biblioteke. Ipak, poseban naglasak bit će stavljen na Tkalčićev javni angažman i mikrohistorijsku dimenziju: popularnost njegovih predavanja, odnos sa studentima i nećakom Mirjanom Damaškom. Kombiniranjem arhivske građe i memoaristike, u ovom izlaganju nastojat ćemo pokazati kako upravo te »nepoznate i neispisane stranice« njegove biografije upotpunjuju razumijevanje Tkalčićeve uloge i mjesta u povijesti novije hrvatske filozofije i pedagogije.

REALITY AS UNFINISHED BECOMING: UNKNOWN AND UNWRITTEN PAGES OF TKALČIĆ'S BIOGRAPHY

Marijan Tkalčić's life and work can justifiably be understood as an "unfinished becoming". Since Tkalčić's biography itself reflects the unfinished character of his "philosophy of creation" project, this presentation highlights several lesser-known aspects of his life and intellectual habitus. It offers an overview of several underexplored topics, ranging from his studies abroad and the possibility that he published under a pseudonym to the phenomenon of his "lost and unfinished writings" and the fate of his private library. Particular emphasis, however, is placed on Tkalčić's public engagement and the microhistorical dimension of his life, including the popularity of his lectures, his relationship

with his students, and his nephew, Mirjan Damaška. By combining archival sources with memoir literature, the presentation seeks to demonstrate that these “unknown and unwritten pages” of Tkalčić’s biography contribute significantly to a fuller understanding of his role and place in the history of modern Croatian philosophy and pedagogy.

IVANA DELIĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

ULOGA FILIPA VESDINA U OBLIKOVANJU EUROPSKOG ZNANJA O INDIJI: *VIAGGIO ALLE INDIE ORIENTALI* (RIM, 1796.)

Gradišćanski Hrvat Ivan Filip Vesdin (1748. – 1806.), poznatiji pod redovničkim imenom Paulinus a Sancto Bartholomaeo, jedan je od pionira europske indologije i poredbenog jezikoslovlja. Njegovo djelo *Viaggio alle Indie orientali* (Rim, 1796.) važan je izvor europskog znanja o Indiji krajem 18. stoljeća. Izlaganje istražuje načine na koje se u djelu misionarsko iskustvo, osobno opažanje, izvorni indijski tekstovi, europska novovjekovna znanost i kršćanske kategorije organiziraju u slojevit prikaz Indije te integriraju u europska znanja o indijskoj kulturi, religiji i filozofskoj tradiciji. Pritom će se ispitati u kojoj mjeri *Viaggio alle Indie orientali* potvrđuje, preuzima, preoblikuje, dopunjuje, revidira ili osporava europska znanja o Indiji krajem 18. stoljeća. Posebna pozornost posvetit će se ulozi djela u oblikovanju europskog razumijevanja indijskoga kulturnog prostora krajem 18. i početkom 19. stoljeća, uključujući recepcijsku povijest kroz rana europska izdanja i prijevode.

THE ROLE OF FILIP VESDIN IN SHAPING EUROPEAN KNOWLEDGE OF INDIA: *VIAGGIO ALLE INDIE ORIENTALI* (ROME, 1796)

Ivan Filip Vesdin (1748–1806), a Burgenland Croat better known by his monastic name Paulinus a Sancto Bartholomaeo, was one of the pioneers of European Indology and comparative linguistics. His work *Viaggio alle Indie orientali* (Rome, 1796) is an important source of European knowledge about India

in the late 18th century. The paper examines the ways in which missionary experience, personal observation, original Indian texts, early modern European scholarship and Christian interpretive categories are organised in the work into a layered account of India and integrated into European knowledge of Indian culture, religion and philosophical tradition. The paper further investigates the extent to which *Viaggio alle Indie orientali* confirms, adopts, reformulates, supplements, revises or challenges European understandings of India in the late 18th century. Particular attention will be paid to the role of the work in shaping European understanding of the Indian cultural space in the late 18th and early 19th centuries, including the reception history of the work through its early European editions and translations.

IVO DŽINIĆ

*Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb, Croatia*

IZMEĐU MYTHOSA I LOGOSA: FILOZOFSKO ČITANJE HRVATSKE MITOLOŠKE BAŠTINE

U fokusu ovoga izlaganja jest pokušaj uvida u mitski način pristupa zbilji kao specifičan oblik mišljenja koji ima svoju filozofsku relevantnost. Naime, mit predstavlja simbolički oblik razumijevanja i tumačenja svijeta kojim se nastoje artikulirati temeljna ontološka, kozmološka, etička i antropološka pitanja. Polazeći od klasičnoga odnosa mita i logosa i uvažavajući relevantne hermeneutičke pristupe, u izlaganju će se pokazati da mitološki narativi ne predstavljaju tek kulturne ostatke prastarih oblika religioznosti, nego upravo simboličke elemente i strukture kojima se izražavaju univerzalna egzistencijalna pitanja. Cilj je izlaganja ukazati na potencijal hrvatske (staroslavenske) mitološke baštine i njezinih ključnih motiva za filozofsku interpretaciju, predstavljajući ih kao relevantan izvor promišljanja o svijetu, čovjeku i kulturnom identitetu.

BETWEEN *MYTHOS* AND *LOGOS*: A PHILOSOPHICAL READING OF CROATIAN MYTHOLOGICAL HERITAGE

This presentation examines the mythical mode of approaching reality as a distinctive form of thought with its own philosophical relevance. Myth constitutes a symbolic mode of understanding and interpreting the world through which fundamental ontological, cosmological, ethical, and anthropological questions are articulated. Starting from the classical relationship between *mythos* and *logos*, and drawing on relevant hermeneutical approaches, the presentation argues that mythological narratives should not be understood merely as cultural remnants of earlier forms of religiosity or as fictional stories grounded in fantasy, but rather as symbolic structures that express universal existential questions. The aim of the presentation is to demonstrate the potential of the Croatian (Old Slavic) mythological heritage and its key motifs for philosophical interpretation, presenting them as a relevant source for reflection on the world, the human being and cultural identity.

TIN FRESL

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia*

DEFINIRANJE »DIJALEKTIČKOG REALIZMA« U OKVIRU TKALČIĆEVE ONTOLOGIJE ZBIVANJA

Filozofsko-pedagoška misao Marijana Tkalčića počiva na pojmu dijalektičkog realizma. Sam pojam »dijalektički realizam« relativno je nepoznat široj filozofskoj zajednici. Rijetki autori koji se dotiču ovoga pojma uglavnom ga spominju usputno, ističući da je riječ o sinonimu za »socijalistički realizam«, »novi realizam« ili »moderni realizam«. Ovim ću izlaganjem nastojati definirati dijalektički realizam u okviru Tkalčićeva filozofsko-pedagoškog mišljenja. Pojam »dijalektički« odnosit će se na dijalektičku metodu, koja se u Tkalčićevoj strukturi svijeta odnosi na (inter)generacijski sukob, tj. na tektoničku strukturu samoga zbivanja. Pojam »realizam« označavat će zbilju koja se sastoji od proturječnosti koje se ne mogu pomiriti te stoga rezultiraju krizom.

DEFINING “DIALECTICAL REALISM” WITHIN TKALČIĆ’S ONTOLOGY OF BECOMING

The philosophical-pedagogical thought of Marijan Tkalčić is grounded in the concept of “dialectical realism”. The term is relatively unfamiliar to the broader philosophical community. The few authors who address it usually do so only in passing, describing it as synonymous with “socialist realism”, “new realism”, or “modern realism”. This presentation seeks to define “dialectical realism” within the framework of Tkalčić’s philosophical-pedagogical thought. The term “dialectical” refers to the dialectical method, which, in Tkalčić’s structure of the world, concerns (inter)generational conflict, that is, the tectonic structure of becoming itself. The term “realism” denotes a reality composed of contradictions that cannot be reconciled and thereby result in a crisis.

HRVOJE JURIĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

UNIVERZALIZAM HUMANIZMA, MARKSIZMA I FEMINIZMA: U SPOMEN NA GORDANU BOSANAC POVODOM NJEZINA 90. ROĐENDANA

Godine 2026. navršila se 90. godišnjica rođenja hrvatske filozofkinje Gordane Bosanac (1936. – 2019.). To je prilika da se prisjetimo njezina lika i djela, iznimno značajnog za hrvatsku filozofiju, ali, nažalost, još uvijek nedovoljno prepoznatog i cijenjenog. Stoga ćemo, nakon što sažeto prikazemo bio-bibliografiju Gordane Bosanac, osvijetliti ono što smatramo osnovicom njezine pozicije, a to je *univerzalistički humanizam*, osobito u feminističkim i marksističkim oblikovanjima. Usput ćemo propitati, kao što je i Bosanac činila, kako etičku nezaobilaznost univerzalističkog humanizma, tako i devijacije univerzalističko-humanističkih projekata. Naposljetku, ovo je prilika da se prisjetimo i nekoliko mislitelja i misliteljica s kojima je Gordana Bosanac intenzivno sumislila, a čije se godišnjice smrti, odnosno rođenja također obilježavaju 2026. godine: Simone de Beauvoir (1908. – 1986.), Michel Foucault (1926. – 1984.), Jasenka Kodrnja (1946. – 2010.) i Milan Polić (1946. – 2015.).

UNIVERSALISM OF HUMANISM, MARXISM AND FEMINISM: IN MEMORY OF GORDANA BOSANAC ON THE OCCASION OF HER 90th BIRTHDAY

The year 2026 marks the 90th anniversary of the birth of the Croatian philosopher Gordana Bosanac (1936–2019). This is an opportunity to remember her life and work, which is extremely significant for Croatian philosophy but, unfortunately, still insufficiently recognized and appreciated. Therefore, after briefly presenting the bio-bibliography of Gordana Bosanac, we will shed light on what we consider to be the foundation of her position, which is *universalist humanism*, especially in its feminist and Marxist forms. Along the way, we will question, as Bosanac did, both the ethical inevitability of universalist humanism and the deviations of universalist-humanist projects. Finally, this is an opportunity to remember several thinkers who were Gordana Bosanac's partners in thinking, and whose anniversaries of death or birth are also commemorated in 2026: Simone de Beauvoir (1908–1986), Michel Foucault (1926–1984), Jasenka Kodrnja (1946–2010) and Milan Polić (1946–2015).

MONIKA JURIĆ JANJIK

*Muzička akademija, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Academy of Music, University of Zagreb, Croatia*

ZVUK SAVRŠENOG SVIJETA: GLAZBA U SRETNOME GRADU I UTOPIJI

U izlaganju će se analizirati odlomci o glazbi u djelima *Sretan grad* (1553.) Frane Petrića i *Utopija* (1516.) Thomasa Morea. Obojica autora u svojim projekcijama idealnoga društva glazbu promatraju kao multifunkcionalno područje koje nadilazi puku estetiku i postaje svojevrstan temelj društvene harmonije. Međutim, njihova se promišljanja o glazbenoj problematici značajno razlikuju u definiranju glavne svrhe glazbe u životu čovjeka: s jedne strane More glazbu primarno smješta u svakodnevicu, kao sredstvo plemenite rekreacije te ključni element sakralnih obreda, dok Petrić, s druge strane, pod snažnim antičkim utjecajem glazbi dodjeljuje strogu odgojnu i čudorednu ulogu.

THE SOUND OF A PERFECT WORLD: MUSIC IN *THE HAPPY TOWN* AND *UTOPIA*

The presentation will examine passages on music in *The Happy Town* (1553) by Frane Petrić and *Utopia* (1516) by Thomas More. In their projections of an ideal society, both authors view music as a multifunctional domain that transcends mere aesthetics and becomes a foundational element of social harmony. However, their reflections on musical issues differ significantly regarding the primary purpose of music in human life: on the one hand, More places music primarily within everyday life as a means of noble recreation and a key element of sacred rituals, while Petrić, on the other hand, under strong classical influence, assigns music a strict educational and moral role.

ZVONIMIR KOMAR

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia*

IDEJA PEDAGOGIJE KROZ MISAO ĐURE ARNOLDA

Metafizička psihologija, usredotočena ne na pojave empirijske psihologije, već na bitno bivajući karakter njezine realne podloge, pokazuje se kao bitni element kako Arnoldove metafizike i ideje zadnjih bića, tako i etičkog promišljanja i povijesnog ozbiljavanja čovjeka. Duša razumljena ne iz horizonta »psihologije bez duše«, tj. empirijske i prirodoznanstvene psihologije, već kao metafizička supstancija, koja pritom ipak nije nepromjenjivi bitak, već je promjenjiva na način da iz onoga što je ona po sebi postaje i zbiljski, uspostavlja mogućnost konstituiranja filozofijske pedagogije. Ovakva pedagogija ima karakter metafizičko-empirijskog zbivanja duše i zajednice duša u horizontu etikom utemeljene i svršno vođene povijesti. Cilj je ovoga rada u horizontu Arnoldove misli iščitati i izvesti ideju pedagoškog subjekta, kao i praktičkog odnosa i pedagoškog vođenja koji ideji toga subjekta primjereno pristupa i s njime (su)djeluje.

THE IDEA OF PEDAGOGY IN THE THOUGHT OF ĐURO ARNOLD

Metaphysical psychology, focused not on the phenomena of empirical psychology but on the dynamic being of its real foundation, shows itself as an essential element of both Arnold's metaphysics and the idea of last beings, as well as of ethical reflection and the historical realization of the human being. The soul, understood not from the horizon of "psychology without soul", i.e. empirical psychology and the psychology of natural science, but as a metaphysical substance – which is not an unchangeable being but changeable in such a way that from what it is potentially it also becomes actually – establishes the possibility of constituting a philosophical pedagogy. This pedagogy has the character of a metaphysical-empirical becoming of the soul and the community of souls within the horizon of an ethics-grounded and teleologically guided history. The goal of this paper is to read out and derive, within the horizon of Arnold's thought, the idea of the pedagogical subject, as well as the ideas of the practical relationship and pedagogical guidance that appropriately approach and engage with this subject.

LORETA KOVAČEVIĆ, ANA POPOVIĆ

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /

Faculty of Education, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Croatia

KULTURNO-UMJETNIČKA DRUŠTVA VUKOVARSKO-SRIJEMSKE ŽUPANIJE KAO NOSITELJI BAŠTINE

Kulturno-umjetnička društva imaju važnu ulogu u očuvanju i prenošenju tradicijske kulture te kulturnoga identiteta lokalnih zajednica. Cilj je rada komparativnom analizom istražiti organizacijska obilježja, programske aktivnosti i društvenu ulogu kulturno-umjetničkih društava Vukovarsko-srijemske županije. Istraživanje će se temeljiti na kvalitativnoj analizi znanstvene i stručne literature, statuta, godišnjih izvješća i javno dostupnih podataka o njihovom djelovanju. Polazi se od pretpostavke da kulturno-umjetnička društva, unatoč organizacijskim i financijskim razlikama, značajno pridonose očuvanju nematerijalne kulturne baštine, međugeneracijskom prijenosu tradicije i jačanju

lokalnoga identiteta. Rezultati će ukazati na primjere dobre prakse i ključne izazove njihova djelovanja.

CULTURAL AND ARTISTIC ASSOCIATIONS OF VUKOVAR-SRIJEM COUNTY AS CUSTODIANS OF CULTURAL HERITAGE

Cultural and artistic associations play a significant role in preserving and transmitting traditional culture and the cultural identity of local communities. The aim of this paper is to conduct a comparative analysis of the organizational characteristics, programme activities, and societal role of cultural and artistic associations in Vukovar-Srijem County. The research is based on a qualitative analysis of scholarly and professional literature, association statutes, annual reports, and publicly available data concerning their activities. The study is founded on the assumption that, despite differences in organizational structures and financial capacities, these associations make a substantial contribution to the safeguarding of intangible cultural heritage, the intergenerational transmission of traditions, and the strengthening of local identity. The findings are expected to identify examples of good practice and highlight the key challenges affecting the work of these associations.

DAMIR KUKIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zenici, Bosna i Hercegovina /
Faculty of Philosophy, University of Zenica, Bosnia and Herzegovina*

KULTURNI TURIZAM – (NE)OTKRIVENI FENOMEN

Kultura je odavno postala bitnom komponentom turističke ponude. Pojam kulturnog turizma podrazumijeva posjete kulturno-povijesnim znamenitostima, muzejima i galerijama, glazbeno-scenskim događanjima, filmovima i predstavama, festivalima, objektima sakralne baštine te tematskim rutama i putovima. Turizam je djelatnost koja se kontinuirano razvija i kojoj se predviđa povećanje stope rasta i u budućnosti. Istodobno, takav se rast očekuje i kada je riječ o kulturnom turizmu. Tim trendovima doprinose porast prihoda, više slobodnog vremena, brži načini prijevoza te upotreba učinkovite komunikacijske tehnolo-

logije. Ali ostaje pitanje u kojoj mjeri nacionalna kulturna politika prepoznaje kulturu i njezine elemente kao bitne za suvremeni turizam i turističku ponudu. Ovo je posebno značajno za razvoj pojedinih regija kao i za zadovoljavanje posebnih potreba turista, koje postaju sve suptilnije.

CULTURAL TOURISM – AN (UN)DISCOVERED PHENOMENON

Culture has long become an important component of the tourism offer. The concept of cultural tourism includes visits to cultural and historical landmarks, museums and galleries, music and stage events, films and theatrical performances, festivals, sites of sacred heritage, as well as thematic routes and trails. Tourism is an industry that is continuously developing and is expected to experience an increased growth rate in the future. At the same time, similar growth is anticipated in the field of cultural tourism. These trends are driven by rising incomes, increased leisure time, faster modes of transportation, and the use of efficient communication technologies. However, the question remains to what extent national cultural policy recognizes culture and its elements as essential to modern tourism and the tourism offer. This is particularly important for the development of certain regions, as well as for meeting the specific needs of tourists, which are becoming increasingly sophisticated.

DAMIR KUKIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zenici, Bosna i Hercegovina /
Faculty of Philosophy, University of Zenica, Bosnia and Herzegovina*

SIMULIRANJE (MEDIJSKIH) SLOBODA

Svaka država koja nastoji biti demokratska zalaže se za slobodu medija i njihovo neovisno funkcioniranje. U tom kontekstu društvene zajednice nastoje, ponajprije kroz pravne akte i društvenu praksu, stvoriti okvir unutar kojega mediji djeluju sukladno profesionalnim i etičkim standardima. Istodobno, politički se centri moći deklarativno zalažu za uređivačku neovisnost medija, slobodu izražavanja, kao i za medijski pluralizam. Međutim, u doba postpolitike i postistine, kada su mediji doprinijeli općoj medijizaciji, postaje očito kako centri moći nastoje podrediti medije vlastitim interesima i reducirati medijske

slobode. Taj trend upućuje na simuliranje sloboda i autonomije, odnosno na instrumentaliziranje autokratskih i diktatorskih modela vladanja. To podrazumijeva pritiske na medije i novinare, ali i zarobljavanje države i njezinih institucija te ukidanje vladavine prava.

SIMULATING (MEDIA) FREEDOMS

Every state that aspires to be democratic advocates media freedom and their independent functioning. In this context, societies strive, primarily through legal regulations and social practice, to create a framework within which the media operate in accordance with professional and ethical standards. At the same time, political centres of power declaratively support the editorial independence of the media, freedom of expression, and media pluralism. However, in the era of post-politics and post-truth, when the media have contributed to the overall process of mediatization, it has become evident that centres of power seek to subordinate the media to their own interests and to reduce media freedoms. This trend indicates a simulation of freedom and autonomy, as well as the instrumentalization of autocratic and dictatorial models of governance. It entails pressure on the media and journalists, as well as the capture of the state and its institutions and the undermining of the rule of law.

MISLAV KUKOČ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split, Croatia

UTOPIJA I ESHATON U FILOZOFIJI MILANA KANGRGE

U svojemu prošlogodišnjem priopćenju na simpoziju *Hrvatska filozofija i kultura u interakciji i kontekstu* u okviru 33. Dana Frane Petrića kritički sam analizirao »eshatologijsko mišljenje hrvatske filozofije prakse« s trendom nadižavanja filozofije metafilozofijsko-transfilozofijskim mišljenjem po rangu višim od zgoljne filozofije. Primjedbe koje sam dobio temeljile su se na navodno suprotnom primjeru Milana Kangrge, čije je mišljenje trajno inspirirano klasičnom njemačkom filozofijom, poglavito Fichteom. Navedene, dijelom

opravdane primjedbe potaknule su traganje za (meta)filozofskim sastavnicama Kangrgina eshatologijskog mišljenja.

UTOPIA AND ESCHATON IN THE PHILOSOPHY OF MILAN KANGRGA

In my previous paper presented at the symposium *Croatian Philosophy and Culture in Interaction and Context* at the 33rd Days of Frane Petrić, I critically analyzed the “eschatological thought of Croatian praxis philosophy”, following the trend of transcending philosophy through metaphilosophical-transphilosophical thinking, which is supposedly higher in rank than pure philosophy. The remarks I received were based on the allegedly contrasting example of Milan Kangrga, whose thought was permanently inspired by classical German philosophy, especially Fichte. These partly justified remarks prompted a search for the (meta)philosophical components of Kangrga’s eschatological thought.

LUCIJAN MOFARDIN

*Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb, Croatia*

PITANJE VRIJEDNOSNE NEUTRALNOSTI ZNANOSTI KROZ FILOZOFIJU NEVENA SESARDIĆA

Rad prikazuje doprinos Nevena Sesardića suvremenoj raspravi o odnosu znanosti i vrijednosti. Polazeći od njegovih radova iz filozofije znanosti i filozofije biologije, razmatra se njegovo shvaćanje vrijednosne neutralnosti znanstvenog istraživanja te kritika ideoloških interpretacija znanstvenih rezultata. Posebna će se pozornost posvetiti razlikovanju empirijskih tvrdnji od njihovih društvenih i političkih tumačenja, što predstavlja jedno od središnjih obilježja Sesardićeva filozofskog pristupa. Njegovi će se stavovi ukratko smjestiti u kontekst suvremenih rasprava o odnosu znanosti i vrijednosti, kako bi se pokazalo na koji način Sesardić sudjeluje u međunarodnoj filozofskoj raspravi. Cilj rada nije vrednovati pojedine političke ili društvene stavove, nego prikazati Sesardićev doprinos filozofiji znanosti i njegovo mjesto u suvremenoj hrvatskoj filozofiji.

THE QUESTION OF THE VALUE NEUTRALITY OF SCIENCE THROUGH THE PHILOSOPHY OF NEVEN SESARDIĆ

This paper presents Neven Sesardić's contribution to the contemporary debate on the relationship between science and values. Starting from his works in the philosophy of science and the philosophy of biology, it examines his understanding of the value neutrality of scientific research and his critique of ideological interpretations of scientific results. Particular attention will be paid to the distinction between empirical claims and their social and political interpretations, which represents one of the central features of Sesardić's philosophical approach. His positions will be briefly situated within the context of contemporary debates on the relationship between science and values, in order to show the manner in which he participates in international philosophical discussion. The aim of the paper is not to evaluate particular political or social views, but to present Sesardić's contribution to the philosophy of science and his place in contemporary Croatian philosophy.

LEA MRAZ

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia*

IZMEĐU KRAJNOSTI: ZBIVANJE I STVARALAŠTVO

Jedinstvena ontološka misao Marijana Tkalčića osnovnim pojmovima na kojima je sazdana otkriva, s jedne strane, duboku uronjenost u tokove povijesno-filozofske misli i, s druge strane, originalnost vizije koja izvire iz navedenih pri-toka. Osnovni okvir njegove misli polazi od pojma dinamičnog, nedovršenog *zbivanja* koje proizlazi iz poimanja cjeline kao napetosti između *oprečnosti*. S obzirom na to, Tkalčićevo se zbivanje u bitnome određuje i kao stvaralačko, čija je srž u napetosti između dovršenog i nedovršenog – ključnoj odrednici odnosa čovjeka i zbilje uopće. Polazeći od navedenih Tkalčićevih zamisli, cilj je ovoga izlaganja rekonstruirati moguće povijesno-filozofijske podloge i dati prijedlog novih interpretacija ovoga kompleksnog, slojevitog i bogatog viđenja temeljnih ontološko-filozofskih struktura i pitanja.

BETWEEN EXTREMES: BECOMING AND CREATION

Marijan Tkalčić's unique ontological thought, through its foundational concepts, reveals, on the one hand, a deep engagement with the currents of the history of philosophy and, on the other, the originality of a vision that emerges from these intellectual sources. The basic framework of his thought is grounded in the concept of a dynamic, unfinished *becoming*, arising from an understanding of the whole as a tension between *opposites*. In this light, Tkalčić's notion of becoming is essentially determined as creative, its core residing in the tension between the finished and the unfinished – a key characteristic of the relationship between human beings and reality as such. Drawing on these ideas, this presentation aims to reconstruct the possible historical-philosophical foundations of Tkalčić's thought and to propose new interpretations of this complex, multilayered, and rich vision of fundamental ontological-philosophical structures and questions.

NATALIE NENADIC

*Department of Philosophy, University of Kentucky, United States of America /
Odjel za filozofiju, Sveučilište Kentuckija, Sjedinjene Američke Države*

CROATIA, AFRICAN-AMERICAN FEMINIST THOUGHT, AND THE CONCEPT OF RAPE AS GENOCIDE

The 1990s wars in Europe are the first genocide there since the Holocaust. A distinctive feature of Serbia's attacks on Croatia, Bosnia-Herzegovina, and Kosovo is mass sexual atrocities, targeting victims on the intersecting bases of sex and ethnicity. This confronted the Croatian feminist thinker Asja Armanda with the philosophical challenge of how to conceptualize and prosecute an unprecedented crime, in the sense that there was not yet a name and concept for it. Her challenge was akin to Hannah Arendt's challenge regarding the Nuremberg and Eichmann trials: prosecuting the Holocaust when there was not yet a concept of genocide. Armanda's task required the aid of resonant ideas from the history of philosophy. I show the central role that Black feminism played in this concept formation through its existing articulation of intersecting sexist and racist attacks. I show how it served as the strongest conceptual bulwark against a crushing genocide denial that sought to dissolve the fledgling concept of rape as genocide and to cover up mass sexual atrocities.

HRVATSKA, AFROAMERIČKA FEMINISTIČKA MISAO I POJAM SILOVANJA KAO GENOCIDA

Ratovi u Europi 1990-ih prvi su genocid na tom prostoru nakon Holokausta. Posebno je obilježje srbijanskih napada na Hrvatsku, Bosnu i Hercegovinu te Kosovo masovno seksualno nasilje, usmjereno na žrtve po isprepletenim osnovama spola i etničke pripadnosti. To je hrvatsku feminističku misliteljicu Asju Armandu suočilo s filozofskim izazovom kako konceptualizirati i procesuirati zločin bez presedana, u smislu da za nj još nije postojao naziv ni pojam. Njezin je izazov bio srodan izazovu Hanne Arendt u vezi s nirnberškim i Eichmannovim procesima: procesuirati holokaust kada još nije postojao pojam genocida. Armandin je zadatak zahtijevao pomoć odjekujućih ideja iz povijesti filozofije. Pokazujem središnju ulogu koju je crni feminizam odigrao u oblikovanju toga pojma svojom već postojećom artikulacijom isprepletenih seksističkih i rasiističkih napada. Pokazujem kako je poslužio kao najsnažniji pojmovni bedem protiv razornog poricanja genocida koje je nastojalo rastočiti tek nastali pojam silovanja kao genocida i prikriti masovna seksualna zlodjela.

LIVIA PAVLETIĆ

*Sveučilište Sjever, Sveučilišni centar Koprivnica, Hrvatska /
University North, Koprivnica University Centre, Croatia*

PEDAGOGIJA ĐURE ARNOLDA

Osnovnu misao čini rečenica Đure Arnolda da odgoj ne smije biti samo prijenos znanja, nego oblikovanje volje i karaktera u skladu s moralnim zakonima. Filozofija Đure Arnolda temelji se na uvjerenju da pedagogija nije autonomna tehnika, nego primjena etike, i u tom se smislu nadovezuje na Immanuela Kanta, ali za razliku od njega konkretizira moralnu filozofiju u obrazovnom procesu. Za Đuru Arnolda cilj je odgoja oblikovanje moralno slobodne osobe, a ne samo funkcionalnog člana društva. Obrazovanje vidi kao moralni i kulturni projekt, kao poveznicu s europskom tradicijom humanističkog obrazovanja. Stoga Đuru Arnolda možemo razumjeti kao posrednika između znanstvenog moderniteta i etičkog idealizma.

THE PEDAGOGY OF ĐURO ARNOLD

The fundamental idea is encapsulated in Đuro Arnold's statement that education must not be merely the transmission of knowledge, but the shaping of the will and character in accordance with moral laws. Arnold's philosophy rests on the conviction that pedagogy is not an autonomous technique but an application of ethics; in this sense, he builds upon the work of Immanuel Kant, yet – unlike Kant – he concretizes moral philosophy within the educational process. For Arnold, the goal of education is to shape a morally free individual, rather than simply a functional member of society. He views education as a moral and cultural project, serving as a link to the European tradition of humanistic education. Thus, Đuro Arnold can be understood as a mediator between scientific modernity and ethical idealism.

JOSIP PERIŠA

*Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb, Croatia*

IDEOLOŠKO ČITANJE SUZANE ČISTE MAVRA VETRANOVIĆA

*Uz Prikazanje od uskrsnutja Isukrstova, Posvetilište Abramovo, Prikazanje od poroda Jezusova i Prikazanje kako bratja prodaše Jozefa, Suzana čista spada u ciklus od pet dramskih djela religiozne tematike dubrovačkoga klasika i neupitnoga pripadnika kanona (starije) hrvatske književnosti Mavra Vetranovića. Cilj je izlaganja predstaviti bitne odrednice prostora za ideološko čitanje *Suzane čiste*, koja na prvome planu ima razrađenu i proširenu starozavjetnu priču o tome kako jedan od četiriju velikih starozavjetnih proroka, Danijel, spašava Suzanu nakon lažnih optužbi. Vrhunac mogućnosti ideološkoga čitanja Vetranovićeve religiozne drame *Suzana čista* predstavlja zadnji, četvrti čin, u kojemu književnik rafinirano i subverzivno, fingiranjem sudskoga procesa Suzani, prokazuje i kritizira korupciju, poglavito u sudstvu Dubrovačke Republike, gdje zapravo novac vodi glavnu riječ nauštrb moralnih i zakonskih okvira.*

AN IDEOLOGICAL READING OF *SUZANA ČISTA* BY MAVRO VETRANOVIĆ

Alongside *Prikazanje od uskrsnutja Isukrstova*, *Posvetilište Abramovo*, *Prikazanje od poroda Jezusova* and *Prikazanje kako bratja prodaše Jozefa*, *Suzana čista* belongs to the group of five religious plays by Mavro Vetranović, the Dubrovnik classic and an undisputed member of the canon of (early) Croatian literature. The aim of this paper is to present the aspects that open up the possibility of an ideological reading of *Suzana čista*, a play whose central narrative elaborates and expands the Old Testament story of how the prophet Daniel rescues Susanna after she has been falsely accused. The greatest potential for an ideological interpretation of Vetranović's religious play lies in its fourth and final act, in which the author, through a refined and subversive fictionalization of Susanna's trial, exposes and criticizes corruption – particularly within the judiciary of the Republic of Dubrovnik, where money, rather than moral and legal principles, ultimately dictates the course of justice.

IVAN PERKOV

*Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Fakultät für Kroatische Studien, Universität Zagreb, Kroatien*

KULTURA SJEĆANJA KAO SOCIOLOŠKI PROBLEM: HOLOKAUST IZMEĐU OBRAZOVANJA, JAVNE MEMORIJE I DEMOKRATSKIH VRIJEDNOSTI

Izlaganje polazi od pretpostavke da Holokaust u suvremenim društvima nije samo predmet povijesnog istraživanja, nego i važno društveno pitanje vrijedno sociološke pažnje, kritičke refleksije i analize. Naglasak nije na rekonstrukciji događaja ni na dnevno-političkim prijemcima, nego na načinu na koji se sjećanje na Holokaust društveno oblikuje, prenosi i institucionalizira kroz obrazovni sustav, javnu memoriju i demokratsku kulturu. U europskom kontekstu Holokaust je jedno od središnjih mjesta povijesne traume, povezano s pitanjima ljudskih prava, antisemitizma, rasizma, dehumanizacije i odgovornosti institucija. U hrvatskom kontekstu njegovo se poučavanje može promatrati kao dio oblikovanja demokratskih vrijednosti, kritičkog mišljenja i društvene otpornosti na isključive oblike identiteta. Posebna će se pozornost posvetiti

činjenici da kultura sjećanja danas postaje dio lokalnih i globalnih kulturnih ratova, u kojima se prošlost koristi za identitetske sukobe, političku mobilizaciju i moralnu polarizaciju.

ERINNERUNGSKULTUR ALS SOZIOLOGISCHES PROBLEM: DER HOLOCAUST ZWISCHEN BILDUNG, ÖFFENTLICHER ERINNERUNG UND DEMOKRATISCHEN WERTEN

Der Vortrag geht von der Annahme aus, dass der Holocaust in gegenwärtigen Gesellschaften nicht nur Gegenstand historischer Forschung ist, sondern auch eine wichtige gesellschaftliche Frage darstellt, die soziologische Aufmerksamkeit, kritische Reflexion und Analyse verdient. Der Schwerpunkt liegt nicht auf der Rekonstruktion der Ereignisse oder auf tagespolitischen Kontroversen, sondern auf der Frage, wie die Erinnerung an den Holocaust gesellschaftlich geformt, weitergegeben und durch das Bildungssystem, die öffentliche Erinnerung und die demokratische Kultur institutionalisiert wird. Im europäischen Kontext stellt der Holocaust einen der zentralen Orte historischer Traumatisierung dar, verbunden mit Fragen der Menschenrechte, des Antisemitismus, des Rassismus, der Dehumanisierung und der Verantwortung von Institutionen. Im kroatischen Kontext kann seine Vermittlung als Teil der Herausbildung demokratischer Werte, kritischen Denkens und gesellschaftlicher Widerstandsfähigkeit gegenüber ausschließenden Formen von Identität verstanden werden. Besondere Aufmerksamkeit gilt der Tatsache, dass Erinnerungskultur heute Teil lokaler und globaler Kulturkämpfe wird, in denen die Vergangenheit für Identitätskonflikte, politische Mobilisierung und moralische Polarisierung genutzt wird.

LUKA PERUŠIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia*

UMJETNA INTELIGENCIJA I PLURIPERSPEKTIVNOST

Napredak u razvoju sustava umjetne inteligencije i dosadašnja praksa primjene sustava umjetne inteligencije u području medicine, prava, poslovanja, obrazovanja i drugih djelatnostima, uključujući i osobnu, odnosno privatnu komuni-

kaciju pojedinaca sa sustavima umjetne inteligencije, ustvari znači razvijanje i usvajanje perspektive jedne umjetne tvorevine. U kontekstu teorije pluriperspektivnosti to je problemima napučen novum, a otvara najmanje tri raspravljачke fronte: (1) problem uvažavanja umjetne perspektive sustava umjetne inteligencije, (2) problem uobražavanja umjetne perspektive koja se zauzima da bi se razumjelo »sudjelovanje« umjetne tvorevine u moralnoj situaciji te (3) problem »umjetnosti« perspektive, odnosno umjetne izgradnje perspektive u sustavu umjetne inteligencije.

ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND PLURIPERSPECTIVITY

The advancement in the development of artificial intelligence (AI) systems and the present application of AI systems in domains such as medicine, law, business, education and other enterprises, including personal communication of individuals with AI systems, actually means developing and adopting the perspective of an artificial creation. In the context of the theory of pluriperspectivity, this constitutes a problematic novum, thereby opening up at least three discursive fronts. Firstly, there is the issue of acknowledging the artificial perspective of an AI system. Secondly, there is the problem of imagining the artificial perspective aimed at comprehending the "participation" of an artificial creation in a moral situation. Thirdly, there is the problem of the artificialisation of perspective, that is, the artificial construction of perspective within the AI system. Barely anything has been written on these issues, and the purpose of this presentation is to propose a basic demonstration of how to resolve the problem.

HRVOJE POTLIMBRZOVIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, Josip Juraj Strossmayer University of
Osijek, Croatia*

DIJALEKTIČKO UPORIŠTE TKALČIĆEVA RAZUMIJEVANJA INDUKCIJE

U sklopu razmatranja o logičkim temama, hrvatski se filozof, pedagog i profesor Marijan Tkalčić (1896. – 1956.) usmjerio i na indukciju. Njegovi zapi-

si otkrivaju da tu metodu nije razumijevao odijeljeno od dedukcije, kako je, smatra on, uobičajeno u formalnoj logici. Bio je uvjeren da njihov odnos treba sagledavati iz perspektive dijalektičke logike, što je i očekivano s obzirom na to da je zastupao upravo tu koncepciju. Prema njegovu mišljenju, koje se zasniva na naucima Vladimira Iljiča Lenjina (1870. – 1924.) i Friedricha Engelsa (1820. – 1895.), indukcija i dedukcija najprije »moraju biti primjereni prirodi, suštini samoga objekta naučnoga istraživanja«, što znači da će ponekad biti potrebno poslužiti se jednom, a nekad drugom, ali da ipak »nema ni dedukcije bez indukcije – i obratno«, jer su međusobno povezane i »čine dijalektičko jedinstvo metodičkih postupaka«.

THE DIALECTICAL FOUNDATION OF TKALČIĆ'S UNDERSTANDING OF INDUCTION

As part of his reflections on logical topics, the Croatian philosopher, pedagogue, and professor Marijan Tkalčić (1896–1956) also devoted attention to induction. His writings reveal that he did not understand this method as separate from deduction, as he believed was customary in formal logic. Instead, he maintained that their relationship should be viewed from the perspective of dialectical logic, reflecting his broader adherence to that conception of logic. According to Tkalčić's view, grounded in the teachings of Vladimir Ilyich Lenin (1870–1924) and Friedrich Engels (1820–1895), induction and deduction must first and foremost "correspond to the nature and essence of the very object of scientific inquiry". This means that in some cases one method will be required, while in others the alternative method will be more appropriate. Nevertheless, he insisted that "there is no deduction without induction – and vice versa", since the two are intrinsically connected and together "constitute a dialectical unity of methodological procedures".

HRVOJE POTLIMBRZOVIĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, Josip Juraj Strossmayer University of
Osijek, Croatia

ODNOS STJEPANA MATIČEVIĆA I BRANKA GAVELLE PREMA PSIHOLOGIZMU

U razmaku od samo jedne godine na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Beču pod vodstvom njemačkog filozofa i psihologa Friedricha Jodla doktorirala su dvojica hrvatskih filozofa. Prvi je bio Stjepan Matičević, koji je 1907. studij završio doktorskim radom *Zur Grundlegung der Logik. Ein Beitrag zur Bestimmung des Verhältnisses zwischen Logik und Psychologie*. Drugi je bio Branko Gavella, koji je 1908. doktorirao tezom *Erkenntnis-theoretische Bedeutung des Urteils*. Obojica su u svojim doktorskim radovima zauzeli stajalište prema psihologizmu. Matičević je oštro odbacio tu koncepciju, smatrajući da je subjektivnost ovisna o objektivnosti te da je subjekt u odnosu na objekt pasivan, zbog čega je zaključio da je psihologija ovisna o logici, a ne obratno. Gavella je psihologizmu priznao vrijednost analitične metode te prihvatio neka od njegovih polazišta, ali je istodobno upozorio i na njegove manjkavosti. Smatrao je da ne objašnjava normativnost i objektivnost znanja te da vodi prema subjektivizmu i relativizmu. Obojica su pritom načinili otklon od stajališta svojega mentora, koji je prema psihologizmu bio znatno blagonakloniji.

STJEPAN MATIČEVIĆ'S AND BRANKO GAVELLA'S VIEWS ON PSYCHOLOGISM

Within the span of just one year, two Croatian philosophers earned their doctorates at the Faculty of Philosophy of the University of Vienna under the supervision of the German philosopher and psychologist Friedrich Jodl. The first was Stjepan Matičević, who completed his studies in 1907 with the dissertation *Zur Grundlegung der Logik. Ein Beitrag zur Bestimmung des Verhältnisses zwischen Logik und Psychologie*. The second was Branko Gavella, who received his doctorate in 1908 with the thesis *Erkenntnis-theoretische Bedeutung des Urteils*. Both expressed their views on psychologism in their doctoral theses. Matičević sharply rejected this conception, maintaining that subjectivity depends upon objectivity and that the subject is passive in relation to the

object, from which he concluded that psychology is dependent on logic rather than the other way around. Gavella acknowledged the value of psychologism's analytical method and accepted some of its premises, but at the same time pointed to its shortcomings. He argued that it fails to explain the normativity and objectivity of knowledge and that it leads to subjectivism and relativism. In doing so, both departed from the position of their mentor, who held a considerably more favourable attitude towards psychologism.

IVANA RELJANOVIĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

TKALČIĆEVO POIMANJE ŠKOLE U DJELU *PEDAGOGIJA I TEHNIKA UČENJA*

U djelu *Pedagogija i tehnika učenja* nepravedno zaboravljeni hrvatski filozof Marijan Tkalčić ponudio je drugačije shvaćanje škole koja, po njegovu mišljenju, treba stvoriti novoga čovjeka koji će, pak, doprinijeti stvaranju novoga društva. U toj, kako je Tkalčić naziva, *novoj školi* ključno mjesto pripada upravo pedagogiji jer se u njezinoj srži nalazi *Čovjek* kao temeljna vrijednost, dok su pitanja odgoja i obrazovanja ključna ne samo za pojedinčevu dobrobit nego i za cijelo društvo. Slijedom toga, moje će se izlaganje usredotočiti na predstavljanje Tkalčićeva pojma škole kao prvotne i egzemplarne institucije koja nije usmjerena na puko usvajanje znanja, a u samoj ću se analizi dotaknuti i drugih važnih pojmova koji čine okosnicu njegove filozofije odgoja, kao što su vrijednost, jaz između generacija i suradnja. Time ću, u konačnici, pokazati važnost Marijana Tkalčića i njegovih pronicljivih uvida u razvoju hrvatske filozofske i pedagoške misli.

TKALČIĆ'S UNDERSTANDING OF SCHOOL IN HIS WORK *PEDAGOGY AND TECHNIQUE OF LEARNING*

In his work *Pedagogy and Technique of Learning*, the unjustly forgotten Croatian philosopher Marijan Tkalčić offered a different understanding of the school, according to which it should shape a new human being who would contribute to the creation of a new society. In this *new school*, as Tkalčić calls

it, pedagogy occupies a central place, since at its core stands the *Human Being* as the fundamental value, while the questions of upbringing and education are of crucial importance not only for the well-being of the individual but also for society as a whole. Accordingly, my presentation will focus on Tkalčić's concept of the school as a primary and exemplary institution that is not directed merely towards the acquisition of knowledge. In my analysis, I will also address other important concepts that constitute his philosophy of education, including value, the generation gap, and cooperation. Ultimately, I aim to demonstrate the significance of Marijan Tkalčić and his insightful observations for the development of Croatian philosophy and pedagogy.

GORAN REM¹, PAULA REM²

¹ *Filozofski fakultet, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Hrvatska / Faculty of Humanities and Social Sciences, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Croatia*

² *Akademija za umjetnost i kulturu, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Hrvatska / Academy of Arts and Culture in Osijek, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Croatia*

KAFE KULTURA I MASOVNI MEDIJI OSAMDESETIH

Postmoderno stanje pokrenulo se krajem šezdesetih kao kontrarefleks globalnom doslovnom agresivskom kompromitiranju jakih socio-formacija, tj. globalno najzastupljenijih proizvođača informacija iz njihovih jakih komunikacijskih, između ostaloga i tehnosferskih, konteksta. To je krenulo i dva desetljeća ranije, s tim ranijim najavama u nizu prostora i fenomena, a interes je ovoga rada istovremena pojava, s jedne strane, otvorenih društvenih pop i potkulturnih medija, a s druge strane – malih javnih prostora za susretanje i komunikaciju, sa specifičnim opcijama mogućih kontakata, gdje su se probudila stanja umnožaka i manjih opsega u pojedinim, tj. brojnijim izvedbama. Popularne radijske postaje i skupni nastupi s velikim brojem odašiljatelja pred velikim brojem primatelja jedan su vid otpora komunikacijski kompromitiranim agresivnim strukturama smještenim u jakim tehnosferskim predispozicijama, a doparalelni vid kavanske u kafičku komunikaciju drugo je jako mjesto nove slabe geste humanističkog otpora.

CAFÉ CULTURE AND MASS MEDIA OF THE 1980s

The postmodern state began in the late 1960s as a counter-reflex to the global, literal, aggressive compromising of strong socio-formations, i.e. of the most globally represented producers of information from their strong communicational and, among other things, technospheric contexts. This began two decades earlier, with those earlier announcements in a series of spaces and phenomena, and the interest of this paper is the simultaneous appearance, on the one hand, of open social pop and subcultural media, and, on the other, of small public spaces for meeting and communication, with specific options for possible contacts, where the substances of multiples and smaller scopes awakened in individual, i.e. more numerous, performances. Popular radio stations and group performances with a large number of transmitters before a large number of receivers are one form of resistance to the communicationally compromised aggressive structures situated in strong technospheric predispositions, while the parallel form of café-to-café communication is another strong site of the new weak gesture of humanistic resistance.

IVAN SMILJANIĆ

*Državni arhiv u Zagrebu, Hrvatska /
State Archives in Zagreb, Croatia*

POVIJEST KAO GENERACIJSKO ZBIVANJE: FILOZOFIJA POVIJESTI MARIJANA TKALČIĆA

Rekonstrukcija filozofije povijesti hrvatskoga filozofa Marijana Tkalčića polazi od pretpostavke da se ona prvenstveno pokazuje kao teorija generacijskoga zbivanja. Naime, Tkalčićeva se misao ne oblikuje općenito kao dovršen i u sebi zaokružen sustav, nego znatno više kao problemski sklop u kojemu se povezuju pojmovi zbivanja, stvaralaštva, generacije, kulture i odgoja. Pojam zbivanja razvija se iz njegova ranoga razmatranja odnosa kauzaliteta i teleologije, dok u raspravi *Generacije i zbivanje* dobiva i svoje povijesno-antropološko značenje. Povijest se pritom ne razumije ni kao puki kauzalni slijed nužnosti ni kao unaprijed zadana teleologijska shema, nego kao otvoren i dinamičan proces u kojemu generacije slobodno preuzimaju, posreduju i stvaralački preoblikuju naslijeđenu zbilju. Posebna se pozornost u procesu rekonstrukcije njegove filozofije povijesti posvećuje odgoju i kulturi kao oblicima povijesnoga obli-

kovanja čovjeka. Utoliko rekonstrukcija Tkalčičeve filozofije povijesti, kao sastavnoga i nerazdvojnoga dijela njegove filozofije stvaralaštva, predstavlja daljnji korak na putu prema slaganju cjelovitoga mozaika njegove filozofije.

HISTORY AS GENERATIONAL BECOMING: MARIJAN TKALČIĆ'S PHILOSOPHY OF HISTORY

The reconstruction of the philosophy of history of the Croatian philosopher Marijan Tkalčić proceeds from the assumption that it primarily appears as a theory of generational becoming. Namely, Tkalčić's thought is not generally formed as a completed and internally closed system, but rather as a problem-oriented complex in which the concepts of becoming, creation, generation, culture, and education are interconnected. The concept of becoming develops out of his early consideration of the relation between causality and teleology, while in the treatise *Generations and Becoming* it also acquires its historical-anthropological meaning. History is therefore understood neither as a mere causal sequence of necessity nor as a predetermined teleological scheme, but as an open and dynamic process in which generations freely take over, mediate, and creatively transform inherited reality. In the process of reconstructing his philosophy of history, particular attention is devoted to education and culture as forms of the historical formation of the human being. In this respect, the reconstruction of Tkalčić's philosophy of history, as an integral and inseparable part of his philosophy of creation, represents a further step toward assembling the complete mosaic of his philosophy.

TOMISLAV ŠKRBIĆ

*Matica hrvatska, Ogranak Sisak, Hrvatska /
Matrix Croatica, Sisak Branch, Croatia*

TKALČIĆEVA INTERPRETACIJA FILOZOFIJE EGZISTENCIJALIZMA

Polazište je izlaganja tekst Marijana Tkalčića »Egzistencijalizam (Kierkegaard – Heidegger – Sartre)«. Za Tkalčića je egzistencijalizam jedan od oblika metafizičke filozofije. Kritičko propitivanje egzistencijalizma Tkalčić poduzima iz pozicije dijalektičkog materijalizma. Kierkegaard prema Tkalčiću zagovara

tzv. konkretnu dijalektiku koja počiva na paradoksu nespojivosti Boga i čovjeka kao »apsolutnih suprotnosti«. Na Kierkegaardovu tragu i Heidegger, kako tumači Tkalčić, zasniva fundamentalnu ontologiju za koju je presudan moment upravo bivanje ili egzistencija kao jedinstvo bića i ništa. S druge je strane Sartreov egzistencijalizam osebujni »realizam« koji polazi od postavke o »korelativnom odnosu između bića i nebića«. Sartre smatra da je individuum tek »odnos koji se beskonačno odnosi prema samome sebi«. Naposljetku, egzistencijalizam prema Tkalčiću nije drugo nego »građanska doktrina« koja redukcijom »prirode i društva na pasivnu podlogu transcendentnoga bistva« isključuje dijalektičko-materijalističku postavku o čovjeku kao cjelokupnosti društvenih odnosa.

TKALČIĆ'S INTERPRETATION OF THE PHILOSOPHY OF EXISTENTIALISM

The starting point of this paper is Marijan Tkalčić's essay "Existentialism (Kierkegaard – Heidegger – Sartre)". For Tkalčić, existentialism is a form of metaphysical philosophy, which he critically examines from the standpoint of dialectical materialism. According to Tkalčić, Kierkegaard advocates a so-called concrete dialectic grounded in the paradox of the incompatibility of God and the human being as "absolute opposites". Following Kierkegaard, Heidegger too, in Tkalčić's interpretation, founds a fundamental ontology in which the decisive moment is being or existence as the unity of being and nothingness. Sartre's existentialism, on the other hand, is a distinctive "realism" proceeding from the thesis of a "correlative relation between being and non-being"; for Sartre the individual is merely "a relation that relates itself infinitely to itself". Ultimately, for Tkalčić existentialism is nothing but a "bourgeois doctrine" which, by reducing "nature and society to the passive substratum of a transcendent essence", excludes the dialectical-materialist thesis of the human being as the totality of social relations.

DŽEVAD ZEČIĆ

Internacionalna akademija nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini, Zenica, Bosna i Hercegovina /

International Academy of Sciences and Arts in Bosnia and Herzegovina, Zenica, Bosnia and Herzegovina

JEDINSTVENA POVIJEST LOGIKE U BOSNI I HERCEGOVINI U DVA PARALELNA TOKA

Do kraja 19. stoljeća u Bosni i Hercegovini evidentiran je čitav niz autora koji su ostavili tekstove iz logike. Stvarali su djela na arapskom i latinskom jeziku. U tim je djelima u središtu učenje o silogizmima. Može se zaključiti da je povijest logike u Bosni i Hercegovini jedinstvena povijest logike u dva paralelna toka, tj. u dva jezična izraza te kulturna i civilizacijska kruga: jednom, stvaranom na arapskom jeziku i u krugu arapsko-islamske duhovne i kulturne tradicije, te drugom, pisanom najvećim dijelom na latinskom jeziku i u krugu zapadnoeuropske filozofske tradicije.

A UNIQUE HISTORY OF LOGIC IN BOSNIA AND HERZEGOVINA IN TWO PARALLEL STREAMS

By the end of the 19th century, in Bosnia and Herzegovina, a whole series of authors who left behind texts on logic was recorded. They created works in Arabic and Latin. In these works, the study of syllogisms is central. It can be concluded that the history of logic in Bosnia and Herzegovina is a unique history of logic in two parallel streams, that is, in two linguistic expressions and two cultural and civilizational circles: one created in the Arabic language and within the circle of the Arab-Islamic spiritual and cultural tradition, and the other written mostly in Latin and within the circle of the Western European philosophical tradition.

34. DANI FRANE PETRIĆA

Adresar sudionika

34th DAYS OF FRANE PETRIĆ

Addresses of the participants

Simpozij
TEHNOLOGIJA – TEHNIKA – TEHNOSVIJET

Symposium
TECHNOLOGY – TECHNIQUE – TECHNOWORLD

Nevena Aljinović

Sveučilište u Splitu
Fakultet za forenzičke znanosti
Ruđera Boškovića 33
HR–21000 Split
Croatia
e-mail: nevena.aljinovic@gmail.com

Eva D. Bahovec

Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta
Oddelek za filozofijo
Aškerčeva cesta 2
SI–1000 Ljubljana
Slovenia
e-mail: ebahovec@yahoo.com

Nikola Bogičević

Gradanski demokratski
centar *Res Publica*
Svetog Save bb
BA–78430 Prnjavor
Bosnia and Herzegovina
e-mail: nikola_bogicevic@hotmail.com

Iris Broman

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Medicinski fakultet
Huttlerova 4
HR–31000 Osijek
Croatia
e-mail: iris.broman@mefos.hr

Tomislav Bunoza

Ulica Andrije Hebranga 3
HR–31400 Đakovo
Croatia
e-mail: tbunoza.phil@gmail.com

Daniela G. Camhy

Karl-Franzens-Universität Graz
Institut für Philosophie
Heinrichstraße 26
AT–8010 Graz
Austria
e-mail: daniela.camhy@uni-graz.at

Elmana Cerić

Druga gimnazija Sarajevo
Sutjeska 1
BA–71000 Sarajevo
Bosnia and Herzegovina
e-mail: elmana.ceric@2gimnazija.edu.ba

Matea Čendeš

X. gimnazija *Ivan Supek*
Ulica Vjekoslava Klaića 7
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: matea.cendes@skole.hr

Jan Defrančeski

Sveučilište u Zagrebu
Sveučilišni centar za
integrativnu bioetiku
Ivana Lučića 1a
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: jdefranceski@gmail.com

Ivan Dodlek

Sveučilište u Zagrebu
Katolički bogoslovni fakultet
Vlaška 38
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: ivan.dodlek@zg.t-com.hr

Dejan Donev

Univerzitet »Sv. Kiril i Metodij«
vo Skopje
Filozofski fakultet
Institut za filozofiju
Bul. Goce Delčev 9A
MK–1000 Skopje
North Macedonia
e-mail: donevdejan@fzf.ukim.edu.mk

Patricia Dutković

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet filozofije i religijskih znanosti
Jordanovac 110
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: patricia.dutkovic@gmail.com

Valentino Findrik

IKRA – Institut za kulturu mišljenja
Vlaška 113
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: valentino@institut-ikra.hr

Katarina Gamberger

Gimnazija Lucijana Vranjanina
Trg hrvatskih pavlina 1
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: katarinastupalo@gmail.com

Michael George

St. Thomas University
Religious Studies Department
51 Dineen Drive
E3B 5G3 Fredericton, NB
Canada
e-mail: mgeorge@stu.ca

Marija Glasnović Kamenović

Univerzitet u Nišu
Filozofski fakultet
Departman za filozofiju
Ćirila i Metodija 2
RS–18000 Niš
Serbia
e-mail: marija.glasnovic@filfak.ni.ac.rs

Steven S. Gouveia

Universidade do Porto
Faculdade de Letras
Instituto de Filosofia
Via Panorâmica s/n
PT–4150-564 Porto
Portugal
e-mail: stevensequeira92@hotmail.com

Tomaž Grušovnik

Univerza na Primorskem
Pedagoška fakulteta
Cankarjeva 5
SI-6000 Koper
Slovenia
e-mail: tomaz.grusovnik@pef.upr.si

Saša Horvat

Sveučilište u Rijeci
Medicinski fakultet
Braće Branchetta 20
HR-51000 Rijeka
Croatia
e-mail: sasa.horvat@medri.uniri.hr

Vlatko Ilić

Univerzitet umetnosti u Beogradu
Fakultet dramskih umetnosti
Bulevar umetnosti 20
RS-11070 Beograd
Serbia
e-mail: vlatko.ilic@fdu.bg.ac.rs

Muxhahid Ismaili

Samoilova 142
MK-1000 Skopje
North Macedonia
e-mail: muxhahid.ismaili@gmail.com

Martina Ivanović

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Lorenza Jägera 9
HR-31000 Osijek
Croatia
e-mail: mivanovic@ffos.hr

Ana Jeličić

Sveučilište u Splitu
Fakultet za forenzičke znanosti
Ruđera Boškovića 33
HR-21000 Split
Croatia
e-mail: ana.jelicic@forenzika.unist.hr

Melita Jerolimov

Selecta savjetovanje
Ivana Gorana Kovačića 11
HR-23000 Zadar
Croatia
e-mail: melita.jerolimov@gmail.com

Hrvoje Jurić

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Ul. Ivana Lučića 3
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: hjuric@ffzg.hr

Jakov Kalajžić

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Ul. Ivana Lučića 3
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: jakov.kalajzic.jk@gmail.ckm

Ivica Kelam

Sveučilište J. J. Strossmayera
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti
Cara Hadrijana 10
HR-31000 Osijek
Croatia
e-mail: ikelam@foozos.hr

Vojislav Klačar

Kraljice Marije 2
RS-11000 Beograd
Serbia
e-mail: klacar@live.com

Marcus Knaup

FernUniversität in Hagen
Universitätsstraße 33
DE-58084 Hagen
Germany
e-mail: marcus.knaup@fernuni-hagen.de

Ivana Knežić

Sveučilište u Zadru
Odjel za filozofiju
Obala kralja Petra Krešimira IV. 2
HR-23000 Zadar
Croatia
e-mail: iknezic@unizd.hr

Marijana Kolednjak

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet filozofije i religijskih znanosti
Jordanovac 110
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: marijana.kolednjak@ffrz.unizg.hr

Marko Kos

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Ul. Ivana Lučića 3
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: markkos.mail@gmail.com

Darko Kovačić

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Ul. Ivana Lučića 3
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: darko.kovacic1969@gmail.com

Marijan Krivak

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Lorenza Jäger 9
HR-31000 Osijek
Croatia
e-mail: mkrivak@ffos.hr

Josip Markotić

STE – Science Transfer Engineering
Ivana Rendića 7A
HR-21000 Split
Croatia
e-mail: josip.markotic@gmail.com

Duga Mavrinac

Etnografski muzej Istre
Trg Istarskog razvoda 1275 br. 1
HR- 52000 Pazin
Croatia
e-mail: duga@emi.hr

Franjo Mijatović

Sveučilište u Rijeci
Medicinski fakultet
Braće Branchetta 20
HR-51000 Rijeka
Croatia
e-mail: franjo.mijatovic@uniri.hr

Hristina Mitić

Univerzitet umetnosti u Beogradu
Fakultet dramskih umetnosti
Bulevar umetnosti 20
RS-11070 Beograd
Serbia
e-mail: hristinamitic@icloud.com

Biljana Mitrović

Univerzitet umetnosti u Beogradu
Fakultet dramskih umetnosti
Bulevar umetnosti 20
RS-11070 Beograd
Serbia
e-mail: biljana.mitrovic@fdu.bg.ac.rs

Sandra Muratović

Druga gimnazija Sarajevo
Sutjeska 1
BA-71000 Sarajevo
Bosnia and Herzegovina
e-mail: sandra.muratovic@2gimnazija.edu.ba

Arto Mutanen

National Defence University
Siintokatu 3
FI-15340 Lahti
Finland
e-mail: arto.mutanen@gmail.com

Natalie Nenadic

University of Kentucky
Department of Philosophy
1425 Patterson Office Tower
40506 Lexington, KY
USA
e-mail: natalie.nenadic@uky.edu

Daniel G. Oprean

Dr. Simion Mangiucă 70
RO-325600 Oravița
Romania
e-mail: daniaoprean@gmail.com

Luka Perušić

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Ul. Ivana Lučića 3
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: lperusic@ffzg.hr

Boško Pešić

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Lorenza Jäger 9
HR-31000 Osijek
Croatia
e-mail: bpesic@ffos.hr

Mateja Pevec Rozman

Univerza v Ljubljani
Teološka fakulteta
Poljanska cesta 4
SI-1000 Ljubljana
Slovenia
e-mail: mateja.pevecrozman@teof.uni-lj.si

Gašper Pirc

Univerza Alma Mater Europaea
Slovenska ulica 17
SI-2000 Maribor
Slovenia
e-mail: gpirc.af@gmail.com

Andrea Pjević

Univerzitet umetnosti u Beogradu
Fakultet dramskih umetnosti
Bulevar umetnosti 20
RS-11070 Beograd
Serbia
e-mail: pjevicandrea20@gmail.com

Ivan Platovnjak

Univerza v Ljubljani
Teološka fakulteta
Poljanska cesta 4
SI-1000 Ljubljana
Slovenia
e-mail: ivan.platovnjak@teof.uni-lj.si

Luna Radević

Univerzitet u Novom Sadu
Filozofski fakultet
Dr Zorana Đinđića 2
RS-21000 Novi Sad
Serbia
e-mail: luna.radevic@ff.uns.ac.rs

Stjepan Radić

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu
Petra Preradovića 17
HR-31400 Đakovo
Croatia
e-mail: stjepan.radic987@gmail.com

Željko Radinković

Univerzitet u Beogradu
Institut za filozofiju i društvenu teoriju
Kraljice Natalije 45
RS-11000 Beograd
Serbia
e-mail: zeljko.radinkovic@ifdt.bg.ac.rs

Nevia Raos

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Ul. Ivana Lučića 3
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: nraos@ffzg.unizg.hr

Paulo Rašica

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Ul. Ivana Lučića 3
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: paulo.rasical@gmail.com

Goran Rem

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet
Lorenza Jägera 9
HR-31000 Osijek
Croatia
e-mail: gremffos@gmail.com

Paula Rem

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Akademija za umjetnost i kulturu
Trg Sv. Trojstva 3
HR-31000 Osijek
Croatia
e-mail: prem@aukos.hr

Darija Rupčić Kelam

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Lorenza Jägera 9
HR-31000 Osijek
Croatia
darijarupcic@gmail.com

Slobodan Sadžakov

Univerzitet u Novom Sadu
Pedagoški fakultet u Somboru
Podgorička 4
RS-25000 Sombor
Serbia
e-mail: slobodansadzakov@yahoo.com

Corneliu C. Simuț

Universitatea Aurel Vlaicu din Arad
Bd. Revoluției 77
RO-310130 Arad
Romania
e-mail: corneliu.simut@gmail.com

Damian Srša

Sveučilišta u Zagrebu
Filozofski fakultet
Ul. Ivana Lučića 3
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: damian.srsa@gmail.com

Tadej Strehovec

Univerza v Ljubljani
Teološka fakulteta
Poljanska cesta 4
SI-1000 Ljubljana
Slovenia
e-mail: tadej.strehovec@gmail.com

Željko Šarić

Univerzitet u Banjoj Luci
Filozofski fakultet
Bulevar vojvode Petra Bojovića 1A
BA-78000 Banja Luka
Bosnia and Herzegovina
e-mail: zeljko.saric@ff.unibl.org

Roman Šimunović

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet
Lorenza Jägera 9
HR-31000 Osijek
Croatia
e-mail: romansimunovic21@gmail.com

Marko Škorić

Univerzitet u Novom Sadu
Filozofski fakultet
Dr Zorana Đinđića 2
RS-21000 Novi Sad
Serbia
e-mail: mskoric@ff.uns.ac.rs

Alen Tafra

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti
Negrijeva 6
HR-52100 Pula
Croatia
e-mail: alen.tafra@unipu.hr

Lino Veljak

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Ul. Ivana Lučića 3
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: lveljak@ffzg.hr

Dafne Vidanec

Veleučilište Baltazar Zaprešić
Vladimira Novaka 23
HR-10290 Zaprešić
Croatia
e-mail: dvidanec@bak.hr

Mihael Vrbanc

Novi Goljak 29
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: mihaelvrban@gmail.com

Divna Vuksanović

Univerzitet umetnosti u Beogradu
Fakultet dramskih umetnosti
Bulevar umetnosti 20
RS–11070 Beograd
Serbia
e-mail: vuksanovic.divna@gmail.com

Dževad Zečić

Bulevar Kulina bana 28D/4
BA–72000 Zenica
Bosnia and Herzegovina
e-mail: dzevad.zecic@unze.ba

Tomislav Zelić

Sveučilište u Zadru
Odjel za germanistiku
Obala kralja Petra Krešimira IV. 2
HR–23000 Zadar
Croatia
e-mail: tzelic@unizd.hr

Ernest Ženko

Univerza na Primorskem
Center za odgovorno umetno inteligenco
Titov trg 5
SI–6000 Koper
Slovenia
e-mail: ernest.zenko@fhs.upr.si

Pavao Žitko

Sveučilište J. J. Strossmayera
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Lorenza Jägera 9
HR–31000 Osijek
Croatia
e-mail: pavao.zitko@gmail.com

Simpozij
HRVATSKA FILOZOFIJA I KULTURA
U INTERAKCIJI I KONTEKSTU

Symposium
CROATIAN PHILOSOPHY AND CULTURE
IN INTERACTION AND CONTEXT

Ana Aračić

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet hrvatskih studija
Borongajska cesta 83d
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: ana.aracic3594@gmail.com

Eva D. Bahovec

Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta
Oddelek za filozofijo
Aškerčeva cesta 2
SI-1000 Ljubljana
Slovenia
e-mail: ebahovec@yahoo.com

Zsófia Bécsi

Rózsa utca 13.
HU-7742 Bogád
Hungary
e-mail: becsizsofi@gmail.com

Rózsa Bertók

Zichy Gy. utca 7.
HU-7624 Pécs
Hungary
e-mail: rozsa.bertok@gmail.com

Petra Budimir-Bekan

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet hrvatskih studija
Borongajska cesta 83d
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: petrabbekan@gmail.com

Klara Čavar

Sveučilište u Zadru
Teološko-katehetski odjel
Ul. Franje Tuđmana 24i
HR-23000 Zadar
Croatia
e-mail: kcavar@unizd.hr

Jan Defrančeski

Sveučilište u Zagrebu
Sveučilišni centar za integrativnu bioe-
tiku
Ivana Lučića 1a
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: jdefranceski@gmail.com

Ivana Delić

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Ul. Ivana Lučića 3
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: ivdelic@ffzg.hr

Ivo Džinić

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet hrvatskih studija
Borongajska cesta 83d
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: idzinic@fhs.unizg.hr

Marija Džinić

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet filozofije i religijskih znanosti
Jordanovac 110
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: m.dzinic@ffrz.unizg.hr

Jakov Erdeljac

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet hrvatskih studija
Borongajska cesta 83d
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: jerdeljac@fhs.unizg.hr

Tin Fresl

Cvjetno naselje 18
HR–10450 Jastrebarsko
Croatia
e-mail: tin.fresl3107@gmail.com

Hrvoje Jurić

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Ul. Ivana Lučića 3
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: hjuric@ffzg.hr

Monika Jurić Janjik

Sveučilište u Zagrebu
Muzička akademija
Trg Republike Hrvatske 12
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: mjuricjanjik@muza.unizg.hr

Zvonimir Komar

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za pedagogiju
Ul. Ivana Lučića 3
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: zkomar@ffzg.hr

Loreta Kovačević

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti
Cara Hadrijana 10
HR–31000 Osijek
Croatia
e-mail: lkovacevic2@gmail.com

Damir Kukić

Univerzitet u Zenici
Filozofski fakultet
Zmaja od Bosne 56
BA-72000 Zenica
Bosnia and Herzegovina
e-mail: damirkukic@yahoo.com

Mislav Kukoč

Vrankovečka ulica 7
HR-10000 Zagreb
e-mail: mkukoc@ffst.hr

Lucijan Mofardin

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet hrvatskih studija
Borongajska cesta 83d
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: lmofardin@fhs.hr

Lea Mráz

Ulica K. Š. Đalskog 13a
HR-49223 Sveti Križ Začretje
Croatia
e-mail: lea.mraz2004@gmail.com

Natalie Nenadic

University of Kentucky
Department of Philosophy
1425 Patterson Office Tower
40506 Lexington, KY
USA
e-mail: natalie.nenadic@uky.edu

Livia Pavletić

Đorđićeva 6
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: lpavletic@unin.hr

Josip Periša

Dračevićka ulica 4c
HR-10010 Zagreb
Croatia
e-mail: jperisa@fhs.hr

Ivan Perkov

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet hrvatskih studija
Borongajska cesta 83d
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: iperkov@fhs.hr

Luka Perušić

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Ul. Ivana Lučića 3
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: lperusic@ffzg.hr

Ana Popović

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti
Cara Hadrijana 10
HR-31000 Osijek
Croatia
e-mail: apopovic@foozos.hr

Hrvoje Potlimbrzović

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Lorenza Jägera 9
HR-31000 Osijek
Croatia
e-mail: hpotlimbrzovic@ffos.hr

Ivana Reljanović

Matije Gupca 24
HR-32251 Privlaka
Croatia
e-mail: ivanareljanovic28@gmail.com

Goran Rem

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet
Lorenza Jäger 9
HR-31000 Osijek
Croatia
e-mail: gremffos@gmail.com

Paula Rem

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Akademija za umjetnost i kulturu
Trg Sv. Trojstva 3
HR-31000 Osijek
Croatia
e-mail: prem@aukos.hr

Ivan Smiljanić

Državni arhiv u Zagrebu
Opatička 29
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: ivan.smiljanic@daz.hr

Tomislav Škrbić

Vinogradska 50
HR-44000 Sisak
Croatia
e-mail: tomlav.skrbic@gmail.com

Dževad Zečić

Bulevar Kulina bana 28D/4
BA-72000 Zenica
Bosnia and Herzegovina
e-mail: dzevad.zecic@unze.ba

34. DANI FRANE PETRIĆA

Donatori

34th DAYS OF FRANE PETRIĆ

Donors

**Ministarstvo znanosti, obrazovanja i mladih
Republike Hrvatske /
Ministry of Science, Education and Youth of the
Republic of Croatia**

**Primorsko-goranska županija /
Primorje-Gorski Kotar County**

**Grad Cres /
Town of Cres**

**Turistička zajednica Grada Cresa /
Tourist Board of Cres**

Cresanka d. d.

KONČAR – Elektroindustrija d. d.

DANI FRANE PETRIĆA

Kronologija

1992. – 2026.

DAYS OF FRANE PETRIĆ

Chronology

1992–2026

- 1992** ● Suvremena filozofska gibanja u Hrvatskoj, Sloveniji i Herceg-Bosni / Contemporary Philosophical Movements in Croatia, Slovenia and Bosnia and Herzegovina
- 1993** ● Platon i platonizam / Plato and Platonism
- Jezik i mišljenje, književnost i filozofija / Language and Thought, Literature and Philosophy
- Stručni skup nastavnika filozofije i logike / Conference of the Teachers of Philosophy and Logic
- 1994** ● Platon – platonizam – Petrić / Plato – Platonism – Petrić
- Filozofija prirode / Philosophy of Nature
- 1995** ● Platon – platonizam – Petrić / Plato – Platonism – Petrić
- Ekologija / Ecology
- 1996** ● Platon – platonizam – Petrić / Plato – Platonism – Petrić
- Lijepo u prirodi i umjetnosti / The Beautiful in Nature and the Fine Arts
- 1997** ● 400. obljetnica smrti Frane Petrića / 400th Anniversary of the Death of Frane Petrić
- 1998** ● Platon – platonizam – Petrić / Plato – Platonism – Petrić
- Izazovi bioetike / The Challenges of Bioethics
- 1999** ● Petrić – platonizam – aristotelizam / Petrić – Platonism – Aristotelianism
- Teorija kaosa / Theory of Chaos
- 2000** ● Petrić – platonizam – aristotelizam / Petrić – Platonism – Aristotelianism
- Filozofija vremena / Philosophy of Time
- 2001** ● Petrić – platonizam – aristotelizam / Petrić – Platonism – Aristotelianism
- Bioetika i znanost u novoj epohi / Bioethics and Science in the New Epoch
- 2002** ● Petrić – platonizam – aristotelizam / Petrić – Platonism – Aristotelianism
- Filozofija i tehnika / Philosophy and Technology
- 2003** ● Petrić – platonizam – aristotelizam / Petrić – Platonism – Aristotelianism

- Demokracija i etika / Democracy and Ethics
- 2004** ● Petrić i renesansne filozofske tradicije / Petrić and Renaissance Philosophical Traditions
- Filozofija i odgoj u suvremenom društvu / Philosophy and Education in Contemporary Society
- 2005** ● Petrić i renesansne filozofske tradicije / Petrić and Renaissance Philosophical Traditions
- Teorija relativnosti i filozofija: povodom 100. obljetnice Einsteinove Specijalne teorije relativnosti / Theory of Relativity and Philosophy: In Celebration of the 100th Anniversary of Einstein's Special Theory of Relativity
- 2006** ● Petrić i renesansne filozofske tradicije / Petrić and Renaissance Philosophical Traditions
- Filozofija, znanost, religija: kompleksnost odnosa i granice dijaloga / Philosophy, Science, Religion: Complexity of Relations and Limits of Dialogue
- 2007** ● Petrić i renesansne filozofske tradicije / Petrić and Renaissance Philosophical Traditions
- Čovjek i kultura / Human and Culture
- 2008** ● Petrić i renesansne filozofske tradicije / Petrić and Renaissance Philosophical Traditions
- Filozofija i globalizacija / Philosophy and Globalization
- 2009** ● Petrić i renesansne filozofske tradicije / Petrić and Renaissance Philosophical Traditions
- Filozofija i mediji / Philosophy and Media
- 2010** ● Petrić i renesansne filozofske tradicije / Petrić and Renaissance Philosophical Traditions
- Pitanja identiteta / Questions of Identity
- 2011** ● Od Petrića do Boškovića: mijene u filozofiji prirode / From Petrić to Bošković: Changes in the Natural Philosophy
- Filozofska gibanja na jugoistoku Europe / Philosophical Trends in Southeast Europe

- 2012** ● Od Petrića do Boškovića: hrvatski filozofi u europskom kontekstu / From Petrić to Bošković: Croatian Philosophers in the European Context
- Ideja sveučilišta / The Idea of the University
- 2013** ● Od Petrića do Boškovića: hrvatski filozofi u europskom kontekstu / From Petrić to Bošković: Croatian Philosophers in the European Context
- Perspektive filozofije / Perspectives of Philosophy
- 2014** ● S Petrićem u žarištu: hrvatski filozofi u europskom kontekstu / With Petrić in Focus: Croatian Philosophers in the European Context
- Povijesni svijet / Man-Made World
- 2015** ● S Petrićem u žarištu: hrvatski filozofi u europskom kontekstu / With Petrić in Focus: Croatian Philosophers in the European Context
- Zdravlje i kultura / Health and Culture
- 2016** ● Hrvatska filozofija u interakciji i kontekstu / Croatian Philosophy in Interaction and Context
- Jezik i spoznaja / Language and Cognition
- 2017** ● Hrvatska filozofija u interakciji i kontekstu / Croatian Philosophy in Interaction and Context
- Filozofija i ekonomija / Philosophy and Economy
- 2018** ● Hrvatska filozofija u interakciji i kontekstu / Croatian Philosophy in Interaction and Context
- Ljudska priroda / Human Nature
- 2019** ● Hrvatska filozofija u interakciji i kontekstu / Croatian Philosophy in Interaction and Context
- Um: koevolucija biologije i kulture / Mind: Coevolution of Biology and Culture
- 2020** ● *Dani Frane Petrića* nisu održani zbog pandemije koronavirusa / *The Days of Frane Petrić* did not take place because of the coronavirus pandemic
- 2021** ● Hrvatska filozofija i kultura u interakciji i kontekstu / Croatian Philosophy and Culture in Interaction and Context
- Istok – Zapad: komparativna filozofija i svjetska situacija / East – West: Comparative Philosophy and World Situation

- 2022** ● Hrvatska filozofija i kultura u interakciji i kontekstu / Croatian Philosophy and Culture in Interaction and Context
 - Svijet u filozofiji / World in Philosophy
- 2023** ● Hrvatska filozofija i kultura u interakciji i kontekstu / Croatian Philosophy and Culture in Interaction and Context
 - Iskustvo umjetnosti / The Experience of Art
- 2024** ● Hrvatska filozofija i kultura u interakciji i kontekstu / Croatian Philosophy and Culture in Interaction and Context
 - Ne-ljudske životinje u filozofiji i kulturi / Non-Human Animals in Philosophy and Culture
- 2025** ● Hrvatska filozofija i kultura u interakciji i kontekstu / Croatian Philosophy and Culture in Interaction and Context
 - Pojam budućnosti u filozofiji, znanosti i društvu / The Concept of the Future in Philosophy, Science and Society
- 2026** ● Hrvatska filozofija i kultura u interakciji i kontekstu / Croatian Philosophy and Culture in Interaction and Context
 - Tehnologija – tehnika – tehnosvijet / Technology – Technique – Technoworld

**KNJIGE U IZDANJU
HRVATSKOG FILOZOFSKOG DRUŠTVA**

(za narudžbu, obratiti se na izdavastvo@hrfd.hr)

**BOOKS PUBLISHED BY
THE CROATIAN PHILOSOPHICAL
SOCIETY**

(to order, send your inquiry to izdavastvo@hrfd.hr)

Biblioteka *Filozofska istraživanja*

1. Damir Barbarić: *Preludiji. Povijesno-filozofijske studije* (1988.) 5,00 €
2. Pavo Barišić: *Dijalektika običajnosti. Utemeljenje filozofije prava u Hegela* (1988.) 5,00 €
3. Ante Čović: *Marksizam kao filozofija svijeta* (1988.) 5,00 €
4. Ivan Ivas: *Ideologija u govoru* (1988.) 5,00 €
5. Milan Kangrga: *Filozofija i društveni život. Rasprave, kritike i polemike* (1988.) 5,00 €
6. Anto Knežević: *Filozofija i slavenski jezici* (1988.) 5,00 €
7. Mislav Kukoč: *Usud otuđenja* (1988.) 5,00 €
8. Arne Markusović: *Naturalizam i apriorna spoznaja* (1988.) 5,00 €
9. Nenad Mišćević: *Radnja i objašnjenje* (1988.) 5,00 €
10. Zdravko Radman: *Simbol, stvarnost i stvaralaštvo. Oglad o percepciji* (1988.) 5,00 €
11. Nikola Skledar: *Čovjek i transcendencija. Antropološki i socijalnofilozofijski ogledi* (1988.) 5,00 €
12. Lino Veljak: *Horizont metafizike. Prilozi kritici ideološke svijesti* (1988.) 5,00 €
13. Vladimir Biti: *Pripitomljavanje drugog. Mehanizam domaće teorije* (1989.) 5,00 €
14. Marija Brida: *Traženja. Filozofski ogledi* (1989.) 5,00 €
15. Milan Galović: *Bitak i ljubav. Max Scheler od fenomenologije do filozofijske antropologije* (1989.) 5,00 €
16. Goran Gretić: *Tradicija metafizike. Rasprave iz povijesti filozofije* (1989.) 5,00 €

17. Stipe Grgas: *Nietzsche i Yeats* (1989.) 5,00 €
18. Rada Iveković: *Indija – fragmenti osamdesetih. Filozofija i srodne discipline* (1989.) 5,00 €
19. Mirko Jakić: *Filozofija o znanosti* (1989.) 5,00 €
20. Mislav Ježić: *Mišljenje i riječ o bitku u svijetu. Filozofsko-filološki ogledi* (1989.) 5,00 €
21. Željko Pavić: *Zbiljnost i stvarnost. Prilog zasnivanju izvornog pojma svijeta* (1989.) 5,00 €
22. Darko Polšek: *Aporija realnog. Spoznajna teorija Nicolaia Hartmanna* (1989.) 5,00 €
23. Ljerka Schiffler: *Ideja enciklopedizma i filozofijsko mišljenje* (1989.) 5,00 €
24. Andrea Zlatar: *Istinito, lažno, izmišljeno. Ogledi o fikcionalnosti* (1989.) 5,00 €
25. Vanda Božičević: *Riječ i slika. Hermeneutički i semantički pristup* (1990.) 5,00 €
26. Ljiljana Filipović: *Filozofija i antipsihijatrija Ronalda D. Lainga* (1990.) 5,00 €
27. Blaženka Horvat: *Filozofski pogledi Marijana Tkalčića* (1990.) 5,00 €
28. Vladimir Jelkić: *Nietzsche i Adorno. Kritika filozofije u spisu »Negativna dijalektika«* (1990.) 5,00 €
29. Enes Karić: *Hermeneutika Kur'âna* (1990.) 5,00 €
30. Dubravka Kozina: *Nietzscheova »Velika politika«* (1990.) 5,00 €
31. Srđan Lelas: *Promišljanje znanosti* (1990.) 5,00 €
32. Josip Marinković: *Filozofija kao nastava* (1990.) 5,00 €
33. Gajo Petrović: *U potrazi za slobodom. Povijesno-filozofski ogledi* (1990.) 5,00 €
34. Milan Polić: *E(ro)tika i sloboda. Odgoj na tragu Marxa* (1990.) 5,00 €
35. Matjaž Potrč: *Intencionalnost i vanjski svijet* (1990.) 5,00 €

36. Sanja Roić: *Giambattista Vico. Književnost, retorika, poetika* (1990.) 5,00 €
37. Erna Banić-Pajnić: *Duhovno-povijesna raskršća. Poruke renesansne filozofije* (1991.) 5,00 €
38. Danijel Bučan: *Al-Gazali i Ibn-Ružd. Mišljenje u svjetlosti vjere i razuma* (1991.) 5,00 €
39. Dunja Jutronić-Tihomirović: *Lingvistika i filozofija. Ogledi o filozofijskoj utemeljenosti lingvistike* (1991.) 5,00 €
40. Anto Knežević: *Najstarije slavensko filozofsko nazivlje* (1991.) 5,00 €
41. Željko Loparić: *Optuženik Heidegger. Esej o opasnosti filozofije* (1991.) 5,00 €
42. Zlatko Posavac: *Novija hrvatska estetika. Studije i eseji* (1991.) 5,00 €
43. Nikola Skledar: *Zbilja religije. Religija o sebi i u socio-kulturnom kontekstu* (1991.) 5,00 €
44. Jere Tarle: *Albert Camus – književnost, politika, filozofija* (1991.) 5,00 €
45. Miroslav Volf: *Budućnost rada – rad budućnosti. Pojam rada u K. Marxa i njegovo teološko vrednovanje* (1991.) 5,00 €
46. Franjo Zenko: *Samokritika komunističkog revolucionarizma* (1991.) 5,00 €
47. Marie-Elise Zovko: *Heideggerovo i Plotinovo poimanje vremena* (1991.) 5,00 €
48. Zvonimir Čuljak: *Nastanak Boškovićeve filozofije prostora i vremena* (1992.) 5,00 €
49. Esad Ćimić: *Sveto i svjetovno* (1992.) 5,00 €
50. Heda Festini: *Uvod u čitanje Ludwiga Wittgensteina* (1992.) 5,00 €
51. Ivan Kordić: *Hermeneutika Matije Vlačića Ilirika* (1992.) 5,00 €
52. Srećko Kovač: *Logika kao »demonstrirana doktrina«. Formalna logika u Kanta i najranija recepcija njezinih aspekata u Hrvatskoj* (1992.) 5,00 €
53. Ante Pažanin: *Um i povijest. Prilog praktičnoj filozofiji i filozofiji povijesti* (1992.) 5,00 €

54. Danilo Pejović: *Duh i sloboda. Ogledi i rasprave* (1992.) 5,00 €
55. Darko Polšek: *Peta Kantova antinomija. O autonomiji i uvjetovanosti znanja* (1992.) 5,00 €
56. Zlatko Posavac (ur.): *Hrvatska filozofija u prošlosti i sadašnjosti. Zbornik iz 1968. godine* (1992.) 5,00 €
57. Ljerka Schiffler: *Humanizam bez granica. Hrvatska filozofija u europskom obzoru* (1992.) 5,00 €
58. Dario Škarica: *Spoznavaj i metoda u Ruđera Boškovića* (2000.) 5,00 €
59. Jure Zovko: *Platon i filozofijska hermeneutika* (1992.) 5,00 €
60. Ivan Čehok: *Filozofija Stjepana Zimmermanna* (1993.) 5,00 €
61. Mihaela Girardi Karšulin: *Hrvatski renesansni aristotelizam* (1993.) 5,00 €
62. Filip Grgić: *Aristotel o istinitosti i lažnosti* (1993.) 5,00 €
63. Mirko Jakić: *Znanstveni realizam u filozofiji Hilary Putnama* (1993.) 5,00 €
64. Marko Josipović: *Filozofijska misao Georgiusa Raguseiusa* (1993.) 5,00 €
65. Ivan Koprek: *Kao dio mene. Etika – prijateljstvo – krepost* (1995.) 5,00 €
66. Stipe Kutleša: *Prirodnofilozofijski pojmovi Ruđera Boškovića* (1994.) 5,00 €
67. Edo Pivčević: *Mijena i jastva* (1993.) 5,00 €
68. Milan Polić: *Odgoj i svije(s)t* (1993.) 5,00 €
69. Igor Primorac: *Kazna, pravda i opće dobro* (1995.) 5,00 €
70. Abdulah Šarčević: *Iskustvo vremena* (1993.) 5,00 €
71. Ante Vučković: *Dimenzija slušanja u M. Heideggera* (1993.) 5,00 €
72. Pavo Barišić: *Filozofija prava Ante Starčevića* (1996.) 5,00 €
73. Sulejman Bosto: *Svijet i kontingencija* (1997.) 5,00 €
74. Mislav Kukoč: *Enigma postkomunizma* (1997.) 5,00 €
75. Ante Kusić: *Humanizam i kršćanstvo* (1995.) 5,00 €
76. Ivan Macan: *Wittgensteinova teorija značenja* (1996.) 5,00 €

77. Vjekoslav Mikecin: *Umjetnost i povijesni svijet. Sociološko-filozofske rasprave o umjetnosti i kulturi* (1995.) 5,00 €
78. Josip Oslić: *Utemeljenje etike kod Vladimira Solovjeva* (1994.) 5,00 €
79. Zdravko Radman: *Metafore i mehanizmi mišljenja* (1995.) 5,00 €
80. Sanja Roić: *Filozof u zrcalu. Ogledi o Giambattisti Vicu* (1996.) 5,00 €
81. Andrej Ule: *Znanost i realizam* (1996.) 5,00 €
82. Viktor Žmegač: *Književnost i filozofija povijesti* (1994.) 5,00 €
83. Krešimir Čvrljak: *Kršćanska etika Fausta Vrančića kao filozofija života* (1996. / 2002.) 5,00 €
84. Josip Ćurić: *Srcem se vjeruje. Blondelov stav pred apologetskim problemom* (2002.) 5,00 €
85. Blaženka Despot: *»New Age« i moderna* (1995.) 5,00 €
86. Stjepan Kušar: *Spoznaja Boga u filozofiji religije* (1996.) 5,00 €
87. Branimir Lukšić: *Pravo i etika. Odnos bitka i vrijednosti* (1995.) 5,00 €
88. Mladen Machiedo: *O modusima književnosti. Transtalijanistički kompendij* (1996., 2002.) 5,00 €
89. Miomir Matulović: *Ljudska prava* (1996.) 5,00 €
90. Željko Pavić: *Metafizika i hermeneutika* (1997.) 5,00 €
91. Zvonko Posavec: *Sloboda i politika* (1995.) 5,00 €
92. Nikola Skledar: *Čovjekov opstanak. Uvod u antropologiju* (1996.) 5,00 €
93. Zdenko Zeman: *Um i priroda. Kritika subjekta u djelu Maxa Horkheimer* (1996.) 5,00 €
94. Branko Bošnjak: *Filozofija istine* (1996.) 5,00 €
95. Rudolf Brajičić: *Filozofski eksperiment. Signifikantni i egzistentni vidici u filozofiji* (1996.) 5,00 €
96. Damir Buterin: *Nietzsche: Otkrivanje zablude* (1998.) 5,00 €
97. Darko Polšek: *Pokušaji i pogreške. Filozofija Karla Poppera* (1996.) 7,00 €

98. Zlatko Posavac: *Arnold kao estetičar. U kontekstu kontroverza hrvatske moderne* (1996.) 7,00 €
99. Igor Primorac: *Filozofija na djelu* (2001.) 7,00 €
100. Slaven Ravlić: *Poredak slobode. Politička misao Johna Stuarta Milla* (2001.) 7,00 €
101. Branko Despot: *Filozofija kao sistem* (1999.) 7,00 €
102. Milan Galović: *Uvod u filozofiju znanosti i tehnike. Znanosti i tehnika u razdoblju nagovještaja povijesnog obrata* (1997.) 7,00 €
103. Marijan Krivak: *Filozofijsko tematiziranje postmoderne* (2000.) 7,00 €
104. Ante Pažanin: *Etika i politika* (2001.) 7,00 €
105. Nikola Skledar: *Osnovni oblici čovjekova duha i kulture. Uvod u antropologiju (II. dio)* (1998.) 7,00 €
106. Nenad Smokrović: *Priroda prirodnog zaključivanja* (2004.) 7,00 €
107. Ivan Markešić: *Luhmann o religiji* (2001.) 7,00 €
108. Vladimir Jelkić: *Nietzsche: povratak vlastitosti* (2001.) 7,00 €
109. Milan Polić: *Život i djelo Pavla Vuk-Pavlovića* (2001.) 7,00 €
110. Heda Festini: *Život i djelo Splićanina Jurja Politea* (2003.) 7,00 €
111. Josip Ćurić: *Tomizam nekoć i danas* (2003.) 7,00 €
112. Berislav Žarnić: *U perspektivi dinamične semantike. Valjanost praktičnog zaključka* (2005.) 7,00 €
113. Raul Raunić: *Pretpostavke liberalnog razumijevanja čovjeka* (2005.) 7,00 €
114. Ivan Čehok: *Filozofija odgoja Eugena Finka* (2004.) 7,00 €
115. Lino Veljak: *Od ontologije do filozofije povijesti* (2004.) 7,00 €
116. Ljerka Schiffler: *Vetera et nova. Hrvatska filozofija u europskom obzoru* (2004.) 7,00 €
117. Željka Matijašević: *Lacan – ustrajnost dijalektike* (2005.) 7,00 €
118. Josip Oslić: *Vjera i um. Neoskolastički i suvremeni pristupi* (2005.) 7,00 €

119. Srećko Kovač: *Logičkofilozofijski ogledi* (2005.) 7,00 €
120. Marijan Krivak: *Protiv! Fragmenti o postmodernizmu, medijima, politici, Americi... i filozofiji* (2008.) 7,00 €
121. Milan Polić: *Činjenice i vrijednosti* (2006.) 7,00 €
122. Darko Suvin: *Gdje smo? Kuda idemo? Za političku epistemologiju spasa. Eseji za orijentaciju i djelovanje u oskudnom vremenu* (2006.) 7,00 €
123. Luka Tomašević: *Crkva pred izazovom globalizacije. Vrednovanje i kršćansko propitivanje* (2007.) 7,00 €
124. Elvio Baccarini, Snježana Prijić-Samaržija: *Praktična etika. Ogledi iz liberalnoga pristupa nekim problemima praktične etike* (2007.) 7,00 €
125. Nikola Skledar: *Filozofija i život* (2008.) 7,00 €
126. Alen Tafra: *Kulturni pesimizam u tradiciji filozofije povijesti* (2008.) 7,00 €
127. Iris Tićac: *Personalistička etika Karla Wojtyła* (2008.) 7,00 €
128. Marko Vučetić: *Filozofija egzistencije Cornelia Fabra* (2008.) 7,00 €
129. Maja Profaca: *Subjekt, nasilje i pravo na kontingenciju* (2009.) 7,00 €
130. Josip Sanko Rabar: *Filozofija i kršćanstvo* (2009.) 7,00 €
131. Vani Roščić: *Estetička misao Luigija Pareysona* (2010.) 7,00 €
132. Franjo Zenko: *Osvjetovljenje hrvatskog filozofskog duha* (2010.) 7,00 €
133. Milenko A. Perović: *Filozofske rasprave* (2011.) 7,00 €
134. Stjepan Špoljarić: *Ars historica Frane Petrića* (2012.) 7,00 €
135. Astrit Salihu: *Aporije moderne. Kritika velikih priča* (2013.) 7,00 €
136. Goran Sunajko: *Metafizika i suvremenost. Analiza modernih teorija suverenosti* (2015.) 7,00 €
137. Bruno Ćurko: *Kritičko mišljenje u nastavi filozofije, logike i etike* (2017.) 7,00 €
138. Ivan Dodlek: *Dijaloški karakter umjetničkog djela* (2016.) 7,00 €

139. Matija Globačnik: *Izazov skepticizma. Utjecaj Humeove metafizike i moralne filozofije u Europi 18. stoljeća* (2016.) 7,00 €
140. Marita Brčić Kuljiš: *Teorija pravednosti u političkom liberalizmu. Pokušaj spašavanja liberalne demokracije u filozofiji Johna Rawlsa* (2016.) 7,00 €
141. Ljudevit Fran Ježić: *Razvoj Fichteova jenskoga sustava transcendentalne filozofije u kontekstu pokantovskih rasprava* (2016.) 7,00 €
142. Hrvoje Jurić: *Iskušenja humanizma* (2018.) 7,00 €
143. Bruno Matos: *Russell, religija i postsekularizam* (2018.) 7,00 €
144. Predrag Finci: *Što se sviđa svima. Komentari uz Kantovo shvaćanje umjetnosti* (2019.) 7,00 €
145. Lino Veljak: *Izazovi našeg vremena* (2020.) 7,00 €
146. Isuf Berisha: *Sjećanje, povijest, identitet* (2021.) 7,00 €
147. Kenan Šljivo: *Inferencijalizam i epistemologija. Spoznajnoteorijsko čitanje filozofije Roberta Brandoma* (2021.) 7,00 €
148. Marko Kardum: *Teorija umjetnosti Arthura C. Dantoa* (2021.) 7,00 €
149. Nino Čengić: *Komunitaristička kritika liberalizma* (2022.) 7,00 €
150. Igor Eterović: *Filozofija i bioetika planinarenja* (2023.) 7,00 €
151. Lovro Furjanić: *Transhumanizam i književnost* (2023.) 7,00 €
152. Denis Novko: *Uloga umjetnosti u razvoju Schellingova sustava filozofije* (2023.) 7,00 €
153. Hrvoje Jurić: *Iskušenja humanizma. Drugo, dopunjeno izdanje* (2023.) 7,00 €
154. Antonia Čačić: *Kroz pukotine svijeta: o istini u umjetnosti* (2024.) 7,00 €
155. Željko Pavić: *Pod vidom vječnosti! Uspon neoskolastike do filozofije u BiH i Hrvatskoj?* (2024.) 7,00 €
156. Tomislav Škrbić: *Umjetnost i sloboda* (2025.) 7,00 €

157. Milan Galović: *Uvod u filozofiju znanosti i tehnike. Znanosti i tehnika u razdoblju nagovještaja povijesnog obrata (Drugo, izmijenjeno izdanje) (2025.)* 7,00 €
158. Predrag Finci: *Estetsko u promijenjenom svijetu (2025.)* 7,00 €
159. Marijana Kolednjak: *Emocije i etika: filozofska perspektiva Marthe Nussbaum (2025.)*
160. Danijel Bučan: *U prividu. Ogledi i skice (2025.)* 7,00 €
161. Bernard Harbaš: *Osjetilnost kulture (2025.)* 7,00 €

Biblioteka Zbornici

1. Ljerka Schiffler (ur.): *Zbornik radova VI. međunarodnog filozofskog simpozija »Dani Frane Petriša«, Cres 13. – 17. srpnja 1997.* (1999.) 19,90 €
2. Igor Čatić (ur.): *Filozofija i tehnika* (2003.) 19,90 €
3. Pavo Barišić (ur.): *Demokracija i etika* (2005.) 19,90 €
4. Gordana Bosanac, Hrvoje Jurić, Jasenka Kodrnja (ur.): *Filozofija i rod* (2005.) 19,90 €
5. Milan Polić (ur.): *Filozofija i odgoj u suvremenom društvu* (2006.) 19,90 €
6. Mislav Kukoč (ur.): *Filozofija Mediterana* (2009.) 19,90 €
7. Tomislav Petković (ur.): *Teorija relativnosti i filozofija* (2009.) 19,90 €
8. Nikola Skledar, Ivana Zagorac (ur.): *Čovjek i kultura* (2010.) 19,90 €
9. Mislav Kukoč (ur.): *Filozofija i globalizacija* (2011.) 19,90 €
10. Sead Alić, Hrvoje Jurić (ur.): *Filozofija i mediji* (2014.) 19,90 €
11. Lino Veljak (ur.): *Gajo Petrović, filozof iz Karlovca* (2014.) 19,90 €
12. Ivana Zagorac (ur.): *O sportu drugačije. Humanistički aspekti sporta* (2014.) 19,90 €
13. Pavo Barišić (ur.): *Demokracija na prekretnici* (2014.) 19,90 €
14. Lino Veljak (ur.): *Filozofija, znanost i suvremenost* (2015.) 19,90 €
15. Mislav Kukoč, Marita Brčić Kuljiš (ur.): *Mediteranski korijeni filozofije* (2016.) 19,90 €
16. Bruno Ćurko, Ivana Zagorac (ur.): *Perspektive filozofije* (2016.) 19,90 €
17. Tomislav Krznar (ur.): *Filozofija je djelo. Približavanje misli španjolskog filozofa Joséa Ortege y Gasset* (2017.) 26,54 €
18. Goran Sunajko (ur.): *Rat i mir* (2017.) 26,54 €

19. Tomislav Krznar (ur.): *Filozofija i ekonomija* (2020.) 26,54 €
20. Ana Maskalan (ur.): *Reformacije i revolucije* (2021.) 26,54 €
21. Tomislav Krznar (ur.): *Filozofija i stvaralaštvo* (2021.) 26,54 €
22. Goran Sunajko, Hrvoje Jurić, Marija Selak Raspudić (ur.): *Praktička ontologija. Povodom 70 godina Lina Veljaka* (2022.) 26,54 €
23. Boško Pešić (ur.): *O slobodi* (2022.) 26,54 €
24. Mislav Kukoč, Anita Lunić (ur.): *Filozofija i kultura Mediterana* (2023.) 30,00 €
25. Boško Pešić (ur.): *Iskustvo umjetnosti* (2025.) 30,00 €

Biblioteka *Sabrana djela Pavla Vuk-Pavlovića*

1. Pavao Vuk-Pavlović: *Spoznaja i spoznajna teorija* (Sv. 1, 2009.) 9,15 €
2. Pavao Vuk-Pavlović: *Filozofija odgoja* (Sv. 2, 2016.) 9,15 €
3. Pavao Vuk-Pavlović: *Vrednota u svijetu* (Sv. 3, 2007.) 9,15 €
4. Pavao Vuk-Pavlović: *Djelovnost umjetnosti* (Sv. 4, 2008.) 9,15 €
5. Pavao Vuk-Pavlović: *Povijesno-filozofski tekstovi* (Sv. 5, 2011.) 9,15 €
6. Pavao Vuk-Pavlović: *Pjesme i aforizmi* (Sv. 6, 2012.) 9,15 €
7. Pavao Vuk-Pavlović: *Prijevod* (Sv. 7, 2016.) 9,15 €
8. Milan Polić: *Život i djelo Pavla Vuk-Pavlovića* (Sv. 8, 2016.) 9,15 €

Bilješke / Notes

IZDAVAČ / PUBLISHER

Hrvatsko filozofsko društvo, Zagreb

ZA IZDAVAČA / FOR PUBLISHER

Stjepan Radić

UREDNICI / EDITORS

Marko Kos, Ivo Džinić, Mira Matijević, Tomislav Bunoza

**PRIJEVODI I KOREKTURA /
TRANSLATIONS AND PROOFREADING**

Tomislav Bunoza, Jakov Erdeljac, Valentino Findrik,
Hrvoje Jurić, Mira Matijević, Mihael Vrbanc

POSLOVNA TAJNICA / BUSINESS SECRETARY

Mira Matijević

PRIJELOM TEKSTA I TISAK / LAYOUT AND PRINT

GRAFOMARK, Zagreb

NAKLADA / PRINT RUN

500

ISSN

1848-2228